

**TALOUSSOSIOLOGIAN MONET KASVOT –
THE MANY FACES OF ECONOMIC SOCIOLOGY**

Terhi-Anna Wilska – Maria Halme (toim.)

Sarja/Series KR-5:2008

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics

Copyright © Kirjoittajat & Turun kauppakorkeakoulu

ISBN 978-951-564-955-3 (nid.) 978-951-564-956-0 (PDF)

ISSN 0357-4687 (nid.) 1459-7632 (PDF)

UDK 379.8
338.48
316.6
316.2

Uniprint, Turku 2008

ESIPUHE

Turun kauppakorkeakoulun taloussosiologian oppiaineen perinteisiin on kuulunut kaksi kertaa vuodessa, talvella ja kesällä, järjestettävät tutkimusseminaarit. Tutkimusseminaareihin on osallistunut jatko-opiskelijoiden ja henkilökunnan lisäksi yleensä myös taloussosiologista tutkimusta muissa yliopistoissa tekeviä tutkijoita. Useimpina viime vuosina on taloussosiologian oppiaineen toimesta myös toimitettu seminaarijulkaisu. Seminaarijulkaisuun on koottu esitelmistä muokattuja artikkeleja, joita ei ole julkaistu muualla.

Tämänvuotinen julkaisu: ”Taloussosiologian monet kasvot – The many faces of economic sociology” on järjestyksessä viides. Julkaisu on kaksikielinen, eli mukana on sekä englannin- että suomenkielisiä artikkeleja. Nimensä mukaisesti julkaisussa liikutaan temaattisesti ja metodologisesti useilla taloussosiologian osa-alueilla. Kirja koostuu kuudesta artikkelista. Ensimmäiset kolme artikkelia käsittelevät vapaa-aikaa ja matkailua tilastollisten tutkimusten valossa. Neljäs artikkeli laajenee subjektiivisen hyvinvoinnin kokemiseen niin ikään tilastoaineistoja analysoiden. Viidennessä artikkelissa syvennyttään teknologian tuotteiden hallinnan institutionaaliseen logikkaan sisällönanalyysin avulla ja kuudennessa palataan sosiologian perusteorioiden äärelle.

Timo Toivosen artikkeli ”Increasingly hurried leisure time? The change in the intensity of leisure time use in Finland 1979, 1987 and 1999/2000” käsittelee muutoksia suomalaisten vapaa-ajassa. Ajankäytön ja erityisesti vapaa-ajan tutkimus on pitkään kuulunut taloussosiologian painopistealueisiin. Myös tutkimuksessa käytetty metodologia, tilastollinen pitkittäistutkimus on oppiaineessa perinteikästä. Toivosen artikkelissa analysoidaan suomalaisten vapaa-ajankäytön kehitystä viime vuosikymmeninä. Tulosten mukaan vapaa-ajan intensiteetti on kasvanut varsinkin, jos television katseluun käytetty aika jätetään huomiotta. Vapaa-ajan intensiteetin kehityksessä on kuitenkin huomattavia sosioekonomisia eroja.

Toinenkin artikkeli, *Pekka Mustosen* ”Tourism consumption in Finland from 1985 to 2006 – empirical observations” analysoi vapaa-aikaa tilastollisen pitkittäisaineiston avulla, mutta kulutuksen näkökulmasta. Artikkelissa tarkastellaan Tilastokeskuksen Kulutustutkimusaineistojen avulla sosiodemografisia eroja matkailun kulutuksessa. Tulosten mukaan matkailun kulutus ei ole viime vuosina tasa-arvoistunut eri yhteiskuntaluokkien välillä, vaan suurituloiset ja korkeasti koulutetut kotitaloudet kuluttavat matkailuun edelleen selvästi eniten, joskin ikä ja kotitaloustyyppi vaikuttavat myös matkailun kulutukseen. Kolmannessa artikkelissa ”Lomaromanssit matkailun

motivaationa opiskelijoiden keskuudessa” *Antti Honkanen* liikkuu myös matkailun teemoissa, mutta käyttäen seksuaalimoraalista näkökulmaa. Honkanen käyttää aineistona opiskelijoille sähköisesti tehtyä kyselytutkimusta. Tutkimuksen tulosten mukaan nuoret miehet etsivät matkoiltaan lomaromansseja enemmän kuin nuoret naiset. Lisäksi kiinnostus omaa ulkonäköä kohtaan sekä naisilla kokemukset maksullisesta seksistä lisäävät lomaromansseja matkailun motiiveina.

Eri maiden välistä vertailevaa tutkimusta on taloussosiologiassa pidetty myös aina tärkeänä. *Antti Kouvo* ja *Pekka Räsänen* analysoivat eurooppalaisten subjektiivista hyvinvointia artikkelissa ”Mapping the determination of subjective well-being in four European countries” käyttäen vertailevaa European Social Survey -tilastoaineistoa. Tutkimuksen tulosten mukaan hyvinvointi on eniten yhteydessä sosiaalisten verkostojen toimivuuteen ja yksilön asennoitumiseen ympäröivään yhteiskuntaan. Tosin myös sosio-demografisilla tekijöillä sekä maiden välisillä kulttuurisilla eroilla on jossain määrin merkitystä subjektiivisen hyvinvoinnin tasoon.

Micki Eisenmanin ja *Antti Ainamon* artikkeli ”Hybrid institutional logic: content analyses of technological and cultural logics in five industries” poikkeaa edellisistä sekä aihepiiriltään että metodologialtaan. Artikkelissa tutkitaan teknologisen ja kulttuurisen logiikan yhdistymistä nk. hybridilogiikaksi viidellä eri teollisuuden toimialalla. Tutkimusmenetelmänä käytetään mm. tuotteiden esittelyssä ja tiedotteissa käytetyn kielen ja terminologian sisällönanalyysia. Tutkimustulosten mukaan hybridi logiikka on teknologian yrityksissä tietoista ja pysyvää, jolloin tavoitteena on kuvata ja mieltää teknologian tuotteet kulttuurisiksi tuotteiksi. Näin ollen teknologian kulutusta voidaan käsitellä kulttuurisena kulutuksena.

Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä artikkelina julkaisussa on *Harri Ruoholan* teoreettinen analyysi ”Auguste Comte ja tieteiden hierarkia”. Artikkelissa palataan sosiologian alkulähteille ja paitsi esitellään Comten teoriaa tieteiden hierarkiasta, myös keskustellaan Comten tieteellisestä perinnöstä laajemmin. Ruohola muun muassa kyseenalaistaa ajatuksen tieteiden keskinäisestä riippuvuussuhteesta alhaalta ylös kasvavana kuuden perustieteen rakennelmana ja ehdottaa vastakkaista tulkintaa. Ruohola haastaa myös yhdistämään nykytieteen tulokset koherentiksi kokonaisuudeksi Comten ehjän tiedekäsityksen mallin mukaisesti.

Julkaisun kuusi artikkelia liikkuvat sujuvasti eri metodologioiden ja teorioiden maastoissa ja kattavat taloussosiologian tärkeimmät teemat ja tutkimusmenetelmät varsin hyvin. Artikkelien moninaisuus kuvastaa toisaalta myös taloussosiologian monipuolisuutta ja haastavuutta. Lähes kaikki taloudellinen toiminta pitäisi empiirisen tutkimuksen avulla olla palautettavissa paitsi yhteiskunnan rakenteisiin myös sosiaaliseen toimintaan

ja ihmisten välisiin suhteisiin. Viime kädessä kaikki empiirinen tutkimus pitäisi olla palautettavissa myös sosiologian ja filosofian perusteorioihin: ajatuksiin, jotka kaikessa monimutkaisuudessaan ovat usein jopa yllättävänkin loogisia ja helposti ymmärrettäviä. Näissä perustehtävissä julkaisumme on toivoakseni onnistunut.

Turussa 24.11.2008

Terhi-Anna Wilska

SISÄLLYS

1	INCREASINGLY HURRIED LEISURE TIME? THE CHANGE IN THE INTENSITY OF LEISURE TIME USE IN FINLAND 1979, 1987 AND 1999/2000.....	9
	Timo Toivonen	
1.1	Introduction.....	9
1.2	The purpose of this study and hypotheses.....	10
1.3	Data and variables.....	11
1.4	Results.....	13
1.5	Conclusions.....	20
	References.....	22
2	TOURISM CONSUMPTION IN FINLAND FROM 1985 TO 2006 – EMPIRICAL OBSERVATIONS.....	23
	Pekka Mustonen	
2.1	Introduction.....	23
2.2	Consumption of tourism and socioeconomic indicators.....	27
2.3	Discussion.....	37
	References.....	42
3	LOMAROMANSSIT MATKAILUN MOTIVAATIONA OPISKELIJOIDEN KESKUUDESSA.....	45
	Antti Honkanen	
3.1	Johdanto.....	45
3.2	Seksiturismi, romanssiturismi ja lomaromanssi – seksi matkailun motiivina.....	47
3.3	Seksisuhteiden yleisyys.....	49
3.4	Seksimatkailun selityksiä.....	51
3.5	Tutkimuskysymykset.....	53
3.6	Aineisto ja menetelmä.....	54
3.7	Lomaromanssi matkailun motivaationa.....	57
3.8	Yhteenveto.....	60
	Lähteet.....	61

4	MAPPING THE DETERMINATION OF SUBJECTIVE WELL-BEING IN FOUR EUROPEAN COUNTRIES.....	65
	Antti Kouvo & Pekka Räsänen	
4.1	Introduction	65
4.2	Quality of life and well-being at the individual and aggregate level	67
4.3	Social capital as concept describing the quality of life and well-being	70
4.4	Subjective and objective factors behind the well-being experiences	71
4.5	Research questions, data and methods.....	73
4.6	How is subjective well-being built across four European countries?.....	77
4.7	Conclusions: Well-being at individual and community levels.....	81
	References.....	84
5	HYBRID INSTITUTIONAL LOGIC: CONTENT ANALYSES OF TECHNOLOGICAL AND CULTURAL LOGICS IN FIVE INDUSTRIES	89
	Micki Eisenman & Antti Ainamo	
5.1	Introduction	89
5.2	Exploring hybrid logic: between technology and culture	92
5.3	Methods	94
5.4	Results	104
5.5	Discussion.....	111
5.6	Conclusions	113
	References.....	115
6	AUGUSTE COMTE JA TIETEIDEN HIERARKIA	121
	Harri Ruohola	
6.1	Johdanto.....	122
6.2	Comte sosiologian ”isänä”	124
6.3	Kolmen kehitysvaiheen laki (the Law of Three Stages).....	125
6.4	Tieteiden kehitys.....	128
6.5	Keskustelua.....	134
	Lähteet	146
	KIRJOITTAJIEN YHTEYSTIEDOT.....	149

1 INCREASINGLY HURRIED LEISURE TIME? THE CHANGE IN THE INTENSITY OF LEISURE TIME USE IN FINLAND 1979, 1987 AND 1999/2000

Timo Toivonen

Abstract

Still in the 1980s it was argued that the time used to gainful employment decreases and leisure time increases. However, this has not happened. On the contrary, there have been tendencies according to which the leisure time of the economically active population has decreased. In addition, people have more money, and also the ideology of busyness has diffused to leisure time. These tendencies have created theories on increased hurry in leisure time. Questions connected with these ideas were studied here on the basis of the data from Finnish time use studies from 1979, 1987 and 1999. Results reveal that the leisure time intensity increased, if measured by number of activities in comparison to the length of leisure time. This observation was especially notable, if the time devoted to watching TV was left out from leisure time.

Keywords: *hurried leisure, leisure time use, socio-economic groups, watching TV*

1.1 Introduction

The rapid rise of living standards in industrialized countries after World War II meant that also leisure time began to increase. Still in the 1980s, the view that leisure was on a constant increase was dominant, and the modern and future society was named the “leisure society” (e.g. Seabrook 1988). In reality, leisure has not grown straightforwardly. “Increase in free time since 1965 - the main gain occurring between 1965 and 1975 (40 hour working week)...the gain since 1975 (to 1985) has been only one hour a week”, write Robinson and Geoffrey on the basis of US data (1997, 127). Gershuny (2000, 202–212) drew

the same type of conclusion on the basis of international data. Also figures based on the Finnish time use data show that the growth of leisure time has stagnated in 1990s (Niemi-Pääkkönen 2002, Table 1).

Staffan Linder writes in his book *The Harried Leisure Class* (1970) that the simultaneous stagnation of the time used to gainful employment and the rise in productivity of work means that the income level of people has also risen. People can afford more goods and services. This means that people must spend also their leisure more productively or spend more different goods and services at the same time limits as earlier. This means that people who have been involved to this rise of living standard are now the harried leisure class.

On the other side, Jonathan Gershuny stresses that the high income level and the long hours in gainful employment have become a kind of a badge of honour. Of course, these two things are connected. But people who have adopted this type of living can not only afford many-sided spending in their leisure time but regard also busyness as honourable in their leisure time. Then people are harried by their own will. (Gershuny 2005.)

In addition, it is not a surprise that the time used to gainful employment and the feelings of lack of time are positively correlated as well as the number of activities in leisure time and the feelings of lack of time. But it is a surprise that the correlation between the number of activities in leisure time and the feelings of lack of time is stronger than correlation between the time used in gainful employment and the feelings of lack of time (Oinas, Anttila & Nätti 2008, 8). This result is based on the data of Finnish Time Use Survey from 1999/2000. Anyhow, it is a significant argument for the importance to study the intensity of leisure time.

On the basis of these theoretical contemplations and empirical findings it is evident that not only the developments of the amount and content of leisure time are interesting research topics, but also the development of the rhythm of leisure.

1.2 The purpose of this study and hypotheses

The purpose of this study was to find out, if the *intensity* of leisure time has increased. We do not have longitudinal data on the feelings of the lack of time or feelings of hurry. Nor have we information on how harried people feel themselves. Those feelings are subjective; and to some amount independent from the leisure activities in the objective sense. Instead, it is possible to study how many activities people conduct in their leisure time. *This is called here intensity*. The research questions can be formulated as follows:

1. Is the intensity of leisure time increased from longitudinal perspective?
2. Has the development of leisure time been similar in weekdays and weekends?
3. Have the differences in the development of leisure time intensity been similar in different socio-economic groups or socio-economic positions?

On the basis of ideas of Linder and Gershuny we can present two hypotheses. The first of them goes as follows:

Hypothesis (1) *The intensity of leisure is highest among the most prosperous socio-economic groups or socio-economic positions, as among classes of upper white collar or entrepreneurs and lowest among non-employed groups, as among unemployed and retired persons.*

And the second hypothesis:

Hypothesis (2) *If there has been an increase in the intensity of leisure then it has happened especially among same prosperous socio-economic groups of which leisure has already earlier been more intensive.*

These hypotheses can also be backed up by the fact that in several earlier studies, also in international comparisons, it has been found that people in higher socio-economic position are most active e.g. in cultural consumption (e.g. Virtanen 2007).

1.3 Data and variables

This study was based on the three Finnish Time Use Surveys covering the population aged from 10 to 64. Samples from 1979 and 1987 were stratified random samples according to region, gender, and age. The data collection period was from the beginning of September to the end of November 1979. The collection period of the second set of data was from the 1st April 1987 to the end of March 1988. Respondents were asked to fill in a diary for two days (one weekday, one weekend day) running. They were asked to record, in their own words, their primary activity, and what else they were doing at the same time. Record keeping was on a 10 minute-basis (Niemi & Pääkkönen 1990, 11–12, 97–101). The number of cases (days investigated) was approximately 8 100 in 1979 and 15 400 in 1987—1988 over the whole year.

Data of the 1999–2000 study were collected essentially in the same way, but the sample design was a little different from the design of the 1987–1988 study. The earlier study was based on a stratified random sample. In the later study there were two phases. In the first phase, the random sample was drawn from persons living in Finland aged 15 and over. In the second phase, also all other persons, at least 10 years old and belonging to the selected person's household, were included in the final sample. The collection was completed over the period between 1st March, 1999 and 12th March, 2000 (Niemi & Pääkkönen 2002, 111). The number of cases (days) was 10 500.

However, we could not use the total number of time diaries from 1987–1988 and 1999–2000 because the first time budget survey covered only September, October, and November in 1979. As seasonal variations in time use are great, especially in the case of leisure time, only the autumn data from 1987 and 1999 were used. Therefore, we also limited the inspection of diaries from 1987 and 1999 to those months.

We excluded those under 15 years of age from the original data. This was because our main purposes were to analyse socio-economic groups, and under 15-year-olds are children. For instance, they can not be employed or unemployed, they can not have children etc. Thus, the final number of cases from 1979 was about 10 900, from 1987, 4 400, and from 1999, 2 100. However, the numbers varied somewhat depending on the type of activity.

There are many possible ways to define leisure time. For instance, as an extreme alternative it has been presented that all activities that are not paid work are leisure (see, e.g. Aguiar & Hurst 2006). However, the leisure time seems as substantially narrower here. It was simply a residual category, which means that from the total time use of the day, time was deducted for paid and unpaid employment (except voluntary work), personal care, and school or university studies.

We start simply by assuming that the intensity of leisure is higher, the higher is the number of leisure time activities in which a person has taken part. By “activities” we mean all the ways of spending leisure time, for instance, resting. Leisure time was divided to such categories that they would have been as comparable as possible in different periods of data collection. Categories were measured as dichotomies, i.e. if the amount of time used to the known category was zero, also the value of the category was zero. If the amount was bigger than zero, then the value was one. Then these values of categories were simply added together, and we get the value of *the simple intensity indicator*. This kind of indicator was used also by Gershuny (2005).

Table 1 Leisure time categories to be analyzed

- leisure time study
- social, political, religious activity
- exercise
- cultural activities
- reading
- radio
- tv
- family socialization
- visiting friends and relatives
- soc friends and relatives at home
- telephone discussions
- soc in pubs, restaurants etc.
- other soc
- handicraft
- playing musical instrument, drawing etc.
- computer etc.
- parlor games and play
- games alone
- gambling
- records and cassetts
- other hobbies
- resting
- traveling
- pleasure driving
- other leisure

Thus, the number of categories is 24, which is same as the maximum value of intensity indicator.

1.4 Results

The values of simple intensity indicators can be seen in Table 2. The values are far from the maximum 24. We can also see that the number of activities fell from 5.3 to 4.7 between 1979 and 1999. Especially, the intensity of leisure in weekends has been falling. For some reason, to be discussed later in this article, the intensity of leisure has dropped just during the 1990s.

Table 2 Number of leisure time activities per day in weekdays and weekends
September-November 1979, 1987 and 1999

	1979	1987	1999	Change		
				79-87 79=100	87-99 87=100	79-99 79=100
Weekdays or weekends						
Weekday	5.0	5.1	4.7	101	92	93
Weekend	6.1	6.1	4.9	100	80	80
Total	5.3	5.4	4.7	101	88	89

Table 3 shows that in the development in the intensity of leisure there were not big differences between socio-economic groups. In every group the value and change in intensity indicator was about the same from 1979 to 1987, but in the 1990s the value dropped. However, on the basis of Table 3 we can also see that the value of this simple intensity indicator constructed above can be misleading, because the indicator values of economically inactive population were bigger than indicator values of economically active population. For instance, the value for entrepreneurs in 1999 was 3.8 but for the unemployed 5.3. It is evident that the value of simple intensity index is strongly connected with the amount of leisure time: the more a person has leisure time, the more she/he has possibilities to different activities during her/his leisure time.

Table 3 Number of leisure activities per day by socio-economic position

Socio-economic position	1979	1987	1999	Change		
				79-87 79=100	87-99 87=100	79-99 79=100
Economically active	5.0	4.9	4.2	98	86	84
Farmer	4.6	4.7	3.7	103	78	81
Entrepreneur	4.8	4.3	3.8	90	88	79
Upper white collar	5.3	5.3	4.6	100	87	86
Lower white collar	5.2	5.2	4.7	101	91	92
Worker	5.0	4.9	4.2	98	86	85
Unemployed	6.2	6.2	5.3	101	86	87
Student or pupil	5.8	5.9	5.3	102	88	90
Homemaker	6.0	6.3	5.4	104	86	90
Other	6.1	6.4	5.5	106	86	91
Total	5.3	5.4	4.7	101	88	89

The average leisure time was according to the operationalization used here 338 minutes, or 5 hours and 38 minutes, per day in autumn 1979. The growth of leisure time between 1979 and 1987 was 9 minutes. Between 1987 and 1999 the growth was negative or -2 minutes. In addition, because there were differences between socio-economic groups in relation to leisure time, it is necessary to construct an indicator where the amount of leisure time is taken into account.

We constructed this kind of indicator:

$$(N_i/L_i)*(100/M) = R_i$$

where

N_i = number of activities of person i

L_i = leisure time of person i

M = mean of N/L in data

R_i = *index of relative intensity of leisure of person i*

We call this index, because the mean of this index is 100. If a person has a value over 100, we can say that her/his leisure intensity is more than the average, and if it is less than 100, her/his leisure intensity is less than the average.

Table 4 Values of relative leisure intensity index

	1979	1987	1999	Change		
				79-87	87-99	79-99
Weekdays or weekends				79=100	87=100	79=100
Weekday	110	115	101	105	88	92
Weekend	66	72	118	110	163	179
Total	98	103	106	106	103	109

Figures on the intensity of leisure in Table 4 give totally different information than Table 2. The intensity of leisure time has increased. The index value was 98 in 1979 and 106 in 1999. The growth was 9 percent. What is even more remarkable is that the intensity has increased strongly in weekends but decreased somewhat in weekdays. The intensity of leisure in weekends seemed to be even higher than in weekdays in 1999. This is due to the fact that leisure time has decreased in weekends but increased in

weekdays. This means that the differences in time devoted to leisure between weekends and weekdays have diminished.

Table 5 Values of relative leisure intensity index by socio-economic position

Socio-economic position	1979	1987	1999	Change		
				79-87 79=100	87-99 87=100	79-99 79=100
Economically active	107	117	125	110	107	117
Farmer	84	101	94	119	93	111
Entrepreneur	122	130	174	107	134	142
Upper white collar	114	129	73	113	56	63
Lower white collar	107	108	112	101	104	104
Worker	105	120	173	114	145	165
Unemployed	59	51	45	87	89	77
Student or pupil	89	92	68	104	73	76
Homemaker	102	80	174	79	217	171
Other	62	54	65	88	119	104
Total	98	103	106	106	103	109

Mean of index = 100

According to Table 5 there are remarkable differences between socio-economic groups in leisure time intensity. First, there were differences between economically active population and total population. For instance, in 1999 the index value for economically active population was 125, and for total population 106. Secondly, it is also evident that the intensity of leisure has grown more strongly among economically active population (17 %) than among total population (9 %).

Thirdly, in 1979 the values of intensity indexes were highest among within entrepreneurs (122) and upper white collar strata (114). The values were lowest within the unemployed. These figures are in accordance with our first hypothesis according to which the intensity of leisure is highest among the most prosperous socio-economic groups or socio-economic positions, as among classes of upper white collar or entrepreneurs and lowest among non-employed groups, as among the unemployed and retired persons. Also the second hypothesis is partly tenable because, fourthly, the growth of the relative intensity was fastest among entrepreneurs, and the relative intensity of the leisure of the unemployed decreased. Also the intensity of the leisure time of white-collars increased quickly in the 1980s. But the development of the intensity index of white collars was clearly against the hypothesis in the

1990s, because the intensity of the leisure time of white-collars decreased during the 1990s and the index value of white-collars was lower than the value of any other economically active socio-economic group in 1999.

The closer inspection of the data reveals, first, that in 1999 the amount of the leisure time of upper white collars was 5 hours 23 minutes, which was clearly more than the average of economically active people (4 hours 44 minutes). Secondly, the inspection reveals that there was no decrease in leisure time among upper white collar strata. This development was different from the development of average leisure time among economically active population, because the leisure time among them decreased by 14 minutes per day during the 1990s. Thirdly the most striking change was the increase of leisure time spent watching TV (from 1 hour 40 minutes to 2 hours 10 minutes per day). Especially strong was the growth among upper-white collar group. Is it then so that the passivity of the upper-white collars was due to watching TV? Therefore, we decided to study also the intensity of leisure so that the time devoted to watching TV is excluded.

Table 6 Values of relative leisure intensity index when watching TV is excluded from leisure

	1979	1987	1999	Change		
				79-87 79=100	87-99 87=100	79-99 79=100
Weekdays or weekends						
Weekday	98	116	150	119	129	153
Weekend	61	77	171	126	223	282
Total	87	106	156	120	149	179
Mean of index = 100						

Figures in Table 6 show that the intensity of leisure of Finnish people increased notably 79 %, if watching TV is excluded from leisure time between 1979 and 1999. This is much more than the 9 % growth in Table 4. Figures show also that especially the leisure intensity of weekends has grown. In a way, results can be interpreted also so that the time devoted to watching TV is no more real discretionary time. It is a kind of necessity, and other leisure activities must be conducted at a more and more accelerating pace!

Table 7 Values of relative leisure intensity by socio-economic position when TV time is excluded

Socio-economic position	1979	1987	1999	Change		
				79-87 79=100	87-99 87=100	79-99 79=100
Economically active	104	136	234	131	173	227
Farmer	101	141	272	139	193	269
Entrepreneur	147	196	381	134	194	260
Upper white collar	72	118	132	164	112	183
Lower white collar	95	95	150	100	158	158
Worker	102	128	236	126	184	232
Unemployed	38	38	47	99	124	122
Student or pupil	72	81	90	113	110	125
Homemaker	67	74	168	111	228	252
Other	48	53	65	110	122	134
Total	87	106	156	120	149	179

We can see that the leisure intensity has grown in every socio-economic group, when the time devoted to watching television is excluded from leisure time. However, differences between economically active population and economically inactive population were more perceptible than in the case of total leisure. Measured this way, the intensity of leisure increased also among white collars although not as quickly as among farmers and entrepreneurs. For instance, the intensity growth among farmers was as high as 169 % between 1979 and 1999.

Table 8 Univariate models on changes of activity indexes 1979–1999 (F-values)

	df	Dependent variable	
		Relative intensity index (1) F	Relative intensity index without TV (2) F
Intercept	1	579.9***	848.1***
Year	2	0.8	45.9***
age	2	1.6	3.7*
Socio-ec. group	8	8.5***	23.6***
Gender	1	0.8	12.9***
Lifecycle	1	0.1	10.0**
Type of municipality	1	6.5*	8.7**
Education	2	1.7	3.5**
Year*Age	4	0.5	1.1*
Gender*Year	2	0.8	10.6**
Soc.econ.pos*Year	16	2.7***	4.1***
Lifecycle*Year	2	8.8**	0.4*
Type of municipality.*Year	2	2.8	0.5*
Education*Year	4	0.6	2.3
Adjusted 100R Squared		0.7	2.5

*** = $p < .001$, ** = $p < .01$, * = $p < .05$

Last but not least, we conducted also two analyses of variance (Table 8). In the model (1) the dependent variable was the relative intensity index and in the model (2), the relative intensity index, when the time devoted to watching TV was left out. In this way we tried to study, whether the changes in leisure intensity were in generally statistically significant in the 1980s and the 1990s. We also wanted to examine, whether the differences between socio-economic positions were significant, and whether the changes in intensity between socio-economic positions were significant, when some other independent variables were controlled. Control variables were selected on the basis of observed covariations in this time use data. By interaction terms (variable_i*variable_j) we studied the change. For instance, if interaction between year and socio-economic position is statistically significant, it means that the change in intensity has been different in different socio-economic groups.

Results reveal that explanation percentages are quite low 0.7 % and 2.5 %. This is typical in time use studies because individual variations in time use are

large. If we look at model (1) we can see that the increase in leisure intensity has not been statistically significant, although on the basis of Table 4 the intensity seemed to have grown. But the connection between socio-economic group and intensity in leisure time use is statistically significant despite controlling other independent variables. This observation is consistent with our first hypothesis. We see also that the interaction between socio-economic position and year is statistically significant, and this observation is consistent with our second hypothesis (change was different in different socio-economic groups)

On the basis of model (2), the overall increase in the intensity of leisure happened between 1979 and 1999. And we can come to the same conclusion on the impact of socio-economic position on the intensity of leisure time use, as was pointed out in the context of model (1). In addition, we can see that many other direct effects and interactions of variables were significant in relation to the intensity of leisure. Statistically the most significant connections were gender and intensity (higher among men than women), life cycle (higher among people who had at least one child under 18 years old than among those who had no children), type of municipality (higher among countryside than in towns), and education (higher among tertiary degree education than in lower degrees of educations). However, the explanations and interpretations of these connections do not belong to the topic of this article.

1.5 Conclusions

It has been shown in this article that the leisure time intensity has increased as measured by number of activities in comparison to the length of leisure time. Especially perceptible this observation is, if the time devoted to watching TV is left out from leisure time. The intensity growth seems to have been quicker in weekends than in weekdays. This is partly due to the increased hours of gainful employment in weekends. The intensity growth has been stronger among economically active population than in total population. This supports theories according to which people are now more hurried to spend their increased incomes during leisure time, and also regard business in leisure as a kind of badge of honor.

The relations between the intensity of leisure time and socio-economic positions were important and interesting. But as we could see on the basis of Table 8 there were also connections between other socio-demographic variables and leisure time intensity. The closer investigations of these relations were not included in this article. Very interesting would also be the comparison of the contents of leisure. Which kind of activities those people,

whose leisure time is very intensive, conduct? It is also evident that the new information technology has changed the content of leisure time remarkably in the 2000s, but we do not have comparative information of those changes yet, because Statistics Finland has not collected time use data in the 2000s. This will happen in 2009, and after that we can turn back to questions mentioned above, and to many other interesting questions about leisure time as well.

References

- Aguiar, M. and Hurst, E. (2006) *Measuring Trends in Leisure: The Allocation of Time over Five Decades*. Working Papers. Federal Reserve Bank of Boston.
- Gershuny, Jonathan (2005) Busyness as the Badge of Honor for the New Superordinate Working Class. *Social Research*, Vol. 72, No. 2, 287–314.
- Gershuny, J. (2000) *Changing times. Work and leisure in post-industrial society*. Oxford University Press: Oxford.
- Linder, Staffan (1970) *The Harried Leisure Class*. Columbia University Press.
- Niemi, Iiris – Pääkkönen, Hannu (2002) *Time use changes in Finland through the 1990s*. Culture and the Media 2002:2. Statistics Finland: Helsinki.
- Oinas, Tomi – Anttila, Timo – Nätti, Jouko (2008) *Yhteiskuntaluokat ja ajankäyttö Suomessa*. Unpublished research paper.
- Robinson, John. P. – Gilbert, Geoffrey (1997) *Time for Life. Surprising Ways Americans Use Their Time*. Pennsylvania State University Press: Pennsylvania.
- Seabrook, Jerome (1988) *The Leisure Society*. Blackwell Publishing: London.
- Virtanen, Taru (2007) *Across and Beyond the Bounds of Taste. On Cultural consumption Patterns in the European Union*. Publications of Turku School of Economics. Series A11: Turku.

2 TOURISM CONSUMPTION IN FINLAND FROM 1985 TO 2006 – EMPIRICAL OBSERVATIONS

Pekka Mustonen

Abstract

In this article the fundamental aim was to examine sociodemographic differences behind tourism consumption in Finland in 1985–2006. By interpreting the postmodern ideas of tourism and consumption cultures it can be assumed that tourism consumption would be now more democratic than earlier. Thus, consumption of tourism would not be dependent on social background. In the study this assumption was examined empirically. In addition to this, it was assumed that economic restrictions would still be meaningful as numerous studies have shown.

The determinants examined were disposable income of household, education and age of household's reference person and household type. The examined data was the Finnish Expenditure Survey of Statistics Finland.

The results showed that the growth of tourism have allocated to certain classes. In addition to income and education, also the type of household and reference person's age influenced consumption. More educated households and households of higher income level spend the most in tourism. The democratization process is developing to the opposite direction and tourism is still very income-dependent phenomenon. Although tourism has been changing, it seems that major structures change slowly.

Keywords: *tourism consumption, household expenditure*

2.1 Introduction

Tourism seems to be a phenomenon that decade after decade remains in the focus of researchers. One reason behind this is that tourism has always been a good indicator of social change (see Bauman 1993; 2003; Featherstone 1995; MacCannell 1976; Urry 2002). When describing changes of tourism,

Mowforth and Munt (1998) discuss Fordist as well as post-Fordist production models. On the other level as world has turned postmodern, at least in the level of discussions, also in the field of tourism modern has changed to postmodern (also Mustonen 2006). Thus following this example, all the large scale societal changes can be found from tourism as well.

Now as according to many the world is changing, the concern being often the climate or global economy, the same debates concern tourism as well. Actually the discussion of changing tourism and sustainability of tourism has been there for decades. It has been said, for example, that “new tourists” are more flexible, individual and responsible than old tourists (Poon 1993). On the other hand the ideas of post-tourism claim that actual travelling would not be necessary anymore due to virtual elements (Urry 2002). Now as virtual travelling may still be somewhat utopia, the search of authenticity might have turned into the purposeful search of inauthenticity – destinations as such are important instead of the ideas that they represent (e.g. Galani-Moutafi 2000). Tourism is no more a symbol of status to the same extent as it used to be. More than that, it is a commodity such as clothes, dining at the restaurants and decorations.

These same discussions of changing societal structures and accordingly of tourism contain assumptions of diminishing importance of traditional class differences and structural mechanisms when it comes to people’s consumption choices (e.g. Lyotard 1985; 2001; Featherstone 1991; Miles 1998; Urry 1995). According to this view, structures that have been influential behind consumption choices would have weakened. People of higher income or education can do things that earlier would not have been suitable for their status. These kind of views can be often targeted to the discussions of postmodern consumer cultures and thus, to the postmodern visions of tourism (e.g. Feifer 1985; Urry 2002; Rojek 1993; Munt 1994).

Tourism has surely become an evident part of Western people’s lifestyles regardless of the social class or status. Following the ideas of postmodern tourist, contemporary tourists are aware of their own touristic selves and genuinely happy by the pool with the fellow tourists – whatever social background they might represent. From Northern European perspective, Thailand has become the new “Canary Islands” already a long time ago and on the other hand, higher strata of the society may well travel to the original Canary Islands. In other words, according to this view, tourism is seen as a more democratic phenomenon than before.

It has been assumed, or even claimed, that the world would have been changed permanently. Instead of one’s background, it would be own genuine preferences that influence on consumption choices. Consumption choices would be more and more connected to lifestyle issues and individual choices

(e.g. Cova 1997; Maffesoli 1997; Mirchandani 2005). However, it is clear that in real life structures keep on living strong (Honkanen & Mustonen 2008; Räsänen 2003; Wilska 2002). Also individuality might have slightly turned into pseudo-individuality; probably the “new world” is turning backwards and postmodern would be an era of new sociality – an era where people are able to do what they want is they are just able to do so (compare to Mustonen 2006). Thus, economic restrictions, for example, still affect people’s choices and at the same time, lifestyles lead the way. If going to the same place year after year is something that is wanted, then it is done despite high education or salary. Travelling can be ironic act to someone whilst for someone else it is a quest for sacred place “out there” (see Turner 1973) – and the place can be exactly the same. In addition to this, the critique of tourism or the discussion around sustainable tourism may be important for marketing or for some tourists but it can be assumed that for the majority they do not mean anything. Written codes of conduct and instructions may remain unopened, guidebooks for “travellers” are on the top of the charts (Kirjakauppaliitto 2008) and journalists of tourism magazines write reports of the destinations where they wish that the readers should travel (see Mondo 2/2008).

In this article the fundamental aim is to examine demographic differences behind tourism consumption and in the same time to discuss whether the assumed democratization can be empirically observed. Only demand of international tourism is concerned here. It is examined whether in the context of the utilized data tourism consumption has really changed or not. The hypotheses can be traced somewhere in between these two. It is assumed that on one hand, tourism consumption might have become more democratic but on the other hand economic restrictions, for example, would still be meaningful. By referring only to literature, both of these could be true. The sociodemographic determinants examined here are disposable income of household, education and age of household’s reference person and household type. Income and education were chosen because they were assumed to be most clearly connected to consumption. Age and household type instead were chosen as they represent another dimension behind consumption. Socioeconomic status was left behind because the use of it contains numerous contradictions and thus the results would have been biased.

The examined data was the unique Finnish Expenditure Survey of Statistics Finland (2008). The utilized data was combined with the data sets from years 1985, 1990, 1995, 1998, 2001 and 2006. The data of 1995 was carried out by using three separate samples from years 1994–1996 and the data of 2001 from 2001–2002. The information was collected with interviews and diaries. In addition to this, a lot of information was collected from different registers. The weights that were adjusted with the size of a population and sample sizes were

used throughout the study. Thus, the sample size of the data remained untouched.

These same data is used for creating official representative statistics of consumption of Finnish households and is used as a background of national income calculations. The data has not been examined earlier in similar settings and thus, all the results are new. However, there were some restrictions that should be noticed. In the data, the consumption of tourism was divided into two dimensions. Consumption of package tours included cruises as well. Despite year 2006 cruises could not be separated from package tours. Thus the only estimate of division between these two was the information from 2006. Other dimension contained travelling tickets and can to some extent be an estimate of individual travelling. However, the way how the product has been purchased does not tell much about the type of travelling.

Another restriction was that the comparability of the data from different years is not perfect. The way how tourism consumption has been estimated has changed during the years and the percentages indicating the proportion of households having consumed on tourism could not be fully compared. Thus, when these proportions are examined together with the chosen background variables, readers should concentrate on the effects of these variables, not on the number of households.

According to the Finnish Expenditure Survey about one fourth of Finnish households consumed on package tours in 2006. The observations from different years are not fully comparable and thus not presented here. However, it seems that the share has not changed much since 1995. When consumption in Euros is under scrutiny, there are some changes that can be highlighted. First of all, the effects of the economic boom of the end of 1980s can be easily seen as in 1990 the money spent of both package tours and tickets were highest when using the prices of 2006. This is also visible when using the current prices. Economic recession occurred in the beginning of the 1990s affected negatively to the consumption of tourism.

By looking at the expenditure in the prices of 2006, it seems clear that the relative consumption of tourism has increased quite slowly. This indicates that tourism as a commodity has become relatively cheaper. From 1990 to 1995 the share of tourism consumption of total consumption dropped remarkably; from 8,1 % to 3,2 %. The share of tourism of total consumption has remained since in about the same level, being 4,1 % in 2006. By interpreting the relatively small changes in this share of tourism consumption it can be stated that, on one hand, the possibilities to consume in tourism have increased. On the other hand, this also indicates that tourism has become relatively cheaper. Despite this, the consumption of tourism has risen continuously from 1995 and has in 2006 almost reached the level of 1995.

Table 1 Finnish households' consumption of tourism in 1985–2006.

	Package tours (€year, current prices)	Package tours (€year, in prices of 2006)	Tickets (€year, current prices)	Tickets (€year, in prices of 2006)	Share of tourism of total consumption¹
1985	117,8	294,3	54,3	89,9	8,2 %
1990	341,0	443,2	112,5	146,3	8,1 %
1995	186,6	234,6	90,0	113,2	3,2 %
1998	249,4	281,9	96,4	109,0	2,9 %
2001	290,5	306,2	132,0	139,1	3,6 %
2006	424,3	424,3	126,0	126,0	4,1 %

Finland. ¹ Only households having consumed on tourism are concerned here.

2.2 Consumption of tourism and socioeconomic indicators

2.2.1 Income

Income is traditionally one of the best explanants behind consumption and it seems to affect strongly on tourism consumption as well. According to the data, households that belong to the higher income classes (4. and 5. quintiles) are the most eager spenders of tourism. When examining the division between the share of households having consumed on tourism and the overall mean in percentage units, it can be seen that amongst the households of these higher income quintiles, the amount of households having consumed on tourism is generally higher (figure 1). Accordingly, amongst the households of lower quintiles there are generally less tourism consumers.

These figures should not be analyzed in further detail due to above mentioned differences in the different data sets. However, it can be mentioned that more than half of the households of the highest income quintile consumed on tourism in 2006 comparing to the share of one fifth of the lowest quintile. In the case of package tours and cruises the differences were smaller than in the case of tickets. Households belonging to the highest quintile consumed clearly more on tickets than the others. If the data were fully comparable, these result would probably be valid also in the cases of earlier years. It can also be mentioned that the results from 1995, 2001 and 2006 state that households of the lowest quintile consumed more often on tickets than second lowest quintile. This is most probably due travelling habits of often relatively low-income students.

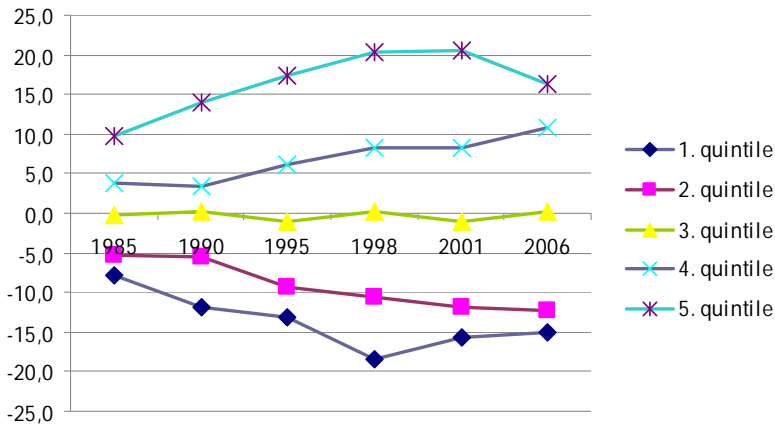

Figure 1 Differences between group means and overall means of the proportion of households having consumed on tourism in 1985–2006 according to income quintiles (percentage units). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

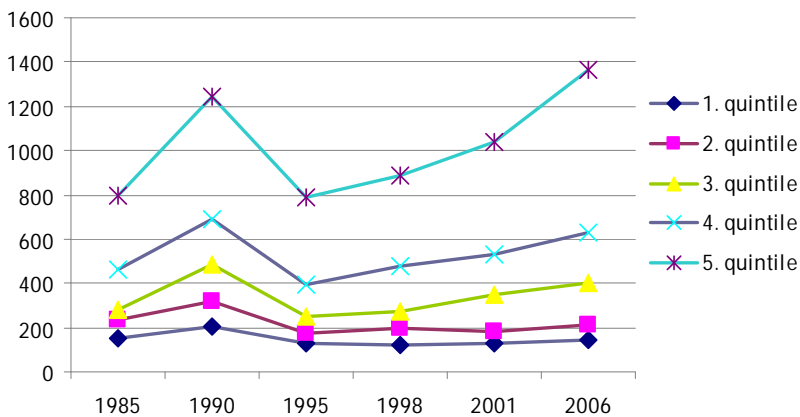

Figure 2 Aggregate consumption of tourism according to income quintiles (€/year, prices of year 2006). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

When examining the actual consumption in Euros, it can be noticed that the higher consumption of the highest quintile is remarkable. After the economic recession occurred in the beginning of the nineties, all the income quintiles

reduced consumption of tourism. However, as seen in the figure 2, since then the most affluent household have increased their consumption the most.

Both income quintiles and dichotomous variables stating whether households have consumed on tourism or not, were formed by utilizing continuous variables. Thus it was possible to examine the deeper relationship between these two. The simple OLS-regression (Ordinary Least Squares) was conducted (see table 2) and in the analysis, the current prices were used. Neither were the sums of disposable income converted to the prices of 2006 like in figure 1.

Table 2 Disposable income and consumption of tourism in 1985–2006, OLS-regressions.¹

Year	Package tours		Tickets		All	
	β	R ²	β	R ²	β	R ²
1985	0,195 (n=928)	0,037	0,247 (n=492)	0,059	0,216 (n=1365)	0,046
1990	0,316 (n=1215)	0,099	0,276 (n=711)	0,075	0,323 (n=1842)	0,104
1995	0,280 (n=1897)	0,078	0,511 (n=1317)	0,272	0,417 (n=2803)	0,174
1998	0,236 (n=1805)	0,055	0,196 (n=594)	0,037	0,237 (n=2107)	0,056
2001	0,389 (n=1518)	0,151	0,344 (n=997)	0,118	0,414 (n=2162)	0,171
2006	0,601 (n=1010)	0,360	0,231 (n=512)	0,052	0,559 (n=1392)	0,312

(All models: sig.<0,001)

Source: Finnish Expenditure Survey 1985-2006, Statistics Finland. ¹Only households having consumed on tourism are concerned here.

The positive effect of income to consumption of tourism seems to be remarkable especially in the context of package tours and cruises. This was reflected also in the regression models testing the demand of all the tourism types together. The only exception was year 1995 when disposable income explained over 27 % of the consumption of tickets comparing to 8 % of package tours.

As can be seen, according to the data the significance of income behind consumption of tourism is generally very high. In 2006 disposable income explained 36 % of the demand of package tours and cruises and when tickets are added to the equation, the coefficient of determination (R²) remains high being 31 %. This result indicating a linear relationship between income and tourism consumption is remarkable considering that the equation only contains one explanant. In addition to this, the coefficient of determination has increased in 2001 and 2006. Whilst in 2001 one addition euro to incomes indicated the rise of almost 40 cents to the consumption of package tours, in 2006 the additional consumption is 60 cents. Now it is clear that when household's incomes are under scrutiny, the assumed democratization is

developing to the opposite direction. Consumption of tourism is more and more depended on incomes.

In the data from year 2006 the cruises and package tours could be separated. In addition to the regression models presented in table 2 also separate models conducted. In the case of cruises both regression coefficient and coefficient of determination were very small. Thus, at least in year 2006 the high coefficients in table 2 are due to demand of package tours. It can well be assumed that the situation would be relatively similar.

In the context of tickets the situation is interesting. The positive effect of income seems to vary a lot between the years. Coefficients of determination are relatively small in exception of year 1995. If the demand of tickets is wanted to be investigated in more detailed level, the use of multivariate analyses would be needed and other explanants added to the model. However, in this paper this was not considered purposeful. It is evident that in addition to sociodemographic variables the demand of individual travelling is especially connected to other determinants such as lifestyle issues as well. By using these data examining these is not possible firstly all due to the contents of the data and secondly due to the earlier mentioned fact that the way of purchasing a trip does not tell much about the type of tourism.

2.2.2 Education

Similarly as income, higher education tends to affect positively to consumption. Education and income are correlated but the possible effects of education are not only connected to this relationship. Issues linked with social capital such as general knowledge or language skills cannot be forgotten. Because of this, the importance of education was examined separately. The education level of the household's reference person is used here as a classifying variable. In the data, the person with the highest income is chosen as the reference person. This is the technical choice that has been made when processing the household expenditure surveys (Statistics Finland 2008).

As seen in figure 3, consumption of tourism is more common in the households where the reference person belongs to the higher education classes. The figure is somewhat similar to the one presenting the importance of income (figure 1). When examining the proportions of households having consumed on tourism, also in the case of education, the backgrounds of the results should not be analyzed in further detail. One must be especially careful in interpretations when splitting the aggregate demand into two dimensions, package tours and tickets. Nevertheless, this was done and the results might give some clue of how different types of tourism are connected to education.

Instead of statistically significant results, these observations should be considered more as hypotheses for future studies.

The split data showed that in the case of package tours and cruises the proportion of households having consumed these products was, as expected, highest amongst educated households. However, it was interesting to notice that in 1998 and 2006 the households of second highest education surpassed the highest class. In the case of tickets the differences were remarkable. The differences between education classes were higher than in the case of package tours; especially the difference between highest class and second highest class was big. The explanation behind this must be the above discussed effect of social capital. Individual travellers fall generally into the tickets-section and individual travelling requires different skills such as practical knowledge of languages that are not necessarily linked with income.

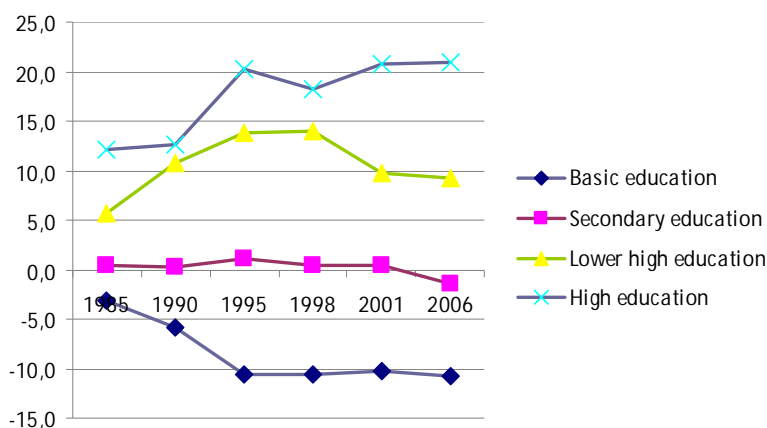

Figure 3 Differences between group means and overall means of the proportion of households having consumed on tourism in 1985–2006 according to education of the head of the household (percentage units). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

When consumption was calculated in Euros, the differences and the order of categories were clear; more educated also consume more. In 2006 in the case of package tours and cruises the difference between the highest and the second highest category was more than 600 Euros and if compared to lower categories, differences grew to about 1000 Euros. The overall mean was 424 Euros. Thus, more educated household consumed remarkably more on package tours. Now, because the data did not contain information of the destinations, it is only possible to present hypotheses of more expensive

holidays or more distant places. In the case of tickets differences were more or less similar. Difference between the two highest categories was about 200 Euros and the difference between the highest and the lowest category was 335 Euros. The overall mean was 126 Euros.

Figure 4 presents the subtraction of aggregate tourism demand and general mean as classified by education classes. It can be noticed that the differences between education classes have grown since 1998. In 2006 the households that were classified to the highest class spent over 1000 Euros more on tourism when compared to overall mean that was about 550 Euros.

The differences are remarkable but it must be taken into account the well-known linkages between education and incomes. The proportion of low-income households was relatively low in the group of high education. Thus, those who travel, also spend a lot of money on tourism. In addition to this, the number of households in the highest income category was quite low although increasing. In the data of 2006 only 8,9 % of the households belonged to this category.

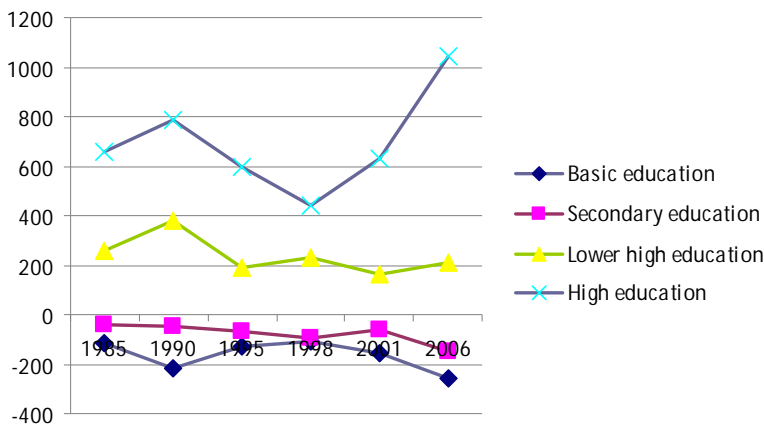

Figure 4 Mean differences of aggregate tourism demand according to the education of household's reference person (€/year, prices of year 2006). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

2.2.3 Type of household

Also in the case of type of household, when proportion of households having consumed on tourism was under scrutiny, package tours and tickets were kept

together in the analysis. When interpreting the figure 5 presenting the differences between proportion of households having consumed on tourism and overall mean, some interesting observations can be seen. The differences between different types of household seem to have increased first but then decreased again. Whilst couples with no children have generally been the most eager consumers of tourism, in 2006 couples with children have surpassed them. The number of senior households that consumed on tourism has risen but seems to have settled down. However, the continuing discussion of active pensioners (see Erola & Wilska 2004) does not remain totally without empirical evidence. However, the following years will tell whether more senior households will consume on tourism and the slight drop of 2006 will remain a statistical curiosity.

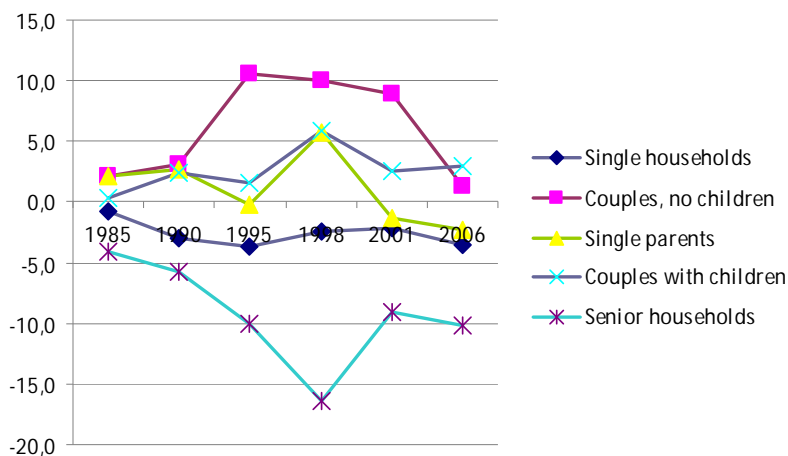

Figure 5 Differences between group means and overall means of the proportion of households having consumed on tourism in 1985–2006 according to type of household (percentage units). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

When examining consumption according to the type of household, the size of a family must be taken into account. It is evident, that the bigger family size indicates higher consumption at least to some extent, especially in the case of families with children. This adjustment can be done by examining consumption per consumption unit. The scale that was used here was the one suggested by OECD. The consumption units are calculated by giving the first adult of the household the weight 1, other persons over 13 years the weight 0,5 and children the weight 0,3. Like this every household gets the coefficient and by dividing the consumption with this, households' sizes and structures can be controlled (Statistics Finland 2008).

After controlling the family size by utilizing the OECD-coefficient of consumption units, the households with no children differed remarkably from the others. They have throughout the period of 1985–2006 spent the most amount of money on tourism, the difference to overall mean being more than 200 Euros in 2006. The overall mean adjusted with consumption units was 370 Euros (figure 6).

Tourism consumption of single parents was the lowest when compared to the overall mean. The effect of income is the most important explaining determinant behind this. Also senior households spend less when compared to mean. However, although according to the figure 5 the difference between the consumption and overall mean in the case of senior households seems to be increasing, this does not mean that their consumption per se would have increased. Actually, the empirical examination points out the total opposite (figure 6). In exception of single parents, all the other types of households have increased their consumption even if both the household size and the inflation are controlled. Thus, this only tells that the consumption of other types of households has increased a lot. Figure 6 also strengthens the common hypothesis about active seniors. However, to investigate this further, the variables such as age should be taken into account.

If package tours and tickets are separated, the end result concerning package tours is almost identical with the figure 6 of aggregate demand. However, in the case of tickets the differences between categories differed slightly from this. When size of the household was controlled, in 2006 single households were surprisingly the biggest spenders although the difference to couples with no children was minimal. In spite of single households and senior households, all the other household types have decreased their consumption on tickets. Now, by interpreting these results, it can be assumed that single households are not so eager package tourists, which is understandable given the social nature of the type of tourism (see Selänniemi 2001). On the other hand, for families with children package tours seem to be the most favoured type of tourism.

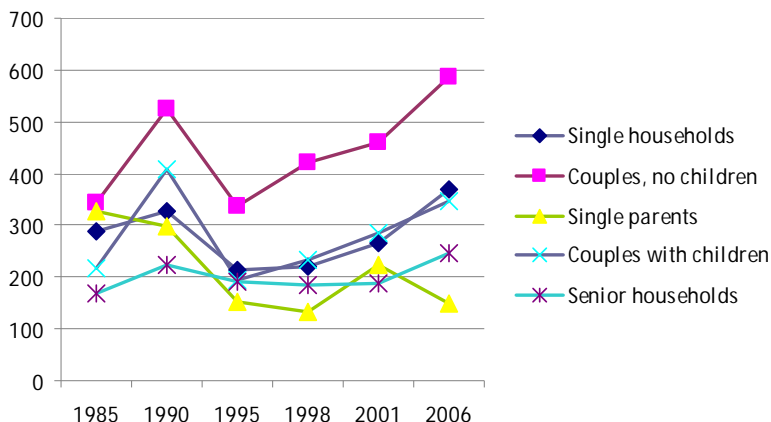

Figure 6 Aggregate tourism demand according to the type of household (€/year, prices of year 2006, family size controlled). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

2.2.4 Age

When the age of the reference person was concerned, differences in whether households have consumed on tourism or not were relatively small. This is the reason why the figure is not presented here. Only the highest age group, reference person over 70 years, differed clearly from others. There were generally less households having consumed on tourism in the highest age category. The amount of travelling households in all the other types of households has remained more or less unchanged. However, the households of the category 60–69-years, seems to have increased their travelling a little.

The situation of this second oldest age group is interesting. Earlier some small signs of increasing tourism consumption of senior households were observed and also age-wise examination seems to give similar results. It can be assumed that tourism consumption of 60–69-year-old citizens might keep on increasing as they have more free time after retirement. This same age group has also used to travelling and will continue this hobby. On the other hand, also the tourism consumption of the highest age group might increase because of the same reasons if other reasons, such as healthy issues, will not make travelling difficult (see Mustonen et al. 2004).

The household expenditure survey did not contain information of the type of travel. Only information available was about whether tourism consumption is allocated to package tours or tickets. If the additional information of

travelling habits was available, the differences between age categories would have been clearer. Younger households travel more often independently even though they might not spend a lot of money when travelling (see Scheyvens 2002; Ryan et al. 2003). Thus the phenomena such as backpacking remain unfortunately in shade in this study.

When examining the actual consumption in Euros in 2006, the households in which the reference person belonged to the age category of 60–69 were the biggest spenders. The rise from 2001 was remarkable and the earlier biggest consumers of tourism, age categories 40–49 and 50–59 consumed now clearly less. The increased consumption of the second highest age category is a clear sign of the assumption that active seniors and pensioners would be the most noticeable tourist group in a near future. Figure 7 can also be interpreted in a way that the age is not the only reason behind this rise. The figure also tells about the above mentioned fact that people of age 60–69 are used to travelling. This is evident as in year 2001 households of the age category 50–59 were the biggest consumers. By reading between the lines, even though the data is cross-sectional, it is possible to say that the members of the households of the category 60–69 are the ones, who started travelling already decades ago.

Another interesting observation concerns the youngest age category; its consumption has slightly decreased. The reason behind this are most likely the travelling habits of younger households that also often belong to the lower income categories and on the other hand, the sizes of the young households are relatively small. In the combined data, as much as 73,5 % of the households of the youngest category were either single households or couples with no children. In the data of 2006 the proportion was 82,2 %. It was noticed earlier that couples with no children consumed a lot on tourism. Thus, it is evident that the size of the household, that was controlled earlier, is a significant reason behind the decreasing consumption of the young households.

When package tours and tickets were examined separately, the differences between categories vary to some extent depending on the case. Consumption structure of package tours and cruises is quite similar to the structures of aggregate tourism demand presented in figure 7. However, in the case of tickets the structure is different. The greatest difference between categories can be found between the highest category and the rest. Households where the reference person is over 70 years, spend only about 50 Euros per year the overall mean being 126 Euros in 2006. Households of the category 30–39 spent the most in 2006 and in addition to category 60–69 were only ones to increase consumption of tickets. However, except the highest category, in 2006 the differences were quite small. Thus it is mostly package tours that form the table 7 and the somewhat great differences.

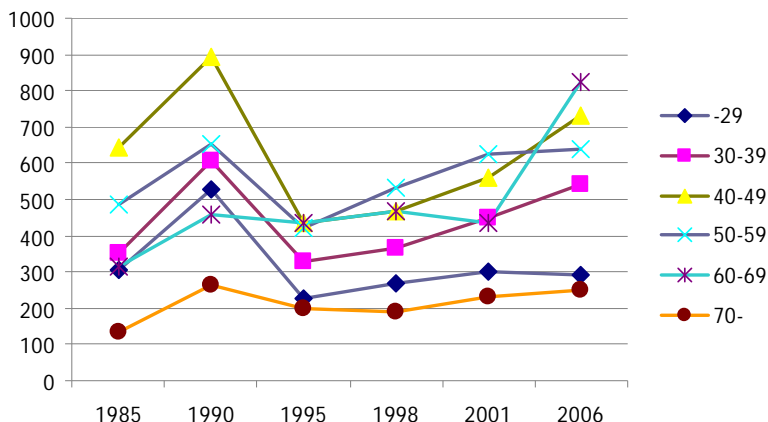

Figure 7 Aggregate tourism demand according to the age of household's reference person (€/year, prices of year 2006). Source: Finnish Expenditure Survey 1985–2006, Statistics Finland

2.3 Discussion

Examining the aggregate tourism demand strengthens the pre-assumptions of the remaining importance of sociodemographic determinants. Tourism has traditionally been, and it seems that to some extent still is, a luxury good. The demand of luxury goods is strongly linked with income and education and these linkages were clearly seen above. As assumed, these two were the variables that affected the most to the consumption of tourism. When consumption in Euros were under scrutiny, the differences between the categories were especially clear. Thus, if the extensive and representative data sets used here are to be believed, consumption structures of tourism are not becoming more democratic. Instead, the reality seems to be opposite. The growth of tourism is concentrated more and more to the wealthy and well-educated.

The growth of tourism seems to have allocated to certain categories, or classes, although tourism consumption can be observed in all the categories. If the “luxurious” nature of tourism is kept in mind, the results were very expectable. In addition to income and education, also the type of household and reference person's age influenced consumption. When the size and type of the household were controlled by using the coefficient of consumption units, couples with no children turned out to be the biggest tourism consumers. In addition to couples with no children, the proportion of households having

consumed on tourism was greatest in the categories of couples with children and single households. The category of senior households contained the smallest proportion of tourism consumers but when calculated in Euros, they have however increased their consumption. Single parents spent the least amount of Euros on average, but opposite to seniors, the proportion of households of single parents that consume on tourism is in the average level. Thus, those seniors that travel tend to spend more than earlier and single parents do the exact opposite.

Examination of age categories led to almost similar conclusions. Households where the reference person was of age 60–69 have increased their tourism consumption and were in 2006 the biggest tourism spenders. According to the data, the households of the youngest age category consumed more than the households of the oldest category, but all the other households consumed more. This, however, does not mean that young people are not travelling. The relatively low consumption derives from the fact that the travelling habits of the young people cannot be separated from the data. For example so called budget travellers or backpackers spend a lot of time abroad but purposefully do not consume much. This is also the reason why households of the youngest category did not stand out even though the aggregate consumption was divided into package tours and tickets. The demand of package tours resembled aggregate demand from the viewpoint of the age of reference person. In the case of tickets the differences were somewhat different. In 2006, households of the age category 30–39 were the biggest consumers of tickets and households of the category 60–69 have increased their consumption the most. Households of the highest category consumed the least.

Education of the reference person seems to affect strongly on consumption of tickets; households of the highest category consumed remarkable more than the others. Even though the hypothesis cannot be verified by the data, it is clear the educated households possess social and human capital that is needed in order to conduct individual tours to which consumption of tickets to some extent refers. According to the data, education has a strong effect behind the consumption of package tours as well especially when the amount of consumption in Euros is concerned.

In the case of tickets, income seems to affect more on the amount of households having consumed on tickets than on actual amount of Euros. The proportion of consuming households was highest amongst highest income category. Again, the structure behind package tours resembled the one of aggregate demand. Consumption of package tours and cruises was strongly connected to incomes. Also type of household was linked with consumption of package tours. Couples with no children were on the top when the size of the

household was controlled. Single households can be found from the other end of the line. In the case of tickets the situation was almost the opposite. Single households spend to most and couples with no children follow.

Thus, tourism consumption seems to be re-allocating to certain classes also when package tours and tickets are separated. Because the data sets from different years were not perfectly comparable in the context of different tourism types, the results must be considered as hypotheses instead of representative statistical results. In a nutshell, independent travelling, as far as consumption of tickets is a good estimate of it, concentrates on couples with no children and on the other hand to educated households. If the data would have contained more detailed information of the type of tourism, the differences would have been even clearer.

Package tourism, especially when cruises are included, is a hobby of relatively wide range of households of all the backgrounds. In 2006 one fourth of the Finnish households consumed on package tours and cruises. However, the shadow of luxury product has not faded. Wealthier households consume more, and again, if it would be possible to examine destinations, it is clear that some interesting results could be found. It can be assumed that even though package tours have been conducted in all the income classes without major changes, in the context of destination choice the situation would be different. Thus, changes in tourism consumption may concern quality as well as quantity. This is the especially now, when tourism has become relatively cheaper hobby. People may conduct more trips per year than earlier, for example, but in addition to this, the trips can be more expensive. Following the postmodern ideas of tourism, people or households of high income can travel to traditional package destinations and those of low income can travel to the further destinations, but in a full scale this kind of discussion is largely based on weak signals. Tourism has been, and still is, very income-dependent phenomenon.

After all, it seems that background variables are connected more to the volume of tourism consumption than to the “probability” to consume. It can be thought that there lies a multiple range of more or less latent lifestyle issues and choices connected to lifestyles behind households’ desire to consume on tourism. Honkanen and Mustonen (2008) examined tourism consumption and willingness to consume on tourism and observed that the effect of one’s background was greatest in the case of actual consumption whilst lifestyle issues and consumption habits affected willingness to consume. This result is in line with the household-wise examination conducted in this paper.

Some would say that we are now living the era of changes. The contradictions between what is said and what is done are becoming more and more severe. In Western countries, in Finland for example, almost everyone

has some experience of tourism and also the darker side of the phenomenon and own behaviour are more and more understood. If the phenomenon under scrutiny was not tourism that has expanded year after year and decade after decade, the existing signs with all the discussions of sustainability could be interpreted as signals of the end of the whole phenomenon. Tourism could be considered as a metaphor of human non-rationality and as a phenomenon that will collapse similarly as strong social structures “have collapsed”. The question is still; people travel, but what for? Who knows when tourism is no longer fashionable? Actually, there already are signs of this. Tourism is no longer at the top of the list of the most desired consumption goods (see Honkanen & Mustonen 2008; table 3). Same phenomenon can be observed in media as well. The numerous of TV- series about travelling have been surpassed by series concerning well-being, reconstructing and decoration.

Table 3 "Which one of the following you would consume more if you could afford it?" Proportion of respondents wanting to consume more (Values 4 and 5 in the scale of 1-5)

1999 (n=2417)		2004 (n=3574)	
1. Travelling	68,9	1. Healthcare	53,2
2. Pampering	56,2	2. Reconstructing	50,1
3. Help close people	48,3	3. Luxury good / dream	50,1
4. Changing car	38,9	4. Saving	49,5
5. Investing	35,1	5. Decoration	47,5

Source: Finland 1999 and Finland 2004

Despite the fact that there are now numerous other alternatives, tourism seems to be a phenomenon that to some extent remains outside of the come-and-go trends occurring in consumer societies. Maybe people do not want to travel more because they already travel enough. Whether it is the pursuit for sustainable development or fair-trade products, and even though consumers may know about these, people still travel. Tourism phenomenon is changing, which is surely needed from the viewpoint of sustainable development (see World Tourism Organization 2008), but it seems that major structures change slowly. Nevertheless, small changes and signals cannot be forgotten. Instead, they might be signs of more fundamental changes. The multitude of references is immense; a plane full of tourists is also a plane full of different wants and needs. And there are many consumers who choose not to travel even if they could. Even though, as mentioned earlier, there is a huge gap between what is said and what is done (e.g. Haanpää 2007), it could be assumed that there are consumers who choose alternative ways to consume because of ethical or

environmental reasons. Of course there are also people who cannot travel even if they would like to. Most probably they lack one of the essential resources, either time or money. In some cases social and human capital can be added to the same matrix. These people who do not travel may have a lot of money, but not time. On the other hand, time does not help if travelling cannot be afforded. And like this study shows, this economical dimension seems to be still the most important predictor behind tourism consumption.

References

- Bauman, Z. (1993) *Postmodern Ethics*. Blackwell: Oxford.
- Bauman, Z. (2003) In: A. Franklin: *The Tourist Syndrome. An Interview with Zygmunt Bauman*. *Tourist Studies*, Vol. 3, No. 2, 205–217.
- Cova, B. (1997) Community and Consumption. Towards a Definition of the “Linking Value” of Product or Services. *European Journal of Marketing*, Vol. 31, No. 3/4, 297–316.
- Erola, J. – Wilska, T.-A. (eds.) (2004) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*. SoPhi: Jyväskylä.
- Featherstone, M. (1991) *Consumer Culture & Postmodernism*. Sage: London.
- Featherstone, M. (1995) *Undoing Culture: Globalization, Postmodernism and Identity*. Sage: London.
- Feifer, M. (1985) *Tourism in History: From Imperial Rome to the Present*. Stein and Day: New York.
- Finland (1999) [SPSS file] Consumption and way of life at the turn of the new millennium. Erola, J. – Räsänen, P. (University of Turku) – Wilska, T.-A. (Turku School of Economics).
- Finland (2004) [SPSS file] Consumption and way of life in the beginning of the century. Erola, J. – Wilska, T.-A. (Turku School of Economics) & Räsänen, P. (University of Turku).
- Galani-Moutafi, V. (2000) The Self and the Other. Traveler, Ethnographer, Tourist. *Annals of Tourism Research*, Vol. 27, No. 1, 203–224.
- Haanpää, L. (2007) *The Colour Green – A Structural Approach to the Environment-Consumption Nexus*. Turku School of Economics: Turku.
- Honkanen, A. – Mustonen, P. (2008) Tourism Consumption Revisited – Empirical Study of Finnish Consumers. *Research on Finnish Society*, Vol. 1, No. 1. (Forthcoming)
- Kirjakauppalitto (2008) *Mitä Suomi lukee?* <<http://www.kirjakauppalitto.fi/?doc=3>>, retrieved 17.3.2008.
- Lyotard, J.-F. (1985) *Tieto Postmodernissa Yhteiskunnassa*. Vastapaino: Tampere.
- Lyotard, J.-F. (2001) Answering the Question: What is Postmodernism? In: *Postmodern Debates*, ed. by S. Malpas, 53–62. Palgrave: Hampshire.
- MacCannell, D. (1976) *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. Macmillan Press: London and Basingstoke.

- Maffesoli, M. (1997) The Return of Dionysos. In: *Constructing the New Consumer Society*, ed. by P. Sulkunen – J. Holmwood – H. Radner – G. Schultze, 21–37. St. Martins Press: New York.
- Miles, S. (1998) *Consumerism – as a new Way of Life*. Sage: London.
- Mirchandani, R. (2005) Postmodernism and Sociology: From the Epistemological to the Empirical. *Sociological Theory*, Vol. 23, No. 1, 86–115.
- Mondo* (2008) Travel Magazine, Issue 2/2008. Imagekustannus: Helsinki.
- Mowforth, M. – Munt, I. (1998) *Tourism and Sustainability. New Tourism in the Third World*. Routledge: London and New York.
- Munt, I. (1994) The ‘Other’ Postmodern Tourism: Culture, Travel and the New Middle Classes. *Theory, Culture & Society*, Vol. 11, 101–123.
- Mustonen, P. (2006) *Postmodern Tourism – Alternative Approaches*. Turku School of Economics: Turku.
- Mustonen, P. – Honkanen, A. – Ahtola, J. (2004) Suuret ikäluokat muuttuvan matkailun keskiössä. In: *Yhteiskunnan moottori vai kivireiki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*, ed. by J. Erola – T.-A. Wilska, 279–294. SoPhi: Jyväskylä.
- Poon, A. (1993) *Tourism, Technology and Competitive Strategies*. Cab: Wallingford.
- Rojek, C. (1993) *Ways of Escape. Modern Transformations in Leisure and Travel*. Routledge: London.
- Ryan, C. – Trauer, B. – Kave, J. – Sharma, A. – Sharma, S. (2003) Backpackers – What is the Peak Experience. *Tourism Recreation Research*, Vol. 28, No. 3, 93–98.
- Räsänen, P. (2003) *In the Twilight of Social Structures: A Mechanism-Based Study of Contemporary Consumer Behaviour*. University of Turku: Turku.
- Scheyvens, R. (2002) Backpacker Tourism and 3rd World Development. *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 1, 144–164.
- Selänniemi, T. (2001) Pale Skin on Playa del Anywhere: Finnish Tourists in the Liminoid South. In: *Hosts and Guests Revisited. Tourism Issues of the 21st Century*, ed. by V. Smith – V. Brent, 80–92. Cognizant Communications: New York.
- Statistics Finland (2008) *Household's consumption*. <http://www.stat.fi/til/ktutk/index_en.html>, retrieved 3.6.2008.
- Turner, V. (1973) The Center Out There: Pilgrim's Goal. *History of Religions*, 12, 191–230.

- Urry, J. (1995) Rethinking Class. In: *Social Movements and Social Classes: The Future of Collective Action*, ed. by L. Maheu, 169–181. Sage: London.
- Urry, J. (2002) *The Tourist Gaze. Second Edition*. Sage: London.
- Wilksa, T.-A. (2002) Me – A Consumer? Consumption, Identities and Lifestyles in Today's Finland. *Acta Sociologica*, Vol. 45, 195–210.
- World Tourism Organization (2008) *Global Code of Ethics*. <http://www.world-tourism.org/code_ethics/eng.html>, retrieved 3.6.2008.

3 LOMAROMANSSIT MATKAILUN MOTIVAATIONA OPISKELIJOIDEN KESKUUDESSA

Antti Honkanen

Abstrakti

Lomaromansseja ja muita matkailijoiden satunnaisia suhteita ennalta tuntemattomien partnereiden kanssa selitetään usein matkailun luonteella liminaalina toimintana. Toisaalta erityisesti terveystieteellisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota elämäntavan merkityksen selittävänä tekijänä. Seksisuhteisiin ajaudutaan matkalla, koska niitä harrastetaan muutenkin.

Tässä artikkelissa tutkitaan lomaromanssien esiintymistä matkailun motiivina opiskelijoiden keskuudessa. Olettamuksena on, että siihen liittyy aiemmat kokemukset yhden yön kumppaneista ja runsas oleskelu alkoholia tarjoilevissa tiloissa sekä naisilla halu saada positiivista palautetta ulkonäöstä ja miehillä kokemukset maksullisesta seksistä. Lisäksi motivaation oletetaan olevan sukupuolisidonnaista eli sitä esiintyy enemmän miehillä.

Tulosten mukaan elämäntapaan liittyvillä tekijöillä on merkitystä lomaromanssien esiintymiseen motiivina. Miehillä sitä esiintyy naisia enemmän. Kuitenkin myös miehillä halu saada positiivista palautetta ulkonäöstä ja naisilla kokemukset maksullisesta seksistä lisäävät motiivia.

Avainsanat: *matkailu, romanssit, seksuaalinen käyttäytyminen, motivaatio, opiskelijat*

3.1 Johdanto

Neljää s-kirjainta, jotka tulevat englanninkielisistä sanoista *sun, sea, sund and sex*, on pidetty eräänä massamatkailun symboleina (ks. Turner & Ash 1975). Tällä on haluttu vihjata usein enemmän tai vähemmän moralisoivin sanankäantein siihen, että erityisesti etelänmatkojen motiivina ovat satunnaiset seksisuhteet (ks. Honkanen 1999, 120–135). Cromptonin (1979, 409) mukaan

matkustamisen tarvetta eivät aiheuta matkakohteen ominaisuudet itsessään, vaan kohteen kyky täyttää tiettyjä matkailijan psykologisia tai fysiologisia tarpeita. Eräänä tällaisena tarpeena voidaan pitää juuri seksiä (ks. McKercher & Bauer 2003, 5–7).

Matkailun ja seksin välinen yhteys on varsin kiinteä. Esimerkiksi matkailumainonnassa suorat ja epäsuorat viitteet seksiin ovat hyvin tavanomaisia (Pritchard 1996; Ryan 2001, 28). Jotkin alueet ovat saaneet seksikohteen imagon, kuten Karibia (Momsen 2005) ja Thaimaa (Prideaux ym. 2004). Seksuaalisia vähemmistöjäkään ei ole unohdettu kokonaan, vaan heille on olemassa omat matkailumarkkinansa (ks. Clift ym. 2002; Hughes 2004).

Seksimatkailua on tutkimuksissa käsitelty yleensä ongelmallisena ilmiönä. Esimerkiksi Joan Henderson (2007) on matkailun yleisiä uhkia käsittelevässä kirjassaan huomionut myös seksimatkailun. Seksimatkailun vaaroina korostuvat erityisesti sukupuolitaudit, joista HIV/AIDS on vaarallisin. Matkailu ylipäätään on varsin merkittävä sukupuolitautilien levityskanava (esim. Hamlyn, Peer & Easterbrook 2007).

Seksiin liittyvän matkailun huonoina puolina pidetään myös sitä, että se lisää matkailijoiden häirintää. Mikäli ilmiöön osallistuvat paikalliset ovat saaneet runsaasti vastakaikua matkailijoiden parissa, heidän käyttöksensä saattaa tuntua hyökkäävältä niistä matkustajista, jotka eivät haluaisi osallistua seksimatkailuun. Esimerkiksi kysyttäessä Barbadoselle matkustaneilta heidän huonoimpia kokemuksiaan, häirintä oli kaikkein yleisin maininta, joskin seksuaalinen häirintä oli vain yksi häirinnän muodoista. Seksuaalinen häirintä oli kuitenkin erittäin yleistä tietyissä ryhmissä ja eniten siitä kärsivät nuoret naismatkailijat. (de Albuquerque & McElroy 2001.)

Seksiin liittyvä matkailu leimaa sekä paikallisia että matkailijoita. Esimerkiksi Jamaikalla vallitsee yleinen uskomus, että lähes jokainen yksinäinen ulkomaalainen nainen on etsimässä paikallisen miehen seuraa (Pruit & LaFont 1995, 426). Romanssiturismin johdosta myös turistikohteen paikalliset naiset saattavat tuntea asemansa uhatuksi. Blackin (1996, 136) tutkimuksessa Maltalla Mellieha nimisessä kylässä käytännöllisesti katsoen kaikki nuoret miehet tapailivat touko- ja syyskuun välisen ajan naisturisteja, mikä herätti paikallisissa naisissa katkeruutta. Paikalliset naiset - muutamia poikkeuksia - eivät katsoneet voivansa seurustella miesturistien kanssa. Myös prostituutio synnyttää vahvoja mielikuvia. Varsin runsas Pohjoismaista Thaimaahan suuntautunut seksimatkailu on varmasti vaikuttanut mielikuviin thaimaalaisista naisista. Viime vuosina tosin matkojen painopiste on muuttunut perhematkailuun ja olisikin kiintoisa tutkimuksen aihe, että näkyykö tämä suomalaisten mielikuvissa thaimaalaisista.

Tässä tutkimuksessa selvitetään lomaromanssien merkitystä matkailun motiivina nuorten korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. Pyrkimyksenä on sel-

vittää, miten eräät kotiympäristössä vaikuttavat tekijät, kuten satunnaisiin sukupuolisuhteisiin ja yöelämän tärkeyteen pohjautuva elämäntapa, vaikuttavat lomaromanssien esiintymiseen matkailun motiivina. Erityistä huomiota kiinnitetään sukupuolen, maksullisen seksin ja ulkonäölle hankittavan hyväksynnän merkitykseen motiivin synnyssä.

3.2 Seksiturismi, romanssiturismi ja lomaromanssi – seksi matkailun motiivina

Matkalla solmittavat lyhytaikaiset seksisuhteet voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Seksiturismiksi nimitetään matkailun muotoa, jossa ainakin eräänä päämotiivina on kuluttaa kaupallisia seksipalveluita. Seksiturismi nähdään usein niin, että siihen ovat osallisia miesturistit ja naispuoliset prostituoidut (Ryan 2001, x). Toisaalta kaikki kaupallisia seksipalveluita matkalla kuluttavat eivät matkusta seksin takia – se ei ole motiivi – vaan seksipalveluiden käyttöön ajaudutaan. Joka tapauksessa seksiturismissa seksi on hyödyke, jota hankitaan taloudellisen vaihdon avulla.

On myös olemassa matkailumuoto, jossa satunnaisella seksillä on suuri merkitys, mutta jonka harrastajien uskotaan olevan pääosin naisia. Se muistuttaa seksiturismia, mutta osa tutkijoista käyttää siitä mieluummin nimitystä romanssiturismi. Ero nähdään siinä, että romanssiturismissa matkan motiivina on halu kokea lyhytaikainen romanssi – ei ostaa seksiä. Toisaalta romanssiturismin toinen osapuoli saattaa saada taloudellista hyötyä matkailijasta. Matkailija joko antaa hänelle rahallista avustusta tai ostaa tavaroita ja ruokaa. On myös mahdollista, että paikallinen saa komissiota viedessään matkailijaa paikallisiin ravintoloihin tai myymälöihin. (esim. Herold ym. 2001).

Pruitin ja LaFontin (1995, 423) mukaan romanssiturismin avulla esimerkiksi Jamaikalle matkustavat länsimaalaiset naiset voivat harjoitella uudenlaisia sukupuoliroolimalleja vailla oman yhteiskuntansa sosiaalisia rajoituksia. Romanssimatkailu rikkoo patriarkaattisen yhteiskunnan malleja. Myös Jeffreys (2003) katsoo, että naisten ja miesten sijoittuminen eriarvoisiin asemiin seksuaalisuuden valta-asemissa oikeuttaa erilaiseen nimitykseen. Toisaalta Sánchez Taylor (2001) huomauttaa, että seksuaalisuus ei ole ainoa huomioon otettava valta-asema, sillä romanssiturismissa usein paikallisten taloudellinen asema – riippumatta sukupuolesta – on huomattavasti heikompi kuin matkailijoiden. Myös romanssiturismilla on negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotka kohdistuvat heikoissa asemassa oleviin.

Kolmas lyhytaikaisen seksisuhteen sisältävä matkailun muoto on lomaromanssi. Siinä on kyse suhteesta, jossa matkan aiheuttama ajallinen rajoitus vaikuttaa suhteen pituuteen. Suhteen ei ole tarkoituksaan jatkaa matkaa kau-

emmin, joskin se toki voi olla sitä lyhyempi. Lisäksi lomaromanssin tunto-merkki on, että se tapahtuu jossain muualla kuin kotiympäristössä. (Ryan 2001, 40). Näin ollen lomaromanssi voi olla yksipuolinen: matkailijan ja matkailuyrityksen työntekijän välisessä suhteessa kyse on lomaromanssista vain matkailijan kannalta. Lomaromanssin erottaa seksiturismista ja romanssiturismista se, että seksi ei ole taloudellinen hyödyke. Sillä, ovatko suhteen osapuolet ihastuneita toisiinsa vai onko kyseessä pelkkä seksisuhde, ei ole merkitystä.

Satunnaista seksiä sisältäviä matkailumuotoja on myös jaoteltu sen mukaan, miten intensiivisesti niihin osallistutaan. Phillips (1999, 190–191) löysi kolme erilaista naispuolista romanssituristityyppiä Barbadosella tehdyssä tutkimuksessa. Tilanteeseen tarttuvia (*situationer*) korostaa suhteen romanssimaisuutta. Toistuva tilanteeseen tarttuvia (*repeat situationer*) pitää suhteiden toistumisesta huolimatta niitä romansseina. Sen sijaan yhden yön harrastajat (*one nighters*) tunnustavat suhteen luonteen hauskanpitona. Albuquerque (1998) käytti suurin piirtein samanlaista jaottelua yhdellä lisäyksellä. Ensikertalaiset (*first timers*) ajautuvat seksisuhteeseen, mutta se ei ole matkan tarkoitus. Aloittelijat (*neophytes*) eivät myöskään matkusta seksisuhteen takia, mutta hyödyntävät tilaisuutta, mikäli sellainen osuu kohdalle. Veteraanit (*veterans*) matkustavat nimenomaan seksisuhteen takia ja heillä saattaa olla useita suhteita matkan aikana. Neljäntenä ja selkeästi Phillipsin luokittelusta poikkeavana ryhmänä ovat palaajat (*returnee*), jotka matkustavat jonkin tietyn aiemmalla matkalla tavatun miehen takia.

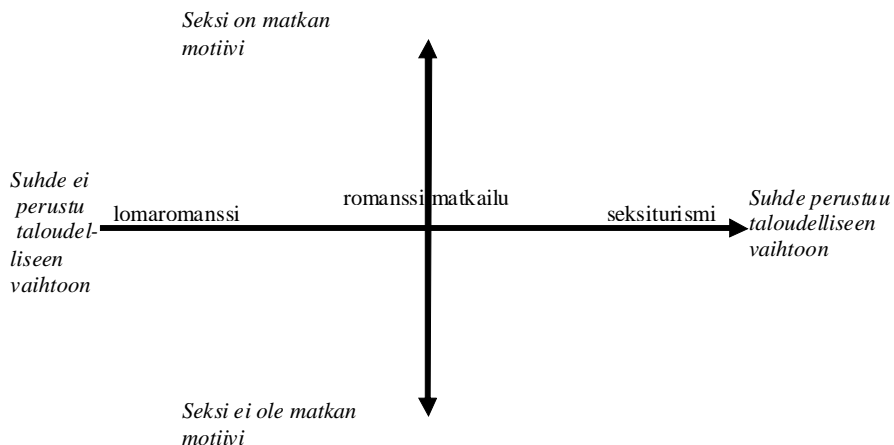
Myös matkoillaan seksiä prostituoiduilta ostavia miehiä on jaoteltu sen mukaan, onko matkan motiivi seksi. Anne-Mari Marttilan (2004) mukaan ulkomailta seksiä ostavat miehet jakautuvat tilaisuus- ja tapaostajiin. Edelliset pikemminkin ajautuvat seksin ostamiseen kun taas jälkimmäisillä kyse on eräästä matkan päämotiivista. Satunnaisia seksisuhteita kuluttavat matkailijat voidaan siis jakaa kahtia niihin, joilla seksisuhde on motiivi ja toisaalta tilanetta hyödyntäviin.

Romanssi- ja seksiturismi voidaan nähdä myös toisensa poissulkevien vastakohtien sijaan jatkumona (Herold ym. 2001). Toisessa päässä matkailijan pyrkimyksenä on pikemminkin romanssi, eikä rahan merkitys ole suuri. Toisessa päässä pyrkimyksenä on seksi, jota vastaan annetaan rahaa. Kirjoittajien mukaan valtaosa näihin matkailumuotoihin osallistuvista naisista sijoittuu romanssiturismiin ja miehistä seksiturismiin päihin.

Kuviossa 1 on laajennettu (Herold ym. 2001) jatkumoa niin, että vaakasassa olevan jatkumon toisessa päässä on seksisuhteet, joissa koko suhde perustuu taloudelliseen vaihtoon. Toisessa päässä rahaa tai muuta taloudellista hyötyä ei esiinny ollenkaan. Tällöin seksiturismi sijoittuu kuvion oikeaan laitaan ja lomaromanssit vasempaan. Sen lisäksi kuviossa on huomioitu tilapäi-

nen seksisuhde matkailun motiivina. Seksisuhteen merkitys matkan aiheuttavana tekijänä eli motiivina voi olla erittäin suuri tai pieni. Vaihtelua tämän suhteen esiintyy kaikissa satunnaisen seksisuhteen sisältävissä matkatyypeissä, eikä matkatyyppi itsessään kerro seksin merkityksestä motiivina.

Kuvio 1 Satunnainen seksisuhde taloudellisen vaihdon vastineena ja matkan motiivina

Jatkossa termiä seksimatkailu käytetään yksinkertaisuuden vuoksi kaikista matkoista, joissa seksisuhde ennalta tuntemattoman kumppanin kanssa on motiivi matkalle riippumatta siitä, onko suhteessa mukana taloudellista vaihtoa vai ei. Jaotteluun kuitenkin palataan tutkimuskysymyksen määrittelyn yhteydessä.

3.3 Seksisuhteiden yleisyys

Matkustamiseen liittyvien satunnaisten seksisuhteiden yleisyyttä tutkittaessa on saatu hyvin erilaisia tuloksia. Tulokset riippuvat pitkälti siitä, millaisesta populaatiosta otos on otettu. Matkakohteessa tehdyt kyselyt eivät paljastakaan ilmiön yleisyyttä väestötasolla, sillä matkakohteen luonne vaikuttaa suhteiden esiintymisen tiheyteen.

Nuorilla matkan aikaisten satunnaisten seksisuhteiden oletetaan olevan yleisiä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on saatu tuloksia, joiden mukaan opiskelijoiden kevätloman (*spring break*) aikana kotimaisiin rantakohteisiin matkustavista miesopiskelijoista 15–24 prosentilla ja naisopiskelijoista 13–21 prosentilla on seksisuhde ennestään tuntemattoman henkilön kanssa (Josiam ym. 1998). Uudessa-Seelannissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että 12,8 pro-

senttia haastatelluista 360 nuoresta oli matkalla ollessaan harrastanut seksiä uuden kumppanin kanssa (Ryan & Robertson ym. 1996, 66). Ford ja Eiser (1996) kertoivat, että alle 29-vuotiaista Torquayhin matkustaneista nuorista (N=1033) 24 prosenttia oli satunnaisessa seksisuhteessa. Ibizalle matkustavien brittinuorten keskuudessa on saatu erittäin korkeita lukuja. Ilman partneria matkustaneista, joita oli lähes kolme neljäsosaa, seksisuhteessa oli 47,5 prosenttia. (Bellis ym. 2004.)

Myös pelkästään naisista koostuvissa otoksissa on päästy sangen korkeisiin lukuihin. Esimerkiksi Sánchez Taylorin (2001) lomakehaastattelussa oli mukana 240 Jamaikalle ja Dominikaaniseen tasavaltaan matkustaneita eri-ikäisiä englanninkielisiä naisia, jotka eivät haastatteluhetkellä olleet vakituksessa parisuhteessa. Heistä lähes yksi kolmasosa (75 vastaajaa) oli ollut seksisuhteessa paikallisen miehen kanssa. Mårdhin ym. (1996) tutkimuksessa, jonka otos perustui ehkäisyneuvontaa hakeneiden ruotsalaisnaisten (n=976) haastatteluihin, 27,7 prosenttia ilmoitti kokeneensa satunnaisen suhteen ulkomaalaisen kanssa matkalla ollessa.

Sen sijaan alhaisia lukuja on saanut muun muassa Clark ja Clift (1996), joiden mukaan Maltalle matkustaneista brittimatkailijoista 7,7 prosentilla oli matkan aikainen seksisuhde uuden kumppanin kanssa. Nottinghamissa Isossa-Britanniassa asuvista vuoden sisällä ulkomaanmatkalla olleista (n=354) viidellä prosentilla oli suhde muun kuin vakituisen kumppanin kanssa (Gillies ym. 1992). Myös Cuzcoon Peruun matkustaneet olivat olleet varsin passiivisia seksuaalisesti. Vain 5,6 prosenttia oli harrastanut seksiä ennestään tuntemattoman henkilön kanssa. Näistä 54 prosentilla oli suhde toisen matkailijan kanssa, 41 prosentilla paikallisen ja 2 prosentilla prostituoidun. (Cabada ym. 2003.) Voidaan siis päätellä, että seksisuhteiden määrä riippuu myös matkakohteesta ja sen luonteesta. Jotkut kohteet vetävät seksisuhteista kiinnostuneita matkailijoita enemmän kuin toiset.

Suomalainen seksi -tutkimuksessa (Haavio-Mannila & Kontula 1993a, 155–156), joka on yleistettävissä väestötasolle, ilmeni, että suomalaisilla miehillä oli ollut naisia yleisemmin sukupuoli-suhteita ulkomaanmatkoilla. Miehistä ulkomaanmatkalla ulkomaalaisen kanssa sukupuoli-suhteessa oli ollut 21 prosenttia vastaajista kun naisilla osuus oli noin 10 prosenttia. Kuitenkin nuorimmassa ikäluokassa eli haastatteluhetkellä 18–24-vuotiaiden keskuudessa tulokset olivat erilaisia. Naisista suhde oli ollut 17 prosentilla ja miehillä 11 prosentilla. On siis mahdollista, että tulevaisuudessa naiset harrastavat seksimatkailua enemmän kuin miehet tai sitten miehet aloittavat matkat iäkkäämpinä.

3.4 Seksimatkailun selityksiä

Matkailua analysoidaan usein binääristen oppositioiden kautta. Jo matkailun määritelmä perustuu siihen, että matkalla oleminen on vastakkaista toimintaa kotona oleskelulle (ks. Page & Connell 2006, 11–16). Samalla tavoin motivaatiot jaetaan työntäviin, matkailijan kotimaassa vaikuttaviin, ja vetäviin, matkakohteessa esiintyviin, tekijöihin. Työntävä tekijä voi esiintyä esimerkiksi niin, että matkailijalla on tarpeita johonkin toimintaan tai kokemuksiin, joita hän ei löydä kotipaikkakunnaltaan tai joiden saantia on jotenkin rajoitettua. Vetävä tekijä on puolestaan joko reaallinen tai oletettu mahdollisuus toteuttaa näitä tarpeita matkakohteessa helpommin kuin kotona. (esim. Crompton 1979; Dann 1981.) Esimerkiksi sosiaalinen kontrolli voi rajoittaa tarpeita ja tällöin niiden tyydyttäminen on helpompaa kontrollin ulottumattomissa.

Michelle Thomasin (2005) mukaan matkailun mahdollistama vapaus rajoitteista ja arkielämästä aiheuttaa sen, että sosiaalisten normien sitovuus heikkenee. Lisäksi lomalla aika ”tiivistyy” ja tapahtumat etenevät nopeammin kuin arjessa. Tämän seurauksena suhteita syntyy nopeammin kuin arjessa. Tämän näkemyksen mukaan matkailu on toimintaa, joka viettelee romansseihin ja seksisuhteisiin. Saman asian toteavat Ryan ja Kinder (1996), jotka katsovat lomaromanssien olevan liminaalisia (ks. van Gennep 1977) suhteita, jotka tapahtuvat vailla arkipäivän sosiaalisten normien sitovuutta.

Monet matkailututkijat (esim. Lash & Urry 1994, 235; Nash & Smith 1991, 17; Selänniemi 1996, 194–200; 2003) ovatkin pitäneet liminaalisuutta eräänä keskeisenä matkailua määrittävänä tekijänä. Matkailu on eräänlaista leikkiä. Matkalla ollessaan matkailija voi irtaantua arkisesta itsestään ja käyttäytyä eri tavalla kuin kotonaan. Matkailija jättää matkalle lähtiessään arjen sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset rakenteet taakseen. He eivät omaksu matkakohteessa vallitsevia rakenteita, vaan jälleenintegroituminen tapahtuu vasta kotiinpaluun yhteydessä. Toisin sanoen liminaalissa matkailutilassa tapahtumat tapahtuvat normaalin tilan, ajan ja sosiaalisuuden ulkopuolella. (McKercher & Bauer 2003, 10.)

Selänniemi (1996, 196), joka on tutkinut suomalaisten etelänmatkoja, korostaakin arjen ja matkan vastakohtaisuuksia. Hänen mukaan matkailijalle syntyy ajatus siitä, että lomamatkalla kaikki on mahdollista: ”*Etelässä kielteisesti alkoholiin suhtautuva voi tulla vastaan hiprakassa, tiukkamoraalinen voi antautua seksiseikkailuun ja bailaamaan lähtenyt kiinnostua historiallisista nähtävyyksistä*”. Selänniemi (2003, 27–28) myös esittää, että esimerkiksi kaupallista seksiä matkalla ostava ei välttämättä käytä prostituoitujen palveluita kotiympäristössään, vaan juuri matkan mahdollistama sosiaalisten normien tilapäinen murtuminen aiheuttaa käytöksen.

On myös viitteitä siitä, että matkailu liminaalina tilana ei yksinomaan selitä matkailijoiden käyttäytymistä. Jos matkailija juo alkoholia koko viikon, hän tuskin tekee sitä pelkästään liminaalitalan vuoksi, vaan taustalla on vähintään orastava alkoholiongelmia, joka vain pääsee valloilleen sosiaalisen kontrollin puuttuessa. Samoin jos ihminen harrastaa aktiivista seksisuhteiden etsintää kotona, hän todennäköisesti tekee sitä myös matkalla. Ryan (2001) katsookin, että erityisesti nuorilla seksisuhteet matkalla liittyvät samoihin aktiviteetteihin, joihin ne liittyvät matkailijan kotimaassa viikonloppuisin: baareihin ja klubeissa käymiseen, alkoholinkäyttöön ja juhlimiseen. Tutkimus (N=1559) Ibizalle matkustaneista brittinuorista tukee olettamusta, että seksisuhteet tuntemattomien kanssa loman aikana ovat seurausta kotiympäristössä noudatettavasta elämäntavasta (Bellis ym. 2004). Tutkijoiden mukaan uuteen seksisuhteeseen Ibizalla ryhtyneillä oli ollut myös kotiympäristössään muita enemmän seksisuhteita viimeisen 6 kuukauden aikana. Myös brittiläisiä nuoria (N=5676) koskeneessa tutkimuksessa havaittiin, että viiden tai useamman partnerin kanssa viimeisen kahden vuoden aikana seksiä harrastaneilla oli satunnaisia suhteita myös ulkomaanmatkoillaan muita todennäköisemmin (Bloor ym. 2000).

Elämäntavan, johon kuuluu runsas alkoholinkäyttö, uskotaan lisäävän satunnaisen seksisuhteen todennäköisyyttä matkan aikana. Ryanin (1996, 66) mukaan valtaosa seksisuhteessa olleista oli nauttinut alkoholia ennen aktia. Yhdysvalloissa erityistä huomiota on kiinnitetty nuorten opiskelijoiden käyttäytymiseen kevättauon (*spring break*) aikana. Tällöin nuoret usein matkustavat suosittuihin rantakohteisiin, joissa nautitaan alkoholia ja solmitaan sukupuolisuhteita. Kevättauokoon liittyvässä juhlinnassa juuri alkoholinkäyttö näyttäisi altistavan sukupuolisuhteille ennestään tuntemattomien kumppanien kanssa (esim. Josiam ym. 1998; Sönmez ym. 2006, 896). Ongelman alkoholin ja satunnaisen matkan aikaisen seksin välisestä suhteesta tekee se, että alkoholin liittyessä seksisuhteeseen, kondomin käyttö vähentyy, mikä lisää seksitautien riskiä (Richens 2006). Alkoholinkäyttö ei kuitenkaan liity pelkästään suhteen tapahtuma-aikaan vaan elämäntapaan. Esimerkiksi naiset, joilla on matkan aikana satunnaisia seksikumppaneita, kuluttavat yleisesti alkoholia muita naisia enemmän (Arvidson ym. 1997).

Varsin suuren osan matkan aikaisista miesten sukupuolisuhteista ehtuudesta tuntemattoman kumppanin oletetaan olevan sidoksissa prostituutioon. Suomen osalta epäsuoraa tukea olettamukselle antaa Haavio-Mannilan ja Kontulan (1993b, 339–340) tutkimus, jossa ilmeni prostituoiduilta seksiä ostaneilla miehillä olleen muita miehiä enemmän suhteita ulkomaalaisten kanssa. Tutkimuksessa ei kuitenkaan kysytty suoraan prostituoitujen palvelujen käyttämistä ulkomailla, vaan suhteita ylipäätään.

John Urry (1990) on korostanut tunnetussa teoksessaan *The Tourist Gaze* katseen merkitystä matkailussa. Matkailija, paitsi havainnoi, on myös itse katseen kohteena. Sekä katseen kohdistuminen, että sen kohteena oleminen on sidoksissa muun muassa sukupuoleen (Jokinen & Veijola 1993). Kulttuurisamme juuri nuorilla naisilla voi minäkuvan kannalta olla hyvin tärkeää, että saa positiivista huomiota ulkonäölle (Simonen 1995, 99). Tästä on osoituksena esimerkiksi se, että nuorten naisten liikuntaharrastusta motivoi miehiä useammin halu näyttää hyvältä (Vuori ym. 2006). Lindholm (2001, 31–33) selittääkin romanssimatkailua sillä, että nuoret naiset hakevat matkoilta vahvistusta omalle naiseudelleen sekä olemalla katseen kohteena, että antautumalla lomaromansseihin.

Naisten yleisesti oletetaan olevan seksin suhteen passiivisempia, joskin Haavio-Mannilan ja Kontulan (2001, 407) mukaan monet seksuaalisuutta koskevat asenteet, kuten suhtautuminen tilapäissuhteisiin, ovat lähentyneet miesten ja naisten välillä. Toisaalta Pappin (1997, 95–103) tutkimuksessa 15–17-vuotiaiden nuorten asenteet sukupuolielämään ovat yhä varsin sukupuolittuneet, ja tytöt pitävät poikia useammin esimerkiksi rakkautta seksin edellytyksenä.

3.5 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen kohteena on lomaromanssien esiintyminen matkailun motiivina eli onko vastaajille lomaromanssit eräs syy matkustamiseen. Olettamuksena on, että vastaajat ymmärsivät lomaromanssin tilapäisenä korkeintaan matkan pituisena suhteena, jossa harrastetaan seksuaalista kanssakäymistä. Jälkimmäisestä seikasta ei kuitenkaan ole täyttä varmuutta. Kuitenkin ne, jotka myöntävät lomaromanssien olevan motiivi matkustamiselle, oletettavasti sijoittuvat aiemmin esitellyn kuvio 1 pysty akselin keskikohdan yläpuolelle. Sen sijaan tutkimus ei käsittele alttiutta ajautua lomaromansseihin matkan aikana. Vastaajilla voi olla lomaromansseja, vaikka he eivät pitäisikään niitä matkailun motiivina.

Aiemmin esiteltiin kolme erilaista seksimatkailemisen muotoa. Vaikka tutkijat määrittävät lomaromanssin suhteeksi, jossa ei ole taloudellista vaihtoa, oletettavasti tutkimuksen kohdejoukko on ymmärtänyt sen laajemmin. Voidaan jopa olettaa, että osa lomamatkoilla prostituoitujen palveluksia käyttävistä ymmärtää toiminnan lomaromanssina. Kysymyksellä todennäköisesti tavoitettiin valtaosa motivaatioista, joihin liittyy seksi matkan aikana.

Tutkimus pyrkii ensinnäkin selvittämään, onko lomaromansseilla merkitystä matkailun motiivina ulkomaanmatkojen osalta. Näin ollen määrällisenä tutkimuskysymyksenä voidaan pitää seuraavaa:

- Kuinka yleinen motiivi lomaromanssi on vastaajien joukossa?

Lisäksi pyrkimyksenä on selvittää, miten tietyt aiemmissa tutkimuksissa esitetyt elämäntapaan liittyvät seikat vaikuttavat lomaromanssien esiintymiseen matkailun motiivina. Tällöin testattava hypoteesi on:

- Lomaromanssi matkailun motivaationa on yhteydessä kotiympäristössä noudatettavaan elämäntapaan.

On huomattava, että vastahypoteesina tälle ei voida pitää olettamusta, jossa lomaromanssit motiivina katsotaan olevan seurausta matkailun luonteesta liminaalisena tilana. Vaikka lomaromanssit kuuluisivat normaalin elämäntapaan, voidaan matkalla olemisen vaikuttavan käytöstä vahvistavana tekijänä.

Kotiympäristön vaikutusta lomaromanssin esiintymisen matkailun yhteydessä tarkastellaan seuraavien alahypoteesien kautta:

- Lomaromansseja motiivina esiintyy eniten niiden keskuudessa, joilla satunnaiset seksisuhteet kuuluvat elämäntapaan muutenkin;
- Lomaromansseja motiivina esiintyy eniten niillä, joiden elämäntapaan kuuluvat alkoholia tarjoavat ympäristöt, kuten ravintolat, baarit, klubit yms.;
- Miehillä lomaromanssit motiivina ovat yhteydessä elämäntapaan, johon kuuluu maksettu seksi;
- Naisilla lomaromanssien esiintymistä motiivina lisää tarve saada hyväksyntää ulkonäölle;
- Lomaromanssi motiivina on sukupuolisidonnaista eli miehillä sitä esiintyy elämäntavasta riippumatta enemmän.

3.6 Aineisto ja menetelmä

Aineisto (Wilka & Räsänen 2007) on kerätty internet-kyselynä kahdesta yliopistosta ja kolmesta ammattikorkeakoulusta. Otos ei ole yleistettävissä kaikkiin suomalaisiin korkeakouluopiskelijoihin, joskin alueellinen jakauma on kohtuullisen laaja. Mukana on oppilaitoksia pääkaupunkiseudulta, Länsi-Suomesta ja Koillis-Suomesta. Haastateltavat edustavat useaa eri opiskelualaa, kuten kauppaa ja hallintoa, tekniikkaa, humanistisia aineita sekä yhteiskuntatieteitä. Tutkimukseen mukaan otetut ovat 18–30-vuotiaita, suomea äidinkielenään puhuvia opiskelijoita. (ks. Räsänen & Wilka 2007)

Eräänä kysymyksenä tutkimuksessa oli väitelause ”Lomaromanssien mahdollisuudet ovat tärkeitä ulkomaanmatkoillani”. Kysymystä käytettiin selitettävänä muuttujana. Kysymykseen oli mahdollista vastata viisiportaisella likertityyppisellä asteikolla niin, että vaihtoehdot olivat täysin samaa mieltä, samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, eri mieltä ja täysin eri mieltä. Luokitusta kuitenkin muutettiin tilastotieteellisistä syistä niin, että kaksi ensimmäistä vaihto-

ehtoa yhdistettiin luokaksi kyllä, keskimmäinen luokaksi ehkä ja kaksi viimeistä luokaksi ei (ks. taulukko 1).

Taulukko 1 Analyysissä käytetyt muuttujat

Muuttuja	Koodaus	Määrä	Osuus
RIIPPUVA MUUTTUJA			
Lomaromanssit	Kyllä	108	8,9%
<i>Lomaromanssien mahdollisuudet tärkeitä ulkomaanmatkoilla</i>	Ehkä	125	10,3%
	Ei	975	80,7%
RIIPPUMATTOMAT MUUTTUJAT			
Sukupuoli	Mies	535	44,3%
	Nainen	673	55,7%
Suhteet	Kyllä	291	24,1%
<i>Minulla on ollut useita yhden yön suhteita</i>	Ehkä	132	10,9%
	Ei	785	65,0%
Ulkonäkö	Kyllä	178	14,7%
<i>Haluan kuulla kommentteja ulkonäöstäni myös tuntemattomilta ihmisiltä</i>	Ehkä	189	15,6%
	Ei	841	69,6%
Yöelämä	Kyllä	601	49,8%
<i>Käyn usein baareissa, diskoissa, bileissä yms.</i>	Ehkä	245	20,3%
	Ei	362	30,0%
Maksettu seksi	Kyllä	57	4,7%
<i>Olen maksanut seksipalvelusta</i>	Ehkä	8	0,7%
	Ei	1143	94,6%

Likert-asteikollisia (useammasta kuin yhdestä kysymyksestä yhdistettyjä) muuttujia usein käsitellään välimatka-asteikollisina, vaikka ne oikeastaan ovat järjestysmatka-asteikollisia. Käytäntö on kuitenkin ongelmallinen, mikäli analyysin otetaan mukaan yksittäisiä likert-tyyppisiä (yhteen kysymykseen pohjautuvia) muuttujia. Clasonin ja Dormodyn (1994) mukaan esimerkiksi useimpiin välimatka-asteikollisten muuttujien analysointimenetelmiin liittyvä multinormaalisuusvaatimus ei yleensä täyty näissä tilanteissa.

Näin oli myös tässä, minkä takia analyysi tehtiin multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä. Tämän menetelmän rajoituksena on kuitenkin, että niin sanottuna nollasoluja ei saisi olla liian monta. Näiden välttämiseksi niin selitettävä kuin selittäväänkin muuttuja koodattiin kolmiluokkaiseksi edellä mainitulla tavalla.

Selittävinä muuttujina käytettiin alun perin likert-tyyppisellä asteikolla kysytyjä elämäntapaan liittyviä väitelauseita (taulukko 1). Myös nämä koodattiin kolmeen luokkaan vastaavasti kuin selitettävä muuttuja. Lisäksi analyysin otettiin mukaan dikotominen muuttuja sukupuoli. Elämäntapaan liittyvät kysymykset käsitelivät sitä, onko vastaajalla ollut satunnaisia sukupuolisuhteita ja liikkuko hän paljon tiloissa, joissa implisiittisesti oletetaan käytettävän runsaasti alkoholia. Lisäksi kysymysten avulla pyrittiin selvittämään, oliko vastaajalle tärkeää saada palautetta ulkonäölleen tuntemattomilta ihmisiltä ja oliko vastaaja maksanut seksipalveluista.

Maksullisten seksipalveluiden käyttöä kysytään useimmiten kyllä/ei-dikotomiana. Tässä annettiin normaalia useampia vaihtoehtoja. Ajatuksena oli, että maksullisen ja maksuttoman seksin välinen raja ei ole itsestään selvä. Vastaajista miehet olivatkin vastanneet käyttäen myös muita vaihtoehtoja kuin asteikon ääripäitä. Sen sijaan naisista vain kaksi oli vastannut näin, eikä heistä kumpikaan ollut valinnut vaihtoehtoa ”ei samaa eikä eri mieltä”.

Analyysimenetelmänä käytettiin ristiintaulukointia ja edellä mainittua multinomiaalista logistista regressioanalyysia, joka tehtiin SPSS-ohjelmalla. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi on tavallisen logistisen regressioanalyysin laajennus, jossa selitettävä muuttuja voi saada kahta useampia vaihtoehtoja. Multinomiaalisella logistisella regressiolla ei selitetä suoraan riippuvaa muuttujaa vaan sen logaritmia. Sillä pyritään usein analysoimaan jonkin tietyn tapahtuman todennäköisyyttä. Menetelmällä saadaan laskettua kerroinsuhde (*odds ratio*), jota kutsutaan myös riskikertoimeksi tai vedonlyöntisuhteeksi. Multinomiaalisessa logistisessa regressioanalyysissa tarkasteltavan selittävän muuttujan lisäksi mukaan otettujen muiden muuttujien vaikutukset on vakioitu, jolloin pystytään arvioimaan, mikä on muuttujan todellinen vaikutus riippuvaan muuttujaan. (Tabachnick & Fidell 2001, 517–528.)

Multinomiaalisessa logistisessa regressioanalyysissa mukaan otettavien muuttujien kelpoisuuden arviointi suoritetaan log-likelihood-funktion avulla. Useimmissa tilastollisissa ohjelmissa, kuten SPSS:ssä, log-likelihoodia ei kuitenkaan käytetä sellaisenaan, vaan se kerrotaan -2:lla (merkitään usein -2LL), jolloin sillä on suunnilleen χ^2 - jakauma. Mitä suurempi -2LL arvo on, sitä huonommin riippuvan muuttujan arvot on ennustettu, eli malli on heikko. Yksittäisen muuttujan kelpoisuutta tarkastellaan likelihood-ratio -testiarvon avulla katsomalla, kuinka paljon mallin -2LL-arvo laskee, mikäli kyseisen muuttujan vaikutus poistetaan mallista. (Mt.)

Lisäksi mallista esitetään Nagelkerken R^2 -testisuure. Se perustuu Coxin ja Snellin kehittämään R^2 -testisuureeseen, jota on kehitetty niin, että se voi saavuttaa maksimiarvon 1 (Nagelkerke 1991).

3.7 Lomaromanssi matkailun motivaationa

Aiempien tutkimusten pohjalta voitiin olettaa, että miehillä lomaromanssi matkailun motiivina on naisia yleisempi. Olettaus osoittautui oikeaksi (taulukko 2). Sekä kyllä että ehkä -kategorioihin koodattuja vastauksia oli miehillä noin kaksi kertaa yleisemmin kuin naisilla.

Taulukko 2 Lomaromanssit matkan motivaationa sukupuolen mukaan

Lomaromanssit tärkeitä		Sukupuoli		
		Mies	Nainen	Yhteensä
Ei	kpl	389	586	975
	%	72,7%	87,1%	80,7%
Ehkä	kpl	77	48	125
	%	14,4%	7,1%	10,3%
sukupuolesta				
Kyllä	kpl	69	39	108
	%	12,9%	5,8%	8,9%
sukupuolesta				
Yhteensä	kpl	535	673	1208
	%	100,0%	100,0%	100,0%
sukupuolesta				

Pearson $\chi^2=39,6$; df=2; p. <,001

Tämän jälkeen lomaromanssia matkailun motivaationa tarkasteltiin multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin avulla. Taulukossa 3 on esitetty ensin viisi yhden selittävän muuttujan mallia. Kaikkien muuttujien todettiin olevan merkitseviä. Aiemmillä yhden yön suhteilla näyttäisi olevan suurin vaikutus, mutta myös halu kuulla kommentteja ulkonäöstä ja kokemukset maksullisesta seksistä vaikuttavat varsin paljon lomaromanssien esiintymiseen matkailun motiivina.

Taulukko 3 Lomaromanssi matkailun motivaationa: Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi

			Malli 1 A,B	Malli 2 A,C	Malli 3 A,B,C	Malli 4 A,B,D	Malli 5 B,C,E
A	Δ -LL	39,5	37,5	45,3	44,5	37,5	
Sukupuoli	p-arvo	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	
df=2	R^2	0,05					
B	Δ -LL	107,1	105,1		91,1	80,5	75,1
Suhteet	p-arvo	<,001	<,001		<,001	<,001	<,001
df=4	R^2	0,12					
C	Δ -LL	79,2		85,0	71,0		51,9
Ulkonäkö	p-arvo	<,001		<,001	<,001		<,001
df=4	R^2	0,09					
D	Δ -LL	57,1				31,9	
Yöelämä	p-arvo	<,001				<,001	
df=4	R^2	0,07					
E	Δ -LL	78,5					41,7
Maksettu seksi	p-arvo	<,001					<,001
df=4	R^2	0,09					
R^2 Nagelkerke			0,16	0,14	0,23	0,19	0,23

Tämän jälkeen muuttujia lisättiin malleihin yksi kerrallaan. Liiallisten nollasolujen välttämiseksi kaikkia muuttujia ei kuitenkaan voitu laittaa samaan malliin. Muuttujien vakioiminen ei muuttanut niiden selitysvoimaa merkittävästi. Sukupuolen ja aiempien yhden yön suhteiden vaikutuksen vakioiminen kuitenkin laskee yöelämään osallistumisen merkitystä selittävänä tekijänä jonkin verran. Selitysvoimaisimmiksi osoittautuivat mallit 3 ja 5. Mielenkiintoinen löydös oli, että sukupuolen vakioiminen ei vaikuttanut muuttujan ulkonäkö merkitykseen selittävänä tekijänä (malli 2) eikä muuttujilla ollut interaktiovaikutusta (ei esitetty taulukossa 3). Toisin sanoen myös miehillä hyväksynnän hakeminen ulkonäölle vaikuttaa lomarovanssimotiivin esiintymiseen.

Multinomiaalisessa logistisessa regressiossa analysoidaan selittävän muuttujan vaikutusta selitettävän muuttujan tietyn arvon todennäköisyyteen suhteessa toiseen arvoon. Jälkimmäistä kutsutaan kontrastiksi. Tässä selitettävän muuttujan kontrastiksi valittiin luokka "ei", sillä analyysin päämääränä oli selvittää, miten muut muuttujat vaikuttavat todennäköisyyteen, että lomarovanssit ovat matkailun motiivi. Myös selittävässä laatueroasteikollisissa muuttujissa

on valittava yksi kontrasti, joksi valittiin myös luokka ”ei” lukuun ottamatta muuttujaa sukupuoli, jossa se on luokka ”nainen”.

Tuloksia tulkitaan seuraavasti (taulukko 4): mallin 3 mukaan niiden, jotka haluavat kuulla kommentteja ulkonäöstään, kerroinsuhde sille, että lomaromanssit ovat matkailun motivaatio verrattuna siihen että se ei olisi, on 7-kermainen verrattuna niihin, jotka eivät halua kuulla kommentteja. Sen sijaan niiden, jotka ehkä haluavat kuulla kommentteja ulkonäöstään, kerroinsuhde on 1,7.

Taulukko 4 Vedonlyöntisuhteet: Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi

		Malli 3	Malli 4	Malli 5
Lomaromanssit tärkeitä		Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Ehkä	Intercept	***	***	***
	sp=mies	2,6***	2,4***	
	suhteita=kyllä	2,5***	2,1***	2,5***
	suhteita=ehkä	2,9***	2,3**	2,9***
	ulkonäkö=kyllä	2,8***		2,5***
	ulkonäkö=ehkä	2,4***		2,5***
	yöelämä=kyllä		3,9***	
	yöelämä=ehkä		2,5*	
	maksettu seksi=kyllä			(ns)
Kyllä	Intercept	***	***	***
	sp=mies	3,4***	2,8***	
	suhteita=kyllä	7,8***	7,3***	6,3***
	suhteita=ehkä	3,5***	2,5*	3,4***
	ulkonäkö=kyllä	7,0***		5,0***
	ulkonäkö=ehkä	1,7***		(ns)
	yöelämä=kyllä		2,0*	
	yöelämä=ehkä		(ns)	
	maksettu seksi=kyllä			8,4***

*** p.<.001, **p.<.01, *p.<.05, (ns) ei tilastollisesti merkitsevä

Kontrastit selostettu tekstissä

Kerroinsuhteet paljastavat, että kaikissa mukaan otetuissa elämäntapaan liittyvissä muuttujissa kyllä-vastaus nostaa todennäköisyyttä lomaromansseista matkailun motiivina varsin paljon. Vedonlyöntisuhteet vaihtelevat 5-8 välillä. Myös sukupuoli vaikuttaa, mutta vedonlyöntisuhde on lomaromansseja koskevan kyllä-vastauksen kohdalla vain kolmen paikkeilla.

Kaikki selittävät muuttujat nostavat myös todennäköisyyttä sille, että vastaaja on koodattu luokkaan ”ehkä” koskien lomaromansseja matkailun motiivina. Kerroinsuhteet ovat jonkin verran pienempiä muutamin poikkeuksin. Yöelämään osallistumisen nostaa enemmän todennäköisyyttä ehkä- kuin

kyllä-vastaukselle. Yöelämään osallistuminen on siis pikemminkin heikko kuin vahva ennuste sille, että lomaromanssit ovat matkailun motivaatio.

3.8 Yhteenveto

Seksiä matkailun motiivina on selitetty matkailun luonteella liminaalina toimintana. Matkailijaa eivät sido arjen rakenteet. Toisaalta monessa tutkimuksessa on todettu seksimatkailuun osallistuvilla olevan tilapäisiä seksisuhteita myös muulloin kuin matkustettaessa. Muina seksimatkailua lisäävinä tekijöinä on esitetty alkoholin liittymistä elämäntapaan ja halua saada positiivista palautetta ulkonäöstä. Lisäksi maksullisten seksipalveluiden käyttäminen lisää todennäköisyyttä seksimatkailuun osallistumiselle.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lomaromansseja matkailun motiivina. Olettamuksena oli, että lomaromanssit ainakin jossain määrin rinnastuvat seksimatkailuun. Saatujen tulosten mukaan elämäntapaan liittyvät tekijä nostavat todennäköisyyttä lomaromansseista matkailun motiivina. Kotona omaksuttu elämäntapa vaikuttaa matkailun motivaatioihin eikä matkalla ollessa käyttäytyminen välttämättä ole vastakkaista kotona noudatettavalle elämäntavalle. Tulos ei kuitenkaan poista liminaalin tilan merkitystä seksimatkailun selittäjänä, sillä tutkimuksen kohteena ei ollut käyttäytyminen vaan motiivi. On siis mahdollista, että matkalla ollessa seksimatkailuun osallistuvat myös ne, joilla lomaromanssi ei ole motiivi matkalle. Lisäksi liminaali tila voi edistää käyttäytymistä.

Saatujen tulosten mukaan lomaromanssit eivät ole kovinkaan yleinen motiivi ulkomaanmatkalle opiskelijoiden keskuudessa. Miehillä sitä esiintyi naisia yleisemmin. Miehistä 12,9 prosenttia ja naisista 5,8 prosenttia oli samaa mieltä tai täysin samaa mieltä väitteestä, että lomaromanssien mahdollisuudet ovat tärkeitä ulkomaanmatkoilla.

Aiemmat satunnaiset seksisuhteet, runsas oleskelu alkoholia tarjoavissa ympäristöissä, halu saada positiivisia kommentteja ulkonäöstä ja kokemus maksullisesta seksistä lisäsivät todennäköisyyttä lomaromanssimotiiville. Kuitenkin kokemus maksullisesta seksistä lisäsi myös naisilla motiivin esiintymistä niin, että kaikilla maksullista seksiä kokeilleilla naisilla lomaromanssit oli matkailumotiivi. Seksistä maksaneiden naisten osuus oli kuitenkin hyvin pieni.

Varsin mielenkiintoinen löydös oli myös se, että miehillä hyväksynnän hakeminen ulkonäölle oli yhtä vahvasti sidoksissa lomaromanssien esiintymiseen motiivina kuin naisilla. Nuorten miesten keskuudessa saattavat ulkonäköpaineet olla aiempaa huomattavasti voimakkaammat ja matkailu tarjoaa lomaromanssien muodossa helpon tavan saada positiivista palautetta ulkonäölle.

Lähteet

- Arvidson, M. – Kallings, I. – Nilsson, S. – Hellberg, D. – Mårdh P. (1997) Risky behavior in women with history of casual travel sex. *Sexually Transmitted Diseases*, Vol. 24, No. 7, 418–421.
- Bellis, M-A. – Hughes, K. – Thomson, R. – Bennett, A. (2004) Sexual behaviour of young people in international tourist resorts. *Sexually Transmitted Infections*, Vol. 80, No. 1, 43–47.
- Black, A. (1996) Negotiating the Tourist Gaze. The Example of Malta. Teoksessa: *Coping with Tourists. European Reactions to Mass Tourism*, toim. J. Boissevain, 112–142. Berghahn Books: Oxford.
- Bloor, M. – Thomas, M. – Abeni, D. – Goujon, C. – Hausser, D. – Hubert, M. – Kleiber, D. – Nieto, J-A. (2000) Sexual risk behaviour in a sample of 5676 young, unaccompanied travellers. Teoksessa: *Tourism and sex: culture, commerce and coercion*, toim. S. Clift – S. Carter, 157–167. Thompson: London.
- Cabada, M. – Montoya, M. – Echevarria, J-I. – Verdonck, K. – Seas, C. – Gotuzzo, E. (2003) Sexual behavior in travelers visiting Cuzco. *Journal of Travel Medicine*, Vol. 10, No. 4, 214–218.
- Clark, N. – Clift, S. (1996) Dimensions of holiday experiences and their health implications: a study of British tourists in Malta. Teoksessa: *Health and the International Tourist*, toim. S. Clift – S. Page, 108–133. Routledge: London.
- Clason, D. – Dormody, T. (1994) Analyzing Data Measured by Individual Likert-Type Items. *Journal of Agricultural Education*, Vol. 35, No. 4, 31–35.
- Clift, S – Luongo, M – Callister, C. (2002) *Gay Tourism: Culture, Identity and Sex*. Continuum: London.
- Crompton, J. (1979) Motivations for Pleasure Vacation. *Annals of Tourism Research*, Vol. 6, No. 4, 408–424.
- Dann, G. (1981) Tourist Motivation: An Appraisal. *Annals of Tourism Research*, Vol. 8, No. 1, 187–219.
- de Albuquerque, K. (1998) In Search of the Big Bamboo. *Transition*, Vol. 8, No. 1, 48–57.
- de Albuquerque, K. – McElroy, J. (2001) Tourist Harassment. Barbados Survey Results. *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No. 2, 477–492.

- Ford, N. – Eiser, J. R. (1996) Risk and liminality: the HIV-related socio-sexual interaction of young tourists. Teoksessa: *Health and the International Tourist*, toim. S. Clift – S. Page, 152–178. Routledge: London.
- Gillies, P. – Slack, R. – Stoddart, N. – Conway, S. (1992) HIV-related risk behavior in UK holiday-makers. *AIDS*, Vol. 5, 339–341.
- Haavio-Mannila, E. – Kontula, O. (1993a) Suomalaisten seksitavat ja -kumppanit. Teoksessa: *Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksista*, toim. O. Kontula – E. Haavio-Mannila, 118–183. WSOY: Porvoo.
- Haavio-Mannila, E. – Kontula, O. (1993b) Seksuaalinen lähentely, ahdistelu ja maksettu seksi. Teoksessa: *Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksista*, toim. O. Kontula – E. Haavio-Mannila, 311–342. WSOY: Porvoo.
- Haavio-Mannila E. – Kontula, O. (2001) Seksin trendit meillä ja naapureissa. WSOY: Helsinki.
- Hamlyn, E. – Peer, A. – Easterbrook, P. (2007) Sexual health and HIV in travellers and expatriates. *Occupational Medicine*, Vol. 57, No. 5, 313–321.
- Henderson, J. (2007) *Tourism Crises: Causes, Consequences and Management*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Herold, E. – Garcia, R. – DeMoya, T. (2001) Female Tourists and Beach Boys Romance or Sex Tourism? *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No. 4, 978–997.
- Honkanen, A. (1999) *Kohtaamisia auringossa - suomalaisturistien ja paikallisväestön sosiaaliset suhteet Fuengirolassa*. Turun yliopisto, Sosiologian laitos, Sosiologista keskustelua B 35: Turku.
- Hughes, H-L. (2006) *Pink Tourism: Holidays of Gay Men and Lesbians*. CABI: Wallingford.
- Jokinen, E. – Veijola, S. (1993) Turistin ruumis. *Naistutkimus-Kvinnoforskning*, Vol. 6, No. 2, 4–21.
- Josiam, M. – Hobson, P. – Dietrich, C. – Smeaton, G. (1998) An Analysis of the Sexual, Alcohol, and Drug Related Behavioral Patterns of Students on Spring Break. *Tourism Management*, Vol. 19, No. 6, 501–513.
- Jeffreys, S. (2003) Sex tourism: do women do it too? *Leisure Studies*, Vol. 22, No. 3, 223–238.
- Lash, S. – Urry, J. (1994) *Economies of Signs and Space*. Sage: London.
- Lindholm, M. (2001) Teinitytöt lomaromanssien maailmassa. *Nuorisotutkimus*, Vol. 21, No. 4, 32–47.

- Marttila, A-M. (2004) Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat. *Naistutkimus*, Vol. 16, No. 1, 22–35.
- McKercher, B. – Bauer, T. (2003) Conceptual Framework of the Nexus between Tourism, Romance, and Sex. Teoksessa: *Sex and Tourism. Journeys of Romance, Love, and Lust*, toim. T. Bauer – B. McKercher, 3–17. Haworth Hospitality: Binghamton.
- Momsen J-H. (2005) Uncertain Images. Tourism Development and Seascapes of the Caribbean. Teoksessa: *Seductions of Place. Geographical Perspectives on Globalization and Touristed Landscapes*, toim. C. Cartier – A. Lew, 209–221. Routledge: Abingdon, UK.
- Mårdh, P. – Arvidson, M. – Hellberg D. (1996) Sexually Transmitted Diseases and Reproductive History in Women with Experience of Casual Travel Sex Abroad. *Journal of Travel Medicine*, Vol. 3, No. 3, 138–142.
- Nagelkerke, N. (1991) A Note on a General Definition of the Coefficient of Determination. *Biometrika*, Vol. 78, No. 3, 691–692.
- Nash, D. – Smith, V. (1991) Anthropology and Tourism. *Annals of Tourism Research*, Vol. 18, No. 1, 12–25.
- Page, S. – Connell, S. (2006) *Tourism. A Modern Synthesis*. 2. painos. Thomson: London.
- Papp, K. (1997) *Knowledge of sexual issues, moral beliefs, and sexual experiences among adolescents in Estonia and Finland*. Stakes Research reports 82: Jyväskylä.
- Phillips, J. (1999) Tourist-Oriented Prostitution in Barbados: The Case of the Beach Boy and the White Female Tourist. Teoksessa: *Sun, Sex, and Gold. Tourism and Sex Work in the Caribbean*, toim. K. Kempadoo, 183–200. Rowman & Littlefield: Lanham.
- Pritchard, A. (1996) Sex still sells to Generation X: Promotional practice and the youth package holiday market. *Journal of Vacation Marketing*, Vol. 3, No. 1, 68–80.
- Prideaux, B. – Agrusa, J. – Donlon, J-G. – Curran, C. (2004) Exotic or Erotic. Contrasting Images for Defining Destinations. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 9, No. 1, 5–17.
- Pruit, D. – LaFont, S. (1995) For Love and Money. Romance Tourism in Jamaica. *Annals of Tourism Research*, Vol. 22, No. 2, 422–440.
- Richens, J. (2006) Sexually transmitted infections and HIV among travellers: a review. *Travel Medicine and Infectious Disease*, Vol. 4, No. 3–4, 184–195.
- Ryan, C. (2001) *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*. Routledge: Florence.

- Ryan, C. – Kinder, R. (1996) Sex, tourism and sex tourism: Fulfilling similar needs? *Tourism Management*, Vol. 17, No. 7, 507–518.
- Ryan, C. – Robertson, E. – Page, S-J. – Kearsley, G. (1996) New Zealand students: risk behaviours while on holiday. *Tourism Management*, Vol. 17, No. 1, 64–69.
- Räsänen, P. – Wilska, T-A. (2007) Finnish Students' Attitudes towards Commercialised Sex. *Journal of Youth Studies*, Vol. 10, No. 5, 557–575.
- Sánchez Taylor, J. (2001) Dollars Are a Girl's Best Friend? Female Tourists' Sexual Behaviour in the Caribbean. *Sociology*, Vol. 35, No. 3, 749–764.
- Selänniemi, T. (1996) *Matka ikuiseen kesään*. SKS: Helsinki.
- Selänniemi, T. (2003) On holiday in the liminoid playground: Place, time, and self in tourism. Teoksessa: *Sex and Tourism. Journeys of Romance, Love, and Lust*, toim. T. Bauer – B. McKercher, 19–31. Haworth Hospitality: Binghamton.
- Simonen, L. (1995) *Kiltin tytön kapina. Muistot, ruumis ja naiseus*. Gummerus: Jyväskylä.
- Sönmez, S. – Apostolopoulos, Y. – Yu, C. – Yang, S. – Mattila, A. – Yu, L. (2006). Binge drinking and casual sex on spring break. *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, No. 4, 895–917.
- Tabachnick, B. – Fidell, L. (2001) *Using Multivariate Statistics*. 4. painos. Allyn & Bacon: Boston.
- Thomas, M. (2005) 'What happens in Tenerife stays in Tenerife': Understanding women's sexual behaviour on holiday. *Culture, Health & Sexuality*, Vol. 7, No. 6, 571–584.
- Turner, L. – Ash, J. (1975) *The Golden Hordes. International Tourism and the Pleasure Priphery*. Constable: London.
- Urry, J. (1990) *The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies*. Sage: London.
- van Gennep, A. (1977) *The Rites of Passage*. Routledge & Kegan: London.
- Wilska, T-A. – Räsänen, P. (2007) Opiskelijoiden sukupuolimoraali 2007. [sähköinen aineisto] T-A. Wilska – P. Räsänen [Tekijät ja jakelijat]. Turun kauppakorkeakoulu ja Turun yliopisto: Turku.
- Vuori, M. – Ojala, K. – Tynjälä, J. – Villberg, J. – Välimaa, R. – Kannas, L. (2006) Nuorten liikunta ja seksuaalikokemukset – WHO-koululaistutkimuksen tuloksia. Teoksessa: *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*, toim. S. Karvonen, 83–93. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura: Vammala.

4 MAPPING THE DETERMINATION OF SUBJECTIVE WELL-BEING IN FOUR EUROPEAN COUNTRIES

Antti Kouvo & Pekka Räsänen

Abstract

The question of ‘good life’ has been present already in the writings of classical social thinkers. However, the systematic use of such concepts as the quality of life and well-being is relatively young. The same applies to the empirical study of subjective well-being (SWB). Since the 1950’s, there have been competing traditions emphasizing different aspects of SWB. Recently, social dimension of well-being has gained attention in the study of social capital. The article examines the foundations of quality of life and well-being both theoretically and empirically. First, the article distinguishes between explanations emphasizing socio-psychological, economic and ecological factors. After that, it is suggested in the empirical analyses that different explanatory levels are required when explaining the well-being experiences of individuals. Analyses are based on the Finnish, British, German and Italian sections of the European Social Survey 2002/2003 (N=8178). The findings are relevant from the perspective of EU area social policies. It is shown that the SWB can be explained relatively well by social networks, but also health and traditional socio-demographic factors provide significant determinants. Cross-country differences indicate that institutional and cultural differences between the countries have an impact on the determination of well-being experiences.

Keywords: subjective well-being, social capital, comparative research, cross-cultural differences, welfare regimes

4.1 Introduction

Problems regarding individuals’ quality of life and well-being have interested scholars throughout time. Already the reasoning of the philosophers of

antiquity dealt with the possibilities, conditions, and requisites of a good life. The reasoning of the quality of life and well-being has been included in many social-scientific theories. For example, structure-functional theories, originally developed in anthropology and later influential in sociology, assumed that on the background of social conflicts one can always find individual discontentment with prevailing circumstances (e.g. Radcliffe-Brown 1930; Rex 1986). Also the most important insights of psychoanalysis can be seen to be based on interpreting mental disorders from the point of view of unconscious indisposition (e.g. Stafford-Clark 1980).

However, the concepts of quality of life and well-being were not adopted into systematic use until later. They were established in social sciences in the 1950s and 1960s (Shuessler & Fisher 1985; Diener & Seligman 2004). Then quality of life and well-being became important terms describing people's living conditions and they were referred to a lot, especially in empirical research. The concepts have stayed content-wise close; they have been used in socio-political research in identifying same types of subject matters, such as the less fortunate, social exclusion or differences in standard of living. In spite of this, there has never been a consensus among social scientists on what kind of empiric phenomena the concepts will eventually be linked with (Etzioni 1968; Feist et al. 1995).

There are visions in the field of quality of life and well-being that deviate substantially on theoretical and methodological basis from each other (e.g. Shuessler & Fisher 1985; Diener & Seligman 2004; Glatzer 2006). Some researchers stress the economic and material criteria whereas others see well-being as a more psychological phenomenon, for instance. In addition, since classical thinkers such as Durkheim and even Aristotle there has been an interest in the social aspects of well-being. Their original ideas about the importance of norms and networks on human well-being are nowadays described as the possible benefits of social capital (Putnam 2000; Helliwell 2005).

In the current research concerning quality of life and well-being there are partially opposite traditions. Of course juxtapositions are necessary prerequisites of scientific debate but as theoretical or methodological traditions they sometimes tend to be heading for a dead end. In this article, quality of life and well-being are first discussed conceptually in the light of juxtapositions concerning different theoretical traditions and also on the basis of different views on the concepts' empirical operationalisation. It is thus evaluated whether the outlining of subjective well-being can be examined without conflict with observing the explanatory grounds for both social capital and the traditional approaches. Secondly, the examination of both individual and communality levels of quality of life and a variety of well-being

determinants is conducted. The aim of the empirical analysis is to discover to what extent these factors contribute to the individuals' well-being experiences.

Empirical analysis is focused on four European societies: Finland, Great Britain, Germany and Italy. The analysis is based on data from the European Social Survey (ESS) and its sections representing the populations of the selected countries (ESS 2003a). Subjectively experienced satisfaction with one's life and happiness are being used as the indicators of the quality of life and well-being. The sources of well-being attached to social ties, ecological factors and socio-demographic data are under comparison. These four countries were chosen because of their specific institutional and cultural settings that may have an impact upon the level of subjective well-being. Also, the effects of the other determinants may vary across different types of countries. The findings suggest that researchers need to focus on both macro and micro level issues in order to understand the factors explaining individuals' well-being experiences.

4.2 Quality of life and well-being at the individual and aggregate level

Both quality of life and well-being refer to the qualitative evaluation of individual's life situation. In this sense they are such terms of which the general meaning is easily understandable, almost instinctive. *Good* quality of life or *high* level of well-being offer positively valuated descriptions of individual's life situation. Good quality of life and high level of well-being are often examined in relation to worse and lower. At the same time it is the question of comprehensive outlining of individuals' living conditions.

Many contents from different areas of life can be attached to the concepts, for example, referring to economic, psychological, and physiological levels. This way wealth, mental health, and pain and ache, for example, are factors affecting the quality of life and well-being. Tooth ache or chronic pain can be an obstacle to meaningful life experiences in the same way as the lack of economic resources. Eventually, defining quality of life and well-being explicitly is, in practise, impossible. From the point of view of empirical study the detailed definition of the quality of life and well-being as abstract concepts is not, however, necessary. For a starting point it is enough that the scholars have a reasonably accurate picture of what type of body of phenomena they are dealing with. In this sense understanding and defining concepts depend, above all, on the context and the theoretical basis of the study. Different sciences emphasise different things. What have these emphases been like in examining the quality of life and well-being?

According to a known division presented by Schuessler and Fisher (1985) the systematic examination of quality of life and well-being relies roughly on three different traditions. These are socio-psychological, economic, and ecological tradition. In socio-psychological approaches the quality of life and well-being are normally associated with experiencing happiness and contentment and other subjectively outlined conditions. Good quality of life and a sufficient level of welfare are seen as kind of *needs* that individuals pursue in all their action. Socio-psychological views are often based on need hierarchies of which the one by Maslow (1954) is probably the best known. The quality of life and well-being are carried out in this sense through the successful satisfying of physiological and social needs and also the needs connected with self-realization. The prevailing socio-economic structures are generally considered as important determinants, affecting by which means individuals' persuade a satisfying life.

The economic tradition emphasises the rational nature of individual's actions. The pursuit of quality of life and well-being are seen as maximizing the profit in which rational actors aim for as big 'winnings' as possible in the light of the usable resources. These winnings are understood as well-being and the quality of life. Economic and other material factors represent both usable and attainable resources. In addition to these also the mental resources, for example, in the form of education are emphasised often as factors affecting the quality of life. Also the time budget of an individual or a household and the efficient use of it can be key factors in evaluating people's well-being and quality of life. (Schuessler & Fisher 1985.)

The emphasis of the ecological approach is distinct from the socio-psychological and economic traditions since its interest lies in the examination of the effect of individual's habitat. This means that the quality of life and well-being are seen to be defined in an entity formed by different situational factors. These factors are like 'relaying factors' of material resources and psychological conditions, in which the action of an individual is oriented into making the quality of life and well-being better (Schuessler & Fisher 1985). Surroundings, health, and experiencing stress are normal situational factors connected to habitat and even environmental quality (Welsch 2002).

The research tradition of economic and social inequality has also affected strongly the research of quality of life and well-being. Especially approaches focused on economic livelihood, poverty, unemployment and social exclusion are typically directly related to the quality of life discussions (e.g. Atkinson 1989; Gallie & Russell 1998; Frey & Stutzer 2002; Ringen 1988). The basis for research of inequality is considered to be the fact that economic scarcity restricts the choices connected with everyday life. For example the people classified as poor and thus having low income have difficulties to maintain the

ordinary consumption patterns practiced in daily life (e.g. Piachaud 1987; Kangas 2000). The economically challenged are more vulnerable than others to drift away from their friendships and withdraw further from societal participation. In addition to these risks the lack of economic resources is seen to affect often directly to subjective well-being experiences (e.g. Diener & Oishi 2000; Diener & Seligman 2004). The chances of living for the wealthy can be seen as better than those of the poor and they are often more content with their life than others. Economic situation is in this sense directly linked to quality of life and well-being.

Both socio-psychological and economic approaches tend to stress the role of traditional socio-demographic factors in individuals' lives. This means that the well-being experiences can be understood as being determined to a great extent by the key structural factors in the earlier and current life phases of people. The ecological approach, on the other hand, pays more respect to the current situation and surroundings of everyday life. In this sense there are clear differences in the approaches. Despite this, one can say that in all of them view the quality of life and well-being basically as 'pursuable state of things' for an individual.

In addition, in all studies including cross-country comparisons, different approaches share the idea that the overall patterns in the national well-being result generally from the key macro-social preconditions enabling stable way of life and a feeling of long-term economic expansion. Particularly, the cross domestic product (GDP) per income and strong support for a democratic regime have been found to have considerable impact in this respect (e.g. Inglehart 1999; Gundelach & Kreiner 2004; Helliwell 2005). This is why also the prevailing levels of individual's well-being experiences can be seen to have important institutional prerequisites. Clear cross-country differences can be found, for example, when East- and West-European countries are compared with each other (e.g. Inglehart 1997; Glatzer 2006; Diener & Oishi 2000). What is important to notice in this respect is that while the institutional factors perceived at the national level are often directly connected with the general levels of quality of life and well-being, they can also affect how socio-demographic and ecological factors may influence individuals' experiences. In other words, countries with a rising GDP and a relative even income distribution, for instance, may show a high level of well-being at the macro-level, and only minor differences by income groups at the micro-level. We shall return to this notion later in the empirical part of this paper.

Now, the above-mentioned perceptions have been repeated in the more recent social scientific approaches in which the factors connected with individual's well-being experiences are among the subjects of interest. The research approach utilising the concept of 'social capital' can be seen as the

most visible recent example of this. But how is the concept of social capital connected with the analysis of quality of life and well-being?

4.3 Social capital as concept describing the quality of life and well-being

Understanding social capital as a concept varies from one research to another. There is, however, unanimity in social sciences about the definition. For example, according to Portes (1998) social capital is about “the actor’s ability to gain different benefits with the help of membership in social networks”. On the other hand, in a societal level social capital can be defined as ‘social resource’ that unites citizens to each other and enables more efficient means for achieving their goals (Stolle 2003; Coleman 1988). Different components of social capital are divided into social networks, norms of reciprocity, and trust (Putnam 1993; Stolle 2003).

As the concept itself, also the well-being effects of social capital may be visible in either individual or aggregate level. On individual level we can assume that social capital formed through social contacts reflects subjectively experienced well-being. For example being married or having friends surely has direct well-being effects. On the other hand, also social capital on societal level can be directly reflected on people’s living situation. For example, ‘generalized trust’, that is, trust in previously unknown fellow citizens or ‘trust in societal institutions’ such as legal system and parliament, used as societal level indicators of social capital are things that can be seen as contributing factors of personal quality of life and well-being (Bjørnskov 2003; Helliwell 2005; Helliwell & Putnam 2004).

Two dimensions of social capital have been emphasised in the recent discussions. The first is the concept’s use in network relations, norms and trust that unify the citizens. This dimension includes in definition plenty of elements describing individual’s well-being. The second, social capital measured with different indicators has been noted to have an effect on other factors related to individual well-being. In an individual level social capital has been seen to have a connection with, for example, people’s health (Hyypä & Mäki 2001), employment (Barbieri 2003) and also their happiness (Inglehart 1990; Brehm & Rahn 1997). Factors affecting the quality of life and well-being also include other types of capital that seem, according to several studies, to be in close contact with the forming of social capital. For example, *economic* and *human capital* measured by income and education predict, according to some studies, fairly well the accumulation of social capital (Freitag 2003; Brehm & Rahn 1997).

The same phenomenon is repeated when the examination is expanded to aggregate level. In macro level examinations, for example, national wealth and its distribution are central factors that form social capital (Knack & Keefer 1997; Whiteley 2000). The connection to social capital of factors related to individual well-being also varies in different countries. (Delhey & Newton 2003.) Social capital has mainly been measured by various social participation, network and attitude indicators (e.g. Brehm & Rahn 1997; Putnam 2000). Particularly the attitudinal and subjective side of well-being, measured by numerous different types of indicators, has continuously been a strong correlate of social capital, in both micro- and macro-level (e.g. Inglehart 1999; Freitag 2003; Delhey & Newton 2003).

From an individual's point of view social capital refers in practise to the pursuit of well-being with the help of interactive processes directed at other people. What is interesting is that the significance of the previously mentioned socio-psychological, economic, and ecological factors is also strongly present in explaining social capital. The studies have previously also relied on similar explanatory variables. In this way, the debate on social capital has in a way discovered old central topics of social science again.

The relation between social capital and the more traditional research approaches has not, however, developed into systematic dialogue. In the light of modern social scientific discussion it is important to find out how social capital and the more traditional parts of the quality of life can outline people's experiences on well-being. Is social capital a more meaningful interpreter of quality of life and well-being than the more traditional factors or do the traditional approaches still offer a more reasonable explanation to individuals' well-being experiences?

4.4 Subjective and objective factors behind the well-being experiences

In both studies examining the quality of life and well-being and also in studies attached to social capital 'objective' and 'subjective' emphases of well-being can be detected. Some of the traditional studies are interested in, for example, the effects of available income, place of residence or socio-economic position into well-being (Ringen 1988; Kangas 2000). In those cases the supposition is that material circumstance factors create different well-being possibilities. It is not so much a question of individuals' own evaluation but different structural circumstances that are possible to identify on the basis of the used indicators. Some of the studies represent the other extreme. The studies start with the fact that individuals' own evaluations are as such indicators of the quality of life

and well-being (Diener 1984; Feist et al. 1995). In these types of studies the focus has mostly been in mapping out people's attitudes towards life.

Objective emphases can be found mainly in welfare-state studies and subjective emphases in socio-psychologically oriented studies. It is also partially a question of the differences between European and Anglo-Saxon, particularly, American, research traditions (Shuessler & Fisher 1985; Diener & Seligman 2004). It should be emphasised that these types of rough divisions do not always apply to single studies. In single studies one has started to more often combine different indicators of quality of life. The best known North European example must still be Allardt's (1976) 'having', 'loving', 'being' division, which represents also theoretically the conceptual generalisation of different level indicators. Similar classifications have also been presented elsewhere. Recently the need for the combination of different level indicators of quality of life has been expressed particularly for the studies focusing on social capital (see Putnam 2001; Helliwell & Putnam 2004; Glatzer 2006).

The relationship between objective indicators of well-being and social capital is also evident. Wealth, for example, has been found to have an effect on social capital in many nationally comparative, aggregate level studies. Wealth has been found to explain social capital also on micro-level (e.g. Brehm & Rahn 1997). People in the upper income brackets have generally more confidence in legal system and political institutions, even though the association is clearly more ambiguous at this level. Regarding certain ecological factors, such as living with partner or the number of social contacts, for instance, they are often used as direct indicators of social capital (Delhey & Newton 2003; Freitag 2003).

The relationship between social capital and well-being experiences is presumably based on the fact that interaction of people in individual and societal level forms a good basis for a positive outlook on life (Diener & Seligman 2004). The variation of the quality of life and well-being is explained the same way as in the studies based on traditional hypotheses. The explanatory factors of the phenomena are, on one hand, subjective and on the other, objective that are both very heterogeneous. Moreover, we can assume that there are also considerable differences between societal and cultural settings in which explanatory variables appear to be significant. In this sense the assumed explanatory relations behind the phenomena should be understood as multidimensional. In other words, how the relationship between the different indicators used in different approaches is built we will leave for the empirical analysis to solve. Next, the empirical research questions, data and methods of this study will be described.

4.5 Research questions, data and methods

The principal task of the analysis is to evaluate how different types of explanatory factors can predict the subjective well-being (SWB) of individuals. Beyond these determinants lies also the possible impact of institutional and cultural factors. The examination of these macro-level differences is carried out through a comparison of four European societies: Finland, Britain, Germany, and Italy.

The countries selected are often considered to represent alternative types of social security systems. Welfare state differences provide a feasible approach to the classification of European countries on the basis of their institutional characteristics. According to Esping-Andersen (1990), for example, Finland represents a typical Nordic welfare society, which is characterized by a commitment to full employment, equality, and universal social benefits. Esping-Andersen defines Great Britain as a typical Anglo-Saxon society, in which social benefits are relatively modest. In practice, social benefits are restricted in the British society to a clientele of low-income state dependants. Germany, on the other hand, is characterized by a commitment to full employment but many forms of social security are not universal. In addition, family benefits also encourage motherhood and the persistence of a male 'breadwinner' culture. Italy is in many respects similar to the British society, but has certain unique features associated with the Catholic culture. (Esping-Andersen 1990) This is why it is often considered that the Mediterranean culture emphasizes significantly the family's capability to serve its members (Liebfried 1992; Ferrara 1996). In this sense, Italy provides its own kind of society for our cross-cultural comparison.

From the comparative perspective, the research questions can be summarised as follows:

(1) What is the relationship between different types of background factors affecting SWB?

(2) Are there similarities and differences in these relationships between the countries selected?

The analysis is based on the selected sections of data of the ESS research collected as interviews in 2002–2003. We prefer the first wave of ESS to the second one since the earlier data provides more comprehensive variables on respondents' social ties (see variable description below). The data (N=8178) represents the Finnish, British, German, and Italian population at the age of 15 and older. The data contains responses from about two thousand people from Finland and Great Britain, nearly three thousand from Germany and about

twelve hundred from Italy (see ESS 2003a for details). The dependent measure of the analysis is based on two common indicators of subjective quality of life and well-being, 'satisfaction with one's own life' and 'happiness'. These were originally asked in the questionnaire with the use of ten-point scale.

The validity and reliability of the previous indicators differing opinions have been stated. For the most part the critique has been summed up to the fact that neither of them indicates the required subject explicitly enough (Diener 1984; Feist et al. 1995). This type of critique is well-founded but at the same time also relative because eventually all empirical indicators have their own possible source for error. The differing opinions on the indicators are seen, however, in their appliance to empirical study. For example, sometimes these two indicators have been combined (e.g. Inglehart & Klingemann 2000). This has been justified by the fact that they are seen to indicate the same latent quality.

However, some researchers have often chosen only one of these two variables. They have emphasised particularly the feeling of happiness and emotions, as the satisfaction with life has been considered a more conscious estimate of people's own life situation (Lane 2000). Despite of this Gundelach and Kreiner (2004), for example, emphasise that both indicators of subjective well-being should be taken into consideration. Their demand can be justified by, for example, that these two different dimensions of subjective well-being can be explained according to earlier research by fairly different background factors.

In this study, the explanatory variable includes since the indicators correlate with each other quite strongly (Pearson $r = 0.68$). Figure 1 shows the combined levels of satisfaction with one's own life and happiness in the countries represented in ESS 2002–2003 data. The figure indicates the countries selected represent the 'high' and the 'middle' levels of the ranking between European countries. However, the countries also show variation in the combined indicator of SWB.

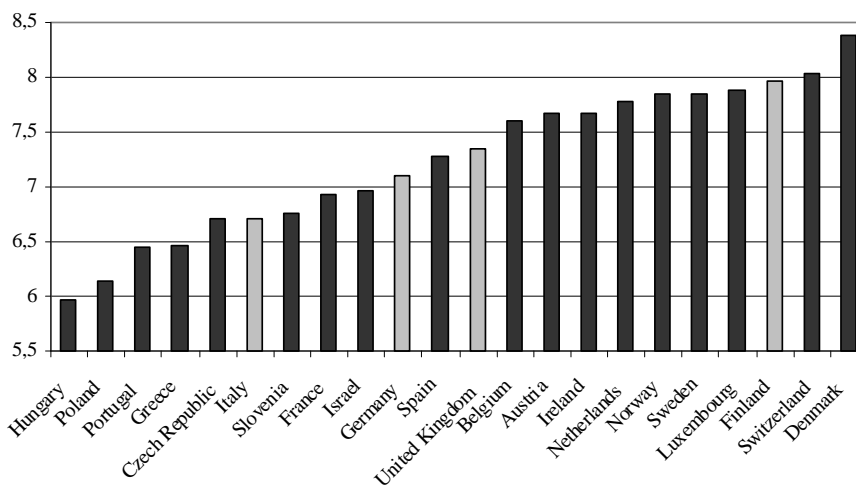

Figure 1 Combined scores of 'happiness' and 'life satisfaction'. Means by country (scale 0-10, Pearson's $r = .68$).

Correlations are approximately as strong across countries selected; the strongest correlation is reported by the Finnish section of the data ($r = 0.71$), the second highest by the British section ($r = 0.70$), and the weakest by German and Italian sections ($r = 0.64$). On this basis it is possible to treat the summated variable as a combined measure of well-being across countries. It is thus assumed that SWB is generally approachable by the two different indicators selected. The primary interest lies in whether the same or different explanatory factors are emphasised in analysing data from different countries (cf. Gundelach & Kreiner 2004).

Country is used as the 'macro-level' independent measure in the further analyses. We included four countries in the analysis, Finland, Great Britain, Germany and Italy. The selection of these countries can be justified on the basis of their argued differences in terms of institutional characteristics. In addition, these countries represent feasible examples of different institutional settings in terms of welfare regimes. The other independent variables of the analysis include several 'micro-level' determinants that have been divided into three separate levels according to the formerly introduced theoretical divisions. The first variable level consists of factors explaining *social ties* which empirical research of social capital in particular relies on. The second variable level has the *ecological* factors that attach themselves to different situational and circumstantial factors. The third variable level includes traditional *socio-demographic* factors, which are used as the primary predictors in the socio-psychological and economic approaches.

From the first level four variables have been included that describe individual's networks and the interaction between society and individual. They include many explanatory factors central to social capital. The first variable, 'generalised trust', has already been measured in the 1950s with a statement whether or not people in general can be trusted (see Rosenberg 1956). The analyses include a variable 'social networks' attached to the network dimension of social capital. It measures the frequency of outside social contacts of family and work. In addition, to test the effects of wider societal processes a variable that expresses individual's contentment with societal institutions ('confidence with institutions') was included. It is a sum variable, which includes the answers of individuals' confidence in the economic situation of their country, the action of the government and democracy. The reliability of the sum variable is reasonably good across the countries selected (Cronbach $\alpha = 0.81$).

The traditional situation and circumstance factors of the study on the quality of life are 'feeling of security in the neighbourhood' and the respondent's own evaluation of his/her health ('health'). These variables were chosen to represent the explaining factors of the ecological level. As a circumstance factor we included also the respondent's relationship ('living with partner'). Instead of a marital status we use the information whether the respondent cohabitates or lives alone. The choice of the variable can be justified with the fact that living with a partner affects the subjective well-being the same way regardless of whether they are married or not. In most European countries, marital status is significantly stronger age-bound variable than living in a relationship. In addition to these variables, a measure of current employment situation was included ('unemployment'). The variable reports whether the respondent is unemployed or not. Category unemployed includes both active and passive job-seekers.

From the traditional socio-demographic factors the analysis included 'net income of household' and the respondent's 'education', 'gender' and 'age'. The income was based on the respondent's own estimate of the net income bracket and it divides the respondents into households earning less or more than 1 000 euros a month. We came up with this solution because the income variable included in the data does not enable, for example, the lowering of poverty marginal based on OECD equivalence scale. The education variable describes the highest level of achieved education. Age was counted on the basis of the year of birth given by the respondent. Dependent and independent variables are described in more detail in Appendix 1.

OLS regression analysis is used as the statistical technique. In the OLS regression analysis the linear connection between the examined dependent and independent variables are tested and also the strength of this connection (e.g.

Tabachnick & Fidell 2001; Stevens 1992). The coefficients of the regression equations are presented in both standardized (β) and non-standardized (B) form. Also the standard errors of non-standardized parameters (SE B) are displayed. Due to different scales of measures, however, interpretations are primarily based on non-standardized parameter estimates.

As the ESS authorities suggest, the ‘design’ weights that correct the sampling differences between the countries are applied in the analyses. Analogously, the ‘population size’ weights are applied when including different countries into same models (for details, see ESS 2003b).

4.6 How is subjective well-being built across four European countries?

Our interest is to examine individual level differences in SWB, and also contextual differences between countries. This is why we must first perform multilevel analysis to country-level and individual level measures. Otherwise, it would be impossible to say that there actually exist between-country differences in SWB measures. In a multilevel model, separate measures are needed for each country (respondents nested within countries) and for individuals (respondents). In order to do multilevel analysis you need to have at least 20 higher-level units (Raudenbush & Bryk 2002). Regarding this, all 22 countries in the data were included in the model in this preliminary analysis. Results indicating the variability of SWB at the country and individual level are given in Table 1.

Table 1 Individual and country level variances of SWB, 22 countries.
Multilevel comparison

Parameter	Estimate (β)	R^2
<i>Individual level variance</i>	12.768	0.88
<i>Country level variance</i>	1.673	0.12
<i>Total variance</i>	14.441	1.0

Source: ESS (2003).

Table parameters suggest that 12 percent of total variance occurs between countries. In this sense, it is possible to use country as a separate factor that has influence on SWB. In order to distinguish between the country-specific and country-determinants of the SWB more accurately, OLS regression

models were applied. The comparison of the four countries proceeded in two parts. First, we build models in which we test the effect of the country and certain relevant determinants on subjective well-being with the data including all four countries. After that, the country-differences are compared in detail with separate within-country models.

The analyses done with the data including all countries are presented in Table 2. The idea here is to separate the effects as blocks of variables in order to present how different 'levels of determinants' are associated with subjective well-being. The first level of variables includes the country and the second social capital –bound variables; the third level introduces ecological factors, and the fourth socio-demographic variables.

The first model (All) in the table shows the combined model, in which the effect of each variable is included. As we can observe, the proportion of total variance explained is considerable with 22 percent. Excluding the education, the effect of each variable is significant. On this basis, we can argue that subjective well-being is clearly connected with the selected independent variables. At the same time, this model does not enable to make precise comparisons between the determinants. Model I presents the countries as a source of explanation. The impact of country on SWB seems to be statistically significant, but very weak ($R^2 = 0.02$). Compared to reference (Italy), however, the Finnish respondents express clearly higher levels of SWB. Also the British and German respondents differ from Italians but these differences are somewhat weaker. Generally, the variation attributable to country remains relatively insignificant.

Model II indicates that social capital related indicators are more important than the country. Surprisingly, the confidence with institutions appears to be the most efficient single predictor of subjective SWB. Generalized trust and personal network size, too, have also a considerable impact. Together these indicators of social capital explain 10 percent of the variation of SWB. Also the ecological determinants presented in Model III appear to have a strong impact. The four factors selected can explain eight percent of the total variance. Perhaps as one could have suspected, health seems to be more important determinant of SWB than neighbourhood safety. Sharing a household with a partner is also positively correlated with well-being experiences, while the negative impact of unemployment on SWB is considerable.

Table 2 SWB by independent variables, 4 countries (OLS regression)

	<i>All</i>		<i>I</i>		<i>II</i>		<i>III</i>		<i>IV</i>	
	<i>B</i> (<i>SE B</i>)	β	<i>B</i> (<i>SE B</i>)	β	<i>B</i> (<i>SE B</i>)	β	<i>B</i> (<i>SE B</i>)	β	<i>B</i> (<i>SE B</i>)	β
<i>Constant</i>	.36*** (.01)		.67*** (.00)		.49*** (.01)		.62*** (.00)		.57*** (.01)	
<i>Finland</i>	.08*** (.01)	.07	.13*** (.01)	.10						
<i>Great Britain</i>	.05*** (.00)	.12	.06*** (.00)	.15						
<i>Germany</i>	.04*** (.00)	.10	.04*** (.00)	.10						
<i>Italy</i>	(a)	(a)	(a)	(a)						
<i>Generalized trust</i>	.10*** (.01)	.12			.12*** (.01)	.15				
<i>Institutional confidence</i>	.19*** (.01)	.18			.20*** (.01)	.19				
<i>Networks</i>	.05*** (.00)	.10			.06*** (.00)	.12				
<i>Living with partner</i>	.06*** (.00)	.14					.05*** (.00)	.13		
<i>Neighbourhood safety</i>	.01* (.00)	.02					.02*** (.00)	.04		
<i>Health</i>	.07*** (.00)	.18					.09*** (.00)	.22		
<i>Unemployment</i>	-.13*** (.01)	-.18					-.16*** (.00)	-.21		
<i>Income</i>	.02*** (.00)	.05							.08*** (.00)	.15
<i>Education</i>	.00 (.01)	.00							.08*** (.01)	.09
<i>Gender</i>	.02*** (.00)	.06							.02*** (.00)	.04
<i>Age</i>	.07*** (.01)	.07							.06*** (.01)	.07
<i>R</i>²	.22		.02		.10		.12		.04	

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (a)=parameter is set to zero because it is a reference; source: ESS (2003).

Regarding the socio-demographic factors (Model IV), we can observe that a sufficient level of income has the strongest impact on SWB. Education has the second strongest impact; gender and age are also significant. Yet, the share of variance explained by these variables is modest with only four percent. In this respect, we must be generally cautious with the restrictions related to the measurement of the socio-economic variables, that of household income in particular.

When observing the results presented in Table 2, it is possible to conclude that both types of micro- and macro-level determinant are required to understand the phenomenon. However, we should be cautious with the

interpretations. The relationships between some of the variables are probably not described too precisely by the relatively parsimonious regression models. In any case, it is feasible to argue that both societal indicators such as confidence with institutions and generalized trust as well as personal resources, health, social relationships, employment and income are needed when drawing a comprehensive picture of possible determinants of SWB. The importance of the country is also significant. Still, despite the inclusion of the country variables into analyses we can say only little about the country differences in the sense how different predictors of SWB vary across countries. This is why the analysis was continued as separate within-country comparisons.

Table 3 displays the results of OLS-regression models for the four selected countries separately. At first glance, we can observe that the chosen determinants explain the variance of SWB most effectively in Germany ($R^2 = 0.26$). In Great Britain, on the other hand, the share is the lowest with only 16 percent. Most of the correlates between the independent variables and SWB are similar to the findings presented above. This means that health and also variables measuring social capital have generally the strongest effects. However, some clear differences between countries can also be found.

We can notice that the effect of income on SWB is rather marginal across countries. This results from the fact that the effect of unemployment is taken into account. The second observation is that in Great Britain the network variable has only a minor impact. This is interesting because the effect of social networks on SWB is relatively strong in other countries. In general, we believe that it is possible to interpret this macro-level variation of SWB in terms of the welfare regimes proposed by Esping-Andersen (1990). In this context, the association between unemployment and SWB becomes of special importance. According to Table 3 unemployment and SWB are strongly interrelated in Germany and Great Britain. In Finland, the negative effect of unemployment is almost non-existent. In fact, the most striking difference can be observed between Finland and Italy.

The Scandinavian welfare state networks and low-income differences, in particular, may contribute to the fact that unemployment has only a marginal effect on SWB. In Italy, on the other hand, a somewhat weak negative impact of unemployment and simultaneously a relatively strong positive impact of cohabitation may result from the central role of the family. It is typical for the Mediterranean culture that the family relations and other informal communities, as well as a paid-job, have a crucial impact on life satisfaction (cf. Gallie & Russell 1998). The capability to provide security for its members, for example, is among the primary functions of a family. This

finding indicates how different institutional settings are connected with the distribution of individual well-being.

Table 3 SWB by independent variables, within-country analyses (OLS regression)

	<i>Germany</i>		<i>Finland</i>		<i>Great Britain</i>		<i>Italy</i>		<i>All</i>	
	B (SE B)	β	B (SE B)	β	B (SE B)	β	B (SE B)	β	B (SE B)	β
<i>Constant</i>	.37*** (.02)		.49*** (.02)		.46*** (.02)		.34*** (.04)		.38*** (.01)	
<i>Generalized trust</i>	.09*** (.02)	.12	.12*** (.02)	.17	.07*** (.02)	.09	.13*** (.03)	.16	.11*** (.01)	.13
<i>Institutional confidence</i>	.18*** (.02)	.17	.13*** (.02)	.15	.19*** (.02)	.20	.18*** (.04)	.16	.18*** (.01)	.17
<i>Networks</i>	.06*** (.01)	.12	.04*** (.01)	.10	.03* (.01)	.05	.06** (.02)	.12	.05*** (.00)	.10
<i>Living with partner</i>	.05*** (.01)	.14	.05*** (.01)	.17	.05*** (.01)	.13	.08*** (.02)	.20	.05*** (.00)	.14
<i>Neighbourhood safety</i>	.00 (.01)	.01	.02 (.01)	.04	.01 (.01)	.03	.01 (.02)	.02	.00 (.00)	.01
<i>Health</i>	.07*** (.01)	.20	.06*** (.01)	.20	.07*** (.01)	.18	.05** (.02)	.11	.07*** (.00)	.18
<i>Unemploy.</i>	-.16*** (.01)	-.23	-.02 (.01)	-.04	-.13*** (.02)	-.14	-.08*** (.03)	-.13	-.13*** (.01)	-.18
<i>Income</i>	.04** (.01)	.06	.00 (.01)	.01	.02* (.01)	.05	.00 (.02)	.01	.03*** (.00)	.05
<i>Education</i>	.00 (.02)	.00	-.04** (.01)	-.07	-.05* (.02)	-.06	.10* (.04)	.10	.02** (.01)	.02
<i>Gender</i>	.02*** (.01)	.07	.03*** (.01)	.12	.01 (.01)	.04	.02 (.01)	.04	.02*** (.00)	.05
<i>Age</i>	.10*** (.02)	.10	.06** (.02)	.08	.09*** (.02)	.10	-.02 (.04)	-.02	.07*** (.01)	.08
R²	.26		.18		.16		.19		.21	

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (a)=parameter is set to zero because it is a reference; source: ESS (2003).

Despite the macro-level interpretations made on the basis of the analysis, it is advisable to remind that the institutional confidence is still the strongest predictor of SWB in each country. Also health and living with partner appear to have a notable effect across all countries. This indicates that the effects of some of the key variables explaining the respondents' feelings are similar when using data from different European countries. But what kind of broader conclusions do our findings suggest?

4.7 Conclusions: Well-being at individual and community levels

This article examined the use of the concepts quality of life and well-being in social scientific research. The examination concentrated on the investigation

of the alleged explanatory relations of the concepts in different research traditions and their application in empirical research. According to the interpretations presented in the article different research traditions or their research findings are not in sharp conflict with each other as people often think. Correspondingly in earlier studies on the quality of life and well-being the explanation models for the noted effects have been tended to question too easily.

On the basis of the performed empirical analysis we were able to show that the effects of the most background variables are somewhat constant when using data from different European countries. Naturally, there were differences particularly in the effects of the selected socio-demographic and situational variables, but the differences were not exceptionally strong. In this sense it can be concluded that well-being experiences indicates the same important thing in people's everyday life in each country. Well-being appears to be strongly connected with social interaction and reflects an attitude towards societal action and surroundings. That is, individual's immediate social networks and attitude towards the surrounding society has a considerable effect that explains the quality of life. This signals the usability of the term social capital in explaining well-being experiences as a result of the beneficial social resources.

The results also suggest that macro-level variation of SWB can be outlined in terms of institutional characteristics of different countries. Despite the fact that the effect of traditional socio-demographic variables remains fairly weak the individual's questions of SWB are centrally attached also to these factors. This is because individual's living conditions at any given time include several different factors. This is also the context where cross-country differences play their most important role.

Perhaps, one should also relate to the empirical analysis with reservations. As stated previously there were obvious problems and uncertainties in the method or level of measurement of some independent variables. In addition it should be emphasised that the research approach was built on cross-sectional data on Finland, Great Britain, Germany, and Italy only. While these countries represent different types of European societies it is not possible to make broader conclusions on the variation caused by societal situation or cultural factors in the global sense. Therefore one should be particularly careful in making straightforward theoretical conclusions or causal interpretations.

The study aimed to map the direct effects of the background factors and certain cross-country differences in contemporary Europe. The paths or mechanisms of multi-level parts of well-being are left to challenge further research. In this sense the represented findings and their interpretations should be subjected to another type of empirical examination. Especially studies that

interpret well-being experiences empirically through explanatory mechanisms between different variables are required.

All in all, the improvement of people's quality of life and well-being experiences can be considered as general intrinsic values that should be pursued by political and other practical activities – regardless of the society and time. On the basis of the results presented in this article, the primary task of the future research should be the consistent analyses of individual and community levels of variables. The need for this is important from the perspective of academic researchers and practitioners of social policy.

References

- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. [The Dimensions of Well-Being] WSOY: Porvoo.
- Atkinson, A. B. (1989) Public Economics and the Economic Public. *European Economic Review*, Vol. 34, No. 2-3, 225–248.
- Barbieri, P. (2003) Social Capital and Self-Employment. *International Sociology*, Vol. 18, No. 4, 681–701.
- Bjørnskov, C. (2003) The Happy Few: Cross-Country Evidence on Social Capital and Life Satisfaction. *Kyklos*, Vol. 56, No. 1, 3–16.
- Brehm, J. – Rahn, W. (1997) Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital. *American Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 3, 999–1023.
- Delhey, J. – Newton, K. (2004) Who Trusts? The Origins of Social Trust in Seven Nations. *European Societies*, Vol. 5, No. 2, 93–137.
- Diener, E. (1984) Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, Vol. 95, No. 3, 542–675.
- Diener, E. – Oishi, S. (2000) Money and Happiness: Income and Subjective Well-Being Across Nations. In: *Culture and Subjective Well-Being*, ed. by E. Diener – E. M. Suh, 185–218. MIT Press: Cambridge, MA.
- Diener, E. – Seligman, M. E. P. (2004) Beyond Money. Toward an Economy of Well-Being. *Psychological Science in the Public Interest*, Vol. 5, No. 1, 1–31.
- Esping-Andersen, G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press: Cambridge.
- ESS (2003a) Jowell, R. and the Central Co-ordinating Team, European Social Survey (2002/2003) Technical Report, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University (European Social Survey Data (Round 1), data distributed Norwegian Social Science Data Services (NSD): Norway.)
- ESS (2003b) Weighting European Social Survey Data <<http://ess.nsd.uib.no/index.jsp?year=2003&country=&module=documentation>>, retrieved July 28, 2007.
- Etzioni, A. (1968) Basic Human Needs and Inauthenticity. *American Sociological Review*, Vol. 33, No. 6, 870–885.

- Feist, G. J. – Bodner, T. E. – Jacobs, J. F. – Miles, M. – Tan, V. (1995) Integrating Top-Down and Bottom-Up Structural Models of Subjective Well-Being: A Longitudinal Investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 68, No. 1, 138–150.
- Ferrera, M. (1996) The “Southern Model” of Social Welfare in Europe. *Journal of European Social Policy*, Vol. 6, No. 1, 17–37.
- Frey, B. S. – Stutzer, A. (2002) *Happiness and Economics*. Princeton University Press: Princeton.
- Freitag, M. (2003) Beyond Tocqueville: The Origins of Social Capital in Switzerland. *European Sociological Review*, Vol. 19, No. 2, 217–232.
- Gallie, D. – Russell, H. (1998) Unemployment and Life Satisfaction: A Cross-Cultural Comparison. *Archives Européennes de Sociologie*, Vol. 39, No. 22, 248–280.
- Glatzer, W. (2006) Quality of Life in the European Union and the United States of America. *Applied Research on Quality of Life*, Vol. 1, No. 2, 169–188.
- Gundelach, P. – Kreiner, S. (2004) Happiness and Life Satisfaction in Advanced European Countries. *Cross-Cultural Research*, Vol. 38, No. 4, 359–386.
- Helliwell, J. F. (2005, March) *Well-Being, Social Capital and Public Policy: What’s New?* (Paper presented at the Annual Meeting of the Royal Economic Society, Nottingham)
- Helliwell J. F. – Putnam R. D. (2004) The Social Context of Well-Being. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, London, Series B, 359, 1435–1446.
- Hyypä, M. T. – Mäki, J. (2001) Individual-Level Relationships between Social Capital and Self-Rated Health in a Bilingual Community. *Preventive Medicine*, Vol. 32, No. 1, 148–155.
- Inglehart, R. (1990) *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press: Princeton.
- Inglehart, R. (1997) *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press: Princeton.
- Inglehart, R. (1999) Trust, Well-Being and Democracy. In: *Democracy & Trust*, ed. by M. E. Warren, 88–120. Cambridge University Press: Cambridge.
- Inglehart, R. – Klingemann, H. D. (2000) Genes, Culture, Democracy, and Happiness. In: *Culture and Subjective Well-Being*, ed. by E. Diener – E. M. Suh, 185–218. MIT Press: Cambridge, MA.

- Kangas, O. (2000) Distributive Justice and Social Policy: Some Reflections on Rawls and Income Distribution. *Social Policy and Administration* Vol. 34, 510–528.
- Knack, S. – Keefer, P. (1997) Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 112, No. 4, 1251–1288.
- Lane, R. E. (2000) *The Loss of Happiness in Market Democracies*. Yale University Press: New Haven.
- Liebfried, S. (1992) Towards a European Welfare State: On Integrating Poverty Regimes in the European Community. In: *Social Policy in Changing Europe*, ed. by Z. Ferge, – J. E. Kolberg, 245–280. Campus Verlag: Frankfurt.
- Maslow, A. (1954) *Motivation and Personality*. Harper & Row: New York.
- Piachaud, David (1987) Problems in the Definition and Measurement of Poverty. *Journal of Social Policy*, Vol. 16, No. 2, 147–164.
- Portes, A. (1998) Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, No. 1, 1–24.
- Putnam, R. D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press: Princeton.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster: New York.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1930) The Social Organization of Australian Tribes. *Oceania*, Vol. 1, No. 1, 34–63.
- Raudenbush, S. W. – Bryk, A. S. (2002) *Hierarchical Linear Models: Applications and Data Analysis Methods*. 2nd Edition. Sage: Thousand Oaks.
- Rex, John (1986) *Race and Ethnicity*. Open University Press: Milton Keynes.
- Ringen, S. (1988) Direct and Indirect Measures of Poverty. Discussion. *Journal of Social Policy*, Vol. 17, No. 3, 351–356.
- Rosenberg, M. (1956) Misanthropy and Political Ideology. *American Sociological Review*, Vol. 21, No. 6, 690–695.
- Schuessler, K. F. – Fisher, G. A. (1985) Quality of Life Research and Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 11, No. 1, 129–149.
- Stafford-Clark, D. (1980) *What Freud Really Said*. Pelican Books: Louisiana.
- Stevens, J. (1992) *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences*. Lawrence Erlbaum: London.
- Stolle, D. (2003) The Sources of Social Capital. In: *Generating Social Capital. Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*, ed. by M. Hooghe – D. Stolle, 19–42. Palgrave MacMillan: New York.
- Tabachnick, B. G. – Fidell, L. S. (2001) *Using Multivariate Statistics* (4th ed.). Allyn & Bacon: Boston.

- Welsch, H. (2002) Preferences over Prosperity and Pollution: Environmental Valuation Based on Happiness Surveys. *Kyklos*, Vol. 55, No. 4, 473–494.
- Whiteley, P. F. (2000) Economic Growth and Social Capital. *Political Studies*, Vol. 48, No. 3, 443–466.

APPENDIX 1

<i>Measure</i>	<i>Question</i>	<i>Coding</i>
Subjective well-being (SWB) (Continuous)	All things considered, how satisfied are you with your life as a whole nowadays? (0-10) Taking all things together, how happy would you say you are? (0-10)	A summated scale of two variables (0-1)
Generalized trust (Continuous)	Generally speaking, would you say that most people can be trusted (10), or that you can't be too careful (0)?	A continuous variable 0-1
Country (Binary)	The respondent lives in this country (yes)	1 = Finland; 2 = Great Britain; 3 = Germany; 4 = Italy.
Institutional confidence (Continuous)	Please tell me on a score of 0-10 how much you personally trust each of the institutions I read out (0 means you do not trust an institution at all, and 10 means you have complete trust)? [Institutions listed: country's parliament, the legal system, the police, politicians]	A summated scale of four variables (0-1).
Networks (Binary)	How often do you meet socially with friends, relatives or work colleagues?	Never – Once a month = 0; Several times – Every day = 1
Living with partner (Binary)	Respondent lives with, husband/wife/partner	No = 0; Yes = 1
Neighbourhood safety (Binary)	How safe do you – or would you - feel walking alone in this area after dark?	Very unsafe or unsafe = 0; Safe or Very safe = 1
Health (Binary)	How is your health in general?	Good –very good = 1; Fair-bad = 0
Unemployment (Binary)	Which of these descriptions best describes your situation (in the last seven days)?	Unemployed and actively looking for a job, or unemployed, wanting a job but not actively looking for a job = 1; Other answers = 0
Income (Binary)	If you add up the income from all sources, which letter describes your household's total net income?	Less than 1000 €month = 0; 1000 €month or more = 1
Education (Continuous)	What is the highest level of education you have achieved?	From not completed = 0; to second stage of tertiary = 6 (coded to 0-1)
Gender (Binary)	Sex of respondent	Male = 0; Female = 1
Age (Continuous)	Year of birth	Calculated from year of birth. Number of years old from 15 to 96 years (coded to 0-1)

Source: ESS (2003).

5 HYBRID INSTITUTIONAL LOGIC: CONTENT ANALYSES OF TECHNOLOGICAL AND CULTURAL LOGICS IN FIVE INDUSTRIES

Micki Eisenman & Antti Ainamo

Abstract

Scholars traditionally argue that different institutional logics govern the production of technological and cultural goods. Technological goods are valued for their instrumental functionality while cultural goods are valued for their expressive meanings. However, recent research suggests that producers can temporarily adhere to technological and cultural logics simultaneously (i.e., hybrid logics). In this paper, we develop innovative measures for conducting comparative analyses across five industries to test for the presence of hybrid logics. We use industry language as a lens for examining institutional logic and content-analyze product reviews from the mobile phone, personal computer, telephone, tool, and backpack industries over an eight year period (1995–2003). We provide a closer analysis of the mobile phone industry by content-analyzing general and press releases issued by Nokia over the same period. Our findings suggest that hybrid logics can be a persistent, rather than temporary, cognitive state characteristic of settings in which products that are originally technological goods are repositioned as cultural goods. These findings add to the nascent body of work on framing the consumption of technology products as cultural consumption.

Keywords: institutional logic, technology, cultural industry, language, content analysis

5.1 Introduction

Cultural goods have mainly symbolic or expressive value and are appreciated for their meanings. In this context, cultural goods are clearly distinct from

technological goods, which have mainly instrumental value and which are appreciated for their functionalities (Hirsch 1972). In this scholarly tradition, culture and technology represent distinct institutional logics: sets of norms, beliefs, and values that guide the actions and perceptions of an industry's constituents (Friedland & Alford 1991; Glynn & Lounsbury 2005). A technological logic emphasizes rational aspects of science and industry, those pertaining to instrumental product attributes and production efficiencies: for example, product reliability or performance metrics such as speed and capacity. In contrast, a cultural logic emphasizes the symbolic or expressive meanings of the good. Cultural goods are used as a symbol of status or identity of their various constituents, such as producers, users, critics, etc.

Scholars of cultural logics have explicitly formulated their research as an overall movement away from the "engineering" model (Zald 1993). They have starkly contrasted the two logics from one another, arguing that attempts to blend the logics without allowing either to completely dominate the relationship are inherently problematic (Lawrence & Phillips 2002). This is because a cultural logic advocates evaluating any product as a symbol and a means of personal expression (Baudrillard 1983; Lawrence & Phillips 2002). On the other hand, a technological logic advocates evaluating any product as a technological solution to a tangible, measurable, functional problem in a way where symbolic and expressive aspects are ruled out of inquiry. Due to these different evaluative lenses, it appears almost impossible to straddle both cultural and technological logics at once.

However, recent research suggests that some goods and services are nonetheless construable as hybrids that manifest both the institutional logics mentioned above (Latour 2005). Mobile phones (Lawrence & Phillips 2002; Djelic & Ainamo 2005) and personal computers (Eisenman 2006), for instance, have been identified as industries that demonstrate both institutional logics at once (henceforth termed hybrid industries). The strategic initiatives in these industries suggest that firms develop products that are equally appreciated for the symbolic and cultural meanings they express in addition to their ability to fulfill instrumental purposes (Bell 1999). Thus, although mobile phones and personal computers are high-technology industries, in which the underlying technological functionality of the product is a key criterion for evaluating the product and the firm, the physical design, branding, and underlying consumption patterns of the product are also strategically relevant dimensions of the product, competition, and industrial identity.

There is limited knowledge about what sort of mechanisms or agency might be at play in these kinds of hybrid industries. Researchers have not yet been able to specify how constituents related to these industries are able to simultaneously adhere to seemingly distant logics and moreover, to create an

organizational environment that synthesizes both technological and cultural logics. What is known is that an apparent challenge in any environment exhibiting multiple institutional logics is maintaining balance (Davis & Scase 2000; Townley 2002; Beverland 2005). A logic that straddles two other logics must be a logic of “translation” or “association” because of its necessarily inter-cognitive character (Latour 2005). Several scholars have suggested that the existence of balance where simultaneous multiple logics coexist is a temporary solution that manifests the constant flux of industry and environmental conditions and the shifting power relations of industry actors (see March 1996; Thornton & Ocasio 1999; Lounsbury 2002; Thornton 2002; Thornton, Jones & Kury 2005). More specifically, such a balance is “an intermediary stage in the process of transposition” before one logic gives way to another (Djelic & Ainamo 2005, 77).

In this paper, we offer a novel examination based on our computer-aided text analyses of the relative representations of technological and cultural logics. Using data from three distinct databases of product reviews, industry media, and press releases covering the 1995-to-2003 period, we operationalize the language-based representations of these logics in five industries--mobile phones, personal computers, telephones, tools, and backpacks. We focus on language, as it is a reliable representation of industry logics (Meyer & Rowan 1977; Glynn & Lounsbury 2005; Suddaby & Greenwood 2005). We first trace the presence of our two logics and the interactions between them to assess whether there are different patterns in industries that can be considered to follow hybrid logics (mobile phones and personal computers) relative to those that can be considered to follow a technological logic (telephones, tools, and backpacks). We address the issue of whether the hybrid logic is a temporary transitional state, and findings suggest that it is a persistent rather than temporary one.

We are particularly interested in the mobile phone industry, as this industry and especially Nokia, the market leader in this industry, have been argued to be key instantiations of the hybrid logic (Bell 1999; Lawrence & Phillips 2002; Djelic & Ainamo 2005). Therefore, we extend our analysis to look at how the hybrid logic is manifested in the mobile phone industry and find that the technological logic was clearly the dominant logic until the late 1990s, when Nokia’s strategy of positioning mobile phones as cultural products proved successful. From the late 1990s onwards, evidence shows that the industry allocated greater space to the cultural logic.

Our key contribution is a methodological one in that we provide an easily replicable quantitative exploration of the hybrid logic across five industry settings based on the language patterns of product reviews. Theoretically, we argue that the hybrid logic should be viewed as a distinct singular logic which

is a synthesis of both technology- *and* culture-based strategic lenses. At the end of our paper, we provide implications for further research.

5.2 Exploring hybrid logic: between technology and culture

The understanding of a technological logic is fairly straightforward--it is logic that emphasizes ongoing technological search geared towards the discovery of new technologies and more efficient methods of production (e.g., Abernathy & Utterback 1978). In this context, firms, product users, and mediators who analyze firms and products all evaluate technological product components from a rational lens that asks whether the components add to the overall functionality of the product (e.g., do they help the product perform faster, more effectively, perform new tasks, etc.).

In contrast, a cultural logic is somewhat less straightforward to understand. To appreciate the tenets of a cultural logic, it is important to recognize that firms can create value by aligning their products with cultural categories and trends (Rindova & Fombrun 1999; Lawrence & Philips 2002). New stimuli generally do not normally lead to totally new kinds of responses but, rather, trigger pre-existing scripts and schema (Swidler 1986). Aesthetic and expressive product features and industrial designs, which serve as such stimuli, are in effect a sensory and aesthetic language that enables firms to link their products with cultural categories and trends. Aesthetics elicit various sensory experiences and produce cognitive and affective responses, typically positive, based on these sensory experiences (Norman 2004). Such positive responses underlie consumers' affects and preferences for these products (Zajonc 1980; Holbrook 1986). More specifically, aesthetic designs add value when the novelty of the products' industrial design features—their shapes, textures, materials, or ornamentations—is positively stimulating. Additionally, aesthetic designs add value when they extend their users' identities as meaningful status symbols (Veblen 1953[1899]; Simmel 1957[1904]; Solomon 1983; Bourdieu 1984; Belk 1988; McCracken 1988). While cultural values may be intended, they may also be unintended (Pantzar 2003; Djelic & Ainamo 2005).

Consequently, a cultural logic is one that either by intention or by emergence emphasizes ongoing manipulation of aesthetic product elements in a manner that enables users to express their identities and status through their consumption of products. The manipulators may be producers, users, or both (Lundvall 1988). In this context, a cultural logic is brought about when firms, product users, or mediators evaluate product components from a lens that asks what the product expresses (e.g., does it function as a status symbol, does it

position the user as an astute fashion follower, does it suggest that the producer and or the user have exquisite taste, etc.) (Hirsch 1972).

Despite conceptual advances in the area, not much is yet known about mechanisms that can explain how the seemingly opposing technological and cultural logics work together across industries. Although the problem of conflicting logics has been researched in marketing (Rosa, Porac, Runser-Spanjol & Saxon 1999; Pantzar 2003), in product design and development (Abernathy & Utterback 1978, Anderson & Tushman 1990), as well as in strategy (Pine, Victor & Boynton 1993), the technological vs. cultural problem is less well researched across industries within institutional theory and organizational research (Lawrence & Phillips 2002; Jeppesen & Fredriksen 2006).¹ Therefore, our main goal in this paper is to advance organizational researchers' understandings regarding the co-existence of these apparently conflicting institutional logics.

As little research theorizes dynamics pertaining to the co-existence of two institutional logics, we do not start off by offering explicit hypotheses regarding these dynamics, but rather, we set out to advance theory in terms of understanding the various patterns of negotiation and interaction between these voices in several settings. Following the case study method (Eisenhardt 1989), we take an exploratory approach intended to quantitatively trace the existence of such industries and in this way lay a foundation for future research.

In particular, we are interested in three questions intended to provide an empirical examination of how competing logics exist and interact, as these issues require further empirical examination (Scott 2001). First, we wish to develop a methodological approach that can identify hybrid logic dynamics in contrast with single logic dynamics. Second, we wish to determine whether an industry, and the firms operating within that industry, can adhere to more than one of these logics simultaneously over an extended period. In other words, do multiple logics represent a temporary negotiation that is ultimately resolved by one voice gaining control over the other? Finally, we wish to illuminate our understanding of how the various logics interact in the context of the industry environment. To address these three questions, we use an extensive array of data that we content analyze using a computerized methodology. The next section details our methodological approach.

---

¹ One exception is recent work by Djelic and Ainamo (2005) who analyzed the emergence of the hybrid logic in the mobile phones industry.

5.3 Methods

Our research design is driven by intent to address two challenges. First, we wanted to select a measure that could represent both the technological and cultural logic so that we could quantitatively identify industries that adhere to both logics. Second, we wanted to capture the interaction between these voices in multiple environmental and discursive settings within our chosen industries, to enhance the generalizability and convergent validity of our findings. Below, we explain our choices in the context of these challenges.

5.3.1 Data Collection

An industry's competitive environment is typically manifested in the language of its actors, where language is a broad term that refers to all that is written and said about the industry, its firms, their agents, or their products (Meyer & Rowan 1977; Fiol 1989; Ferguson 1998; Glynn & Lounsbury 2005; Suddaby & Greenwood 2005). Firms and their agents create and manage values through the language they use to describe the industry's products and activities (Barthes 1983). Thus, an industry's language illuminates its institutional logics (Podolny & Hill-Popper 2004).

Therefore, we focus on the language patterns that demonstrate co-existence of what we call a "technological voice", which represents a technological logic that favors instrumental product aspects and a "cultural voice", which represents a cultural logic that favors the symbolic associations products trigger, the meanings they are able to express based on these associations, and the ways they generate consumption patterns using the product as a social status symbol. We trace the relative frequency of these voices in the various data sources described below following the assumption that greater frequency is indicative of greater relative power. Overall, our design captures the voices of technology and culture at multiple levels and through multiple lenses in three varied and vast sets of texts; it can easily be replicated to additional texts.

Product Reviews: Product reviews--articles that conduct a comparative analysis of the product or examine its merits--are a tangible guide to underlying perceptions of value (Barthes 1983; Podolny & Hill-Popper 2004). We reasoned that product reviews offer a simultaneous examination of an industry's supply and demand and as such, are a good lens for understanding the common logic of the industry (Rosa, Porac, Runser-Spanjol & Saxon 1999; Rosa & Porac 2002; Rosa, Porac & Judson 2005). At the same time, they also serve to crystallize institutional tensions (Fairclough 2003). More

specifically, product reviews discuss what the firms are actually offering, as reviewers consistently write about each product that comes to market. But reviewers discuss these products with an eye towards consumers' interests, as they are driven by the imperative to sell their publications and reviews, which they do by adhering closely to their consumers' preferences.

We collected the entire population of full text reviews from all three ABI Inform databases (*Global, Trade and Industry*, and *Dateline*), the *ProQuest Newspapers* database, and the *Research Library* database (referred to henceforth as the ABI database) for the 1995–2003 period (we wanted to analyze a relatively extended period and chose a time frame for which data from all five industries was available). In general, this database has been used in several studies as a basis for capturing industry discourse (Abrahamson & Fairchild 1999; Ghaziani & Ventresca 2005) because these databases track articles from a broad, inclusive range of publications: some 2,400 full text sources from professional, scholarly, trade, and general interest periodicals that cover business related topics and which are updated weekly.

To determine whether the blending of two logics could be quantitatively measured, we conducted a cross-industry comparison. We collected the product reviews for several industries and compared the language patterns in each to determine if language patterns in hybrid industries differ from those in non-hybrid industries. We selected two industries which the literature has identified as blending the two logics of interest mobile phones (Lawrence & Phillips 2002) and personal computers (Eisenman 2006). We also selected three additional industries which do not appear to allocate a prominent role to the cultural logic: tools, telephones, and backpacks. We selected tools and telephones as representatives of technology industries that we reasoned would adhere to a single, technological logic. We selected backpacks because we wanted a comparison point from an industry that does not produce high-technology goods, but at the same time one that cannot readily be considered a hybrid or cultural industry.

For each industry, we searched the ABI database for the full population of product reviews spanning the 1995–2003 period. These reviews were obtained by searching on the industry name (e.g., “personal computers” or “backpacks”) as the subject term and “product reviews” as the document type. The search was limited to “full text articles only” because the abstract of a product review includes little text and is not very informative; it typically states: “product x / model y is reviewed”. This search resulted in 321 reviews for the mobile phone industry (total of 197,461 words),² 1,262 reviews for the personal computer industry (total of 823,522 words), 386 reviews for the tool

---

² As the analysis is at the word level we also indicate the word count.

industry (total of 146,409 words), 176 reviews for the telephone industry (total of 111,313 words), and 222 reviews for the backpack industry (total of 111,724 words).

Because we identified the mobile phone industry as a hybrid industry (cf. Bell 1999; Lawrence & Phillips 2002; Djelic & Ainamo 2005), we wanted to analyze it in greater depth and collected data from two additional sources for this purpose: trade and newspaper articles about mobile phones from the ABI database and press releases issued by Nokia.

Trade and Newspaper Articles: To further broaden the context in which we examine our voices, we used the ABI database to perform an additional data collection procedure, based on article counts (Abrahamson 1997). We used article counts to trace our language measures in both trade publications and newspapers during the 1995-to-2003 period (178,260 articles, not explicitly limited to product reviews). We reasoned that each of these sources is very distinct in that the trade publications target industry professionals, who most likely have an engineering bias and a preference towards the technological voice. Some examples of these sources include *World IT Report*, *Communications Today*, *Telephony*, and *Wireless Week*. Additionally, we reasoned that newspapers target lay consumers, who most likely have an cultural bias and a greater interest in the viewing mobile phones as devices which are not only functional but also identity-enhancing status symbols. Some examples of these sources include *The New York Times*, *Financial Times*, *The Guardian*, and *The Houston Chronicle*.

Nokia Press Releases: Based on Lawrence and Phillips (2002) and Djelic and Ainamo (2005), we identified Nokia as the exemplar of the hybrid logic. According to these authors, the period from about 1995 until the early part of the 21st century is perhaps the best study window for examining our interests. During the second half of the 1990s, Nokia launched a set of products and services based on technological advances produced earlier and was uncertain about how to launch the next generation of products (Korhonen & Ainamo 2003). In the context of their search for the optimal marketing approach, they “stumbled” upon the cultural logic and began to adhere to the hybrid logic (Djelic & Ainamo 2005; Ainamo & Pantzar 2000). We collected press releases issued by Nokia during the 1995-to-2003 period. We downloaded 2,534 releases from the firm’s archives, publicly available through its website (the texts of these releases contain a total of 972,695 words and their titles contain a total of 27,594 words).

5.3.2 Constructs and Measures

To preview, we use two distinct operationalizations to measure the relative power of the technological and cultural logics within the mobile phone industry. The first is based on counting the frequency of words that represent each of the voices in the texts we study and the second is based on tracing the use of two product labels that represent these voices as well. We trace the use of these measures over time. The application of two different approaches for operationalizing our constructs increases the study's convergent validity.

Technological and Cultural Voices. In analyzing the content of text sources, we focused on manifestations of the two logics we sought to measure. Precisely, we wanted to measure the technological voice and reasoned that it could be captured by counting words that address technological product dimensions. More specifically, at the word level of analysis, these are words such as *calculate*, *data*, or *implementation*. Applying a similar logic, we measured the cultural voice by counting words that pertain to positioning the product as a product appreciated for its meanings and used as a social marker or status symbol. More specifically, at the word level these are words pertaining to products' aesthetic features, their physical designs, the emotional responses they evoke, or words that examine how users interact with them. Some examples include the words *emotion*, *bliss*, or *glamour*. Thus, the significance of each voice is measured in our analysis by counting the frequency of the particular words that represent it.

To measure these constructs, we relied on categorization dictionaries—lists of words that correspond to thematic categories. Basically, by counting the number of words that are common to both the analyzed text and the thematic “dictionary list”, it is possible to conclude the extent to which the text represents the particular theme (Doucet & Jehn 1997; Krippendorff 2004). To compare the blending of logics across industries, we relied on the General Inquirer (Stone, Dunphy, Smith & Ogilvie 1966), a well-validated dictionary instrument. To analyze the mobile phones industry in greater depth, we developed a more context specific dictionary which could measure the two logics as they are manifested in the industry language. We describe both dictionaries below.

General Inquirer Dictionary: The General Inquirer (GI) dictionary groups several well validated content dictionaries: The Harvard IV Psychosocial Dictionary (Stone, Dunphy, Smith & Ogilvie 1966; Zull, Weber & Mohler 1989), Osgood's semantic differential dimensions (Osgood, Suci & Tannenbaum 1957), and Laswell's categorization dictionary which has categories dealing with values and goals (Namenwirth & Weber 1987). The GI

has been used to analyze different types of texts (*e.g.* Abrahamson & Fairchild 1999) and is highly reliable.

To select the GI categories that could be used as measures for our two voices, we reviewed the category definitions for this dictionary and selected categories with words that represent functionality and solution oriented language to measure the technological voice construct and categories with words that represent visual design, sensory responses, and emotions to measure the cultural voice construct. Table 1 lists the category definitions and examples of words from each category.

Table 1 General Inquirer Dictionary Categories

<i>Measure</i>	<i>Category Name</i>	<i>Definition</i>	<i>Examples</i>
TECHNOLOGICAL VOICE	Solve	Words (mostly verbs) referring to the mental processes associated with problem solving. (189 Words)	analyze, measure, plot...
TECHNOLOGICAL VOICE	Means	Words denoting objects, acts, or methods utilized in attaining goals. (244 words)	calculate, capability, data...
TECHNOLOGICAL VOICE	Work	Words that denote socially defined ways of doing work. (261 words)	convert, execute, function...
CULTURAL VOICE	Arousal	Words indicating excitation, aside from pleasures or pains, but including arousal of affiliation and hostility. (166 words)	awe, emotion, mellow...
CULTURAL VOICE	Pleasure	Words indicating the enjoyment of a feeling, including words indicating confidence, interest and commitment. (168 words)	admiration, amuse, bliss...
CULTURAL VOICE	Quality	Words indicating qualities or degrees of qualities which can be detected or measured by the human senses. (344 words)	glamour, sleek, fashionable...
CULTURAL VOICE	Color	Words of color. (21 words)	black, blue, beige...
CULTURAL VOICE	Skill: Aesthetic	Words mostly of the arts. (35 words)	beautiful, graceful, lovely...

Product Reviews Dictionary: We followed Krippendorff's (2004) recommendation and developed a context specific dictionary, that is, one that uses language from within the mobile phone industry's texts.³ This approach

³ The advantage of generating thematic categories in this manner is that while clearly susceptible to the researchers' theoretical biases, it also protects them from these biases. The process of analyzing a text and categorizing the words into thematic categories is based on reviewing the actual words (or some subset of the frequent words). If the theorized content does not emerge, it cannot be enforced on the text—no words would fall into the particular category. In this case, words like 'signal' or 'entertainment' would not emerge from the database. Moreover, this process allows unexpected categories to emerge. For example, if an un-theorized voice, such as environmental safety, were

advocates constructing a list of words that are particularly germane to the topic. The words that represent the technological voice are about the technology of developing and operating a mobile phone. Similarly, the words that represent the cultural voice are words about the cultural meaning of mobile phones rather than about cultural products more generally. The high specificity of these dictionary words increases the face validity of the analysis.

Our procedure followed an iterative, multistage process (Wade, Porac & Pollock 1997; Porac, Wade & Pollock 1999). We first set out to collect a body of text that could represent the mobile phone industry and its specific facets. As mentioned above, we reasoned that product reviews are an excellent medium for capturing a simultaneous examination of production and consumption within the industry (Rosa et al. 1999; Rosa & Porac 2002; Rosa et al. 2005). Consequently, we reasoned that such reviews are ideal for generating a context specific thematic dictionary. Next, using the Simstat/Wordstat content analysis software package (Peladeau 1996), we extracted the frequency list of all words from 321 product reviews collected from the ABI database. From this list, one author coded all words with a frequency of 2% or higher--1,514 words. Coding involved assigning words into thematic categories in an iterative sequence, such as words that pertain to technological standards or words that pertain to the senses.

Specifically, from this list, the coder developed 24 hierarchical content categories during the first iteration. For example, the higher-level category technology has several subcategories pertaining to particular aspects of technology. The use of hierarchical categories increases the accuracy of the coding scheme even though not all categories are theoretically relevant to the analysis (Kelle 1995). To better understand words that had the potential of multiple meanings (252 words), the coder used the Key-Word-in-Context (KWIC) function, which displays the word in the context of the sentence and paragraph in which it appears. On the basis of the KWIC reading, the coder refined the category definitions. The coder repeated this process for four iterations, until the changes and adjustments to the categories were minimized. Importantly, the analysis based on the KWIC function did not generate additional categories, and as such, enhanced the reliability of the categorization scheme.

Overall, of the initial 1,514 words that were coded, 330 words (22%) were coded in context, that is, after a KWIC examination. The final dictionary consisted of 771 coded words. And, of the initial 24 categories, 14

---

relevant to the competitive environment of the industry, such a category would emerge as several words pertaining to this idea would exist in the data. Consequently, when analyzing the database, the need for creating an "environmental voice" category and for considering the theoretical meaning of this category would surface.

theoretically relevant categories were used in the analysis, albeit in aggregated form. These are the categories that pertain to the measures for the technological (7 categories, 230 words) and cultural voices (7 categories, 321 words). These categories are not meant to be mutually exclusive; rather, the division into categories is a function of the dictionary generation process which began with a long list of words and led to the categorization of these words. Therefore, several categories comprise the facets of the technological and cultural voice constructs. The analysis, as discussed below, uses as its measure the list of technological and cultural words in all subcategories combined. Table 2 lists the category definitions and examples of words from each category.

Table 2 Product Reviews Dictionary Categories

<i>Category Name</i>	<i>Definition</i>	<i>Examples</i>
TECHNOLOGICAL VOICE Broad Technology	Words that refer to a mobile phone's basic technological components and mechanisms. (33 words)	analog, digital, electronic, signal...
TECHNOLOGICAL VOICE Related Technologies	Words that describe other technologies that can be used to enhance the functionality of operating a mobile phone. (32 words)	Bluetooth, pager, satellite, Wi-Fi...
TECHNOLOGICAL VOICE Sound	Words pertaining to sound related issues. (19 Words)	amplifier, audio, earphone, static...
TECHNOLOGICAL VOICE Screen	Words pertaining to screen related issues. (12 words)	crisp, display, LCD, resolution,...
TECHNOLOGICAL VOICE Hardware	Words that refer to specific hardware components. (52 words)	antenna, charger, dock, keypad, ...
TECHNOLOGICAL VOICE Measurable Capacity	Words that pertain to the technology's capacity in terms of quantifiable dimensions. Specifically, the technology's size, speed, processing units, etc. (40 words)	bandwidth, frequency, megabyte, speed...
TECHNOLOGICAL VOICE Standards	Words that express the existence or lack of clear technological standards, particularly in the context of various technological elements working together. (42 Words)	compatibility, CDMA, format, specification...
CULTURAL VOICE Aesthetic and Sensory	Words that relate to the physical and / or symbolic appeal of the product. Words that pertain to the emotional responses the mobile phone elicits. (26 words)	attractive, colorful, elegant, stylish...
CULTURAL VOICE Shapes	Words related to the physical shape of the mobile phone. (27 words)	bulky, flat, narrow ,slim...
CULTURAL VOICE Industrial Design	Words that express design in the context of materials and textures. Words that pertain to ergonomics. (41 words)	clamshell, flip-phone, plastic, 'sturdy'...
CULTURAL VOICE User Interaction	Words that pertain to how users interact with the phone. (66 words)	answer, interface, manual, send...
CULTURAL VOICE Capabilities	Words that pertain to what the phone can do, including many verbs and words describing the achievements of the phone. (94 words)	access, connection, productivity, solve...
CULTURAL VOICE Features	Words that pertain to how the phone is used and to the variety of applications it supports. (51 words)	alarm, calendar, download, SMS
CULTURAL VOICE Fun and Play	Words that pertain to entertainment-related features. (16 words)	entertainment, game, multimedia, music...

The full dictionary of theoretically relevant words as well as the full list of all 24 categories, including definitions and words is available upon request.

Product Label Counts: We operationalized our two voices in a second way. This operationalization is based on an interesting aspect of the mobile phone industry: firms and their constituents sometimes call these phones “cell phones” and at other times “mobile phones”. We posited that these two labels reflect the ongoing tensions in the hybrid industry and the dual meanings surrounding its product.

As such, the label “cell phones” represents the technological voice, as the word “cell” positions the phone as a terminal device in a science-based technological system. In this system, the functionality of any one phone is suspended in a force field of radio waves. These waves are transmitted from phones to towers of reception and transmission. Given that there is more than one phone in the system, there must be a system to handle a potential multitude of cell-phone calls crossing in the air at once. The solution is a dynamic grid that always positions each phone in one and only one “cell” of the grid. By uniquely coupling the positioning of the cell phone with the identification number of the phone, the address and the location are tightly controlled so that each phone will send and receive only those bits of information relevant to the particular call and as intended by the engineers who have designed the system.

By its other name, the phone is called a “mobile phone”. We suggest that this label represents the cultural voice as it shifts the focus on the device towards the content and process of the phone call as a form of social interaction. Phone calls are a form of interpersonal communication that can satisfy human needs for social exchange and belonging. Here, the system of phones enables users to experience belonging to a vast network of people in which they can be mobile as they are able to communicate with other members of the network regardless of geographic distances. As such, this term emphasizes the phone as a social device, one that is used, much like a fashion accessory, to situate users within a broader social context (Simmel 1957[1904]).

In general, using article counts to measure interest and institutionalization of various ideas and labels that represent these ideas has numerous precedents in organizational research (Abrahamson & Fairchild 1999; Ghaziani & Ventresca 2005; Glynn & Abzug 2002). Applying this methodological reasoning, we measure the significance of each voice by counting the frequency of the particular labels that represent it. Specifically, we count articles that used either the term “cell phone” or “mobile phone” within the text of a vast array of publications in the ABI database for the 1995-to-2003 period. We performed the count using either “cell* phone*” AND NOT

“mobile phone*” or “mobile phone*” AND NOT “cell* phone*” as our search terms.⁴

5.3.3 Analysis

Our analysis is exploratory and descriptive (as we use the entire population of data instead of a sample for each of our three datasets). We apply a computer-aided text analysis methodology (CATA), which asserts that words that are more frequent in a certain text can be interpreted as more central to the text. Another key assertion is that frequencies of words can change over time, and these changes can be interpreted as a change in the level of attention a particular issue receives (Weber 1985; Kabanoff & Abrahamson 1997; Krippendorff 2004).

We used the Simstat/Wordstat content analysis software to assess changes in the number of words in each dictionary’s thematic categories for each of the years in the data. The software first generates the list of words used in the reviews for each year and then counts the number of words from each dictionary category present in this list. Thus, the software generates a word count that is the basis for analyzing the prevalence of the voices in each year. The use of computer based coding virtually eliminates the problem of unreliable coding (Krippendorff 2004). To control for fluctuations in the annual number of product reviews and press releases, we examined the ratio of category words to total words rather than the raw word count.

Additionally, we performed simple article counts to compare the use of the “cell phone” and “mobile phone” terminology (Abrahamson 1997; Abrahamson & Fairchild 1999). Here too, we controlled for fluctuations in the annual number of articles by using the ratio of relevant articles to the total number of annual articles rather than the raw article count.

Lastly, to better understand the dynamics of the hybrid logic in the mobile phones industry, we compared the language dynamics in the text and titles of the product reviews and press releases. We differentiate between the title and text because we stipulate that the title contains more immediate and easily digestible information and we wanted to see whether the negotiation between the voices would play out in different ways depending on the location of the information within the product review or press release.

---

⁴ We ran a similar analysis for the terms “portable phone” and “wireless phone” and concluded that these terms were less common labels.

5.4 Results

5.4.1 Cross-Industry Comparison Using the General Inquirer Dictionary

We found distinct language patterns for the five industries we analyzed, as shown in figures 1 through 5. Specifically, our figures show the ratio of the technological and cultural category words from the GI dictionary to the total number of words in the reviews of a given year. Results suggest that the two industries identified as hybrid (mobile phones and personal computers (PCs)) allocate less space to the technological voice, in comparison to industries that we expected follow a technological logic (tools and telephones). More specifically, the technological voice in hybrid industries averages three percent (0.03) for both mobile phones and PCs. In comparison, the technological voice is almost twice as strong for technological industries—an average of six percent (0.06) for both tools and telephones. The texts of the backpack industry, which is neither a high-technology industry nor a cultural industry, also allocated six percent (0.06) of their space, on average, to the words from the technological categories of the GI dictionary.

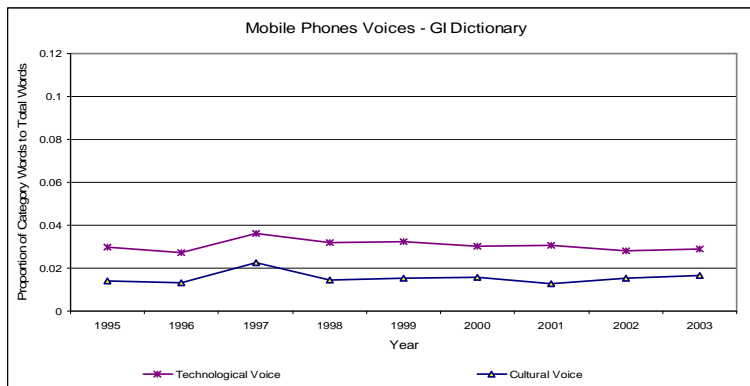

Figure 1 Mobile Phones Industry Voices - GI Dictionary

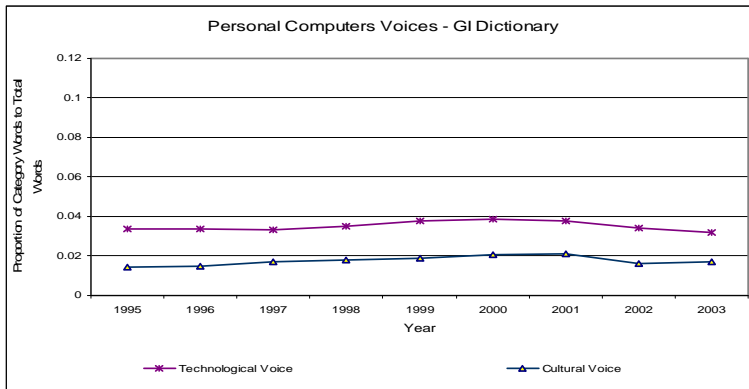

Figure 2 Personal Computers Industry Voices – GI Dictionary

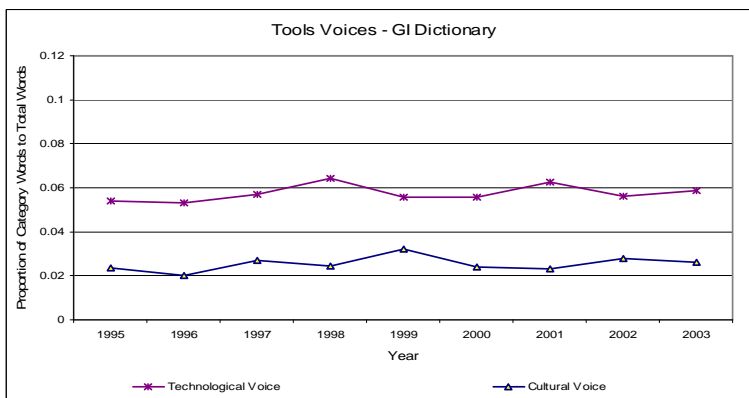

Figure 3 Tools Industry Voices – GI Dictionary

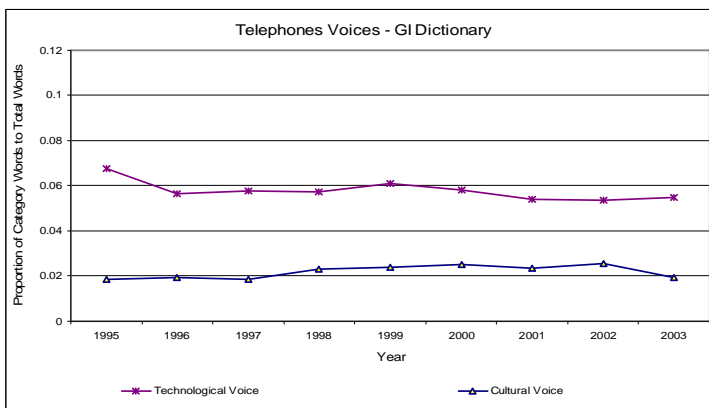

Figure 4 Telephones Industry Voices – GI Dictionary

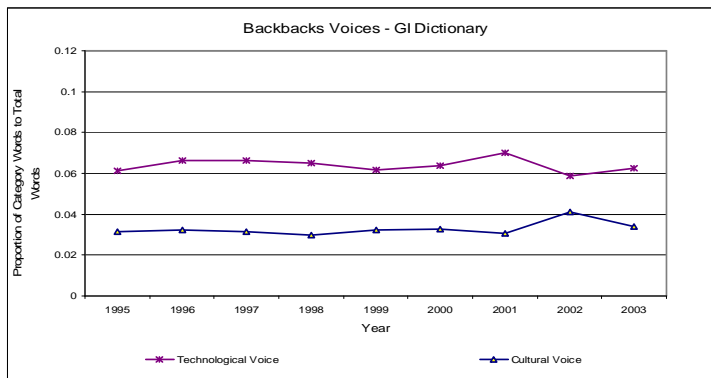

Figure 5 Backpacks Industry Voices – GI Dictionary

There is a smaller gap in the prevalence of the technological and cultural voices for the texts of the hybrid industries. The ratio of the cultural voice to the technological voice was 50 % for mobile phones and 51 % for PCs. This ratio, in plain words, means that for every two technological words in the text that we have analyzed there is one cultural word. In comparison, this ratio was only 38% for tools and 44 % for telephones, meaning that cultural words appear less frequently, suggesting that they are used more sparingly. Finally, the cultural-to-technological word ratio for backpacks was 51%, as a result of the relatively high proportion of cultural language. In other words, backpacks exhibit a similar ratio of technological and cultural words as our hybrid industries: a cultural word for every two technological words.

While we did not select the backpack industry based on an expectation that it would demonstrate hybrid dynamics, the fact that it does so may not be surprising. Backpacks are goods that are used in the context of a very expressive activity, one that combines physical pleasures, leisure time, the outdoors, and mobility, and thus are associated with ideas that are generally considered symbols of freedom from the typical utilitarian constraints on life.

Importantly, the language patterns are fairly constant over the eight year period and show little variation. Thus, it seems that the hybrid form is not a temporary one--the reduced prevalence of the technological voice and the greater relative space allocated to the cultural voice are patterns that persist over time. Taken together, our results suggest that for industries governed by hybrid logic, there is a more equal mix of the technological and cultural voices. We extend this idea to suggest that competition in hybrid industries is characterized by greater balance between the attention paid to developing technological and cultural product elements.

5.4.2 “Cell Phone” and “Mobile Phone” Label Counts

Our next set of findings examines the mobile phone industry more closely. We first wanted to triangulate the previous finding which suggested that both the technological and the cultural voices are represented in the industry texts. Figure 6 shows the count of articles using the “*cell*” and “*mobile*” terminology in industry trade and newspaper publications of the ABI database. We take the first term to connote technological logic and the second cultural logic.

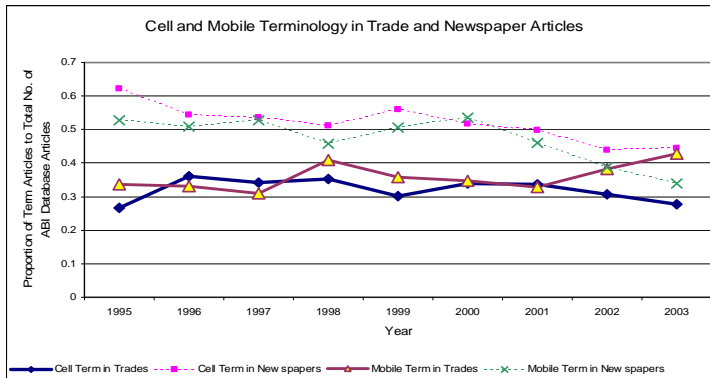

Figure 6 “Cell Phone” and “Mobile Phone” Terminology

In figure 6, the thicker lines show the ratio of trade articles to total database articles and the dashed lines show the ratio of newspaper articles to total database articles. An examination of these patterns suggests that both terms were used quite frequently in the mobile phone industry, and that the constituents in this industry do not seem to exhibit a preference for one term or the other. We extend this finding to suggest that there is a mixed distribution of technological and cultural concerns in industry language, and more broadly, in the industry’s institutional and competitive environments. This mixed pattern persists throughout the eight year period and does not appear to represent a *temporary* conflict between the two logics. On the contrary, it is quite surprising to realize that the industry has not converged on a single terminology.

We make two additional points about the language pattern revealed in the count of “*cell*” and “*mobile*” terminologies. First, the pattern for newspapers--publications written for lay readers--does not demonstrate an inherently different pattern from that for trade publications--publications written for professional readers. Audiences and journalists targeting these audiences respond to and use both terms fairly equally. This finding suggests that there is no preference or agreement even within communities of users. More broadly,

this finding indicates that the hybrid logic is indeed a unique logic in its own right, rather than an artifact of a particular producer or user group.

Second, unlike the pattern of voices in the industry product reviews described above, the pattern of voices in the analysis of more general media content does not demonstrate a clear dominance of the technological voice over the cultural voice. Instead, there is what can be called a crisscross pattern in which the two voices are co-mingled and intertwined. This dynamic crisscross pattern can be interpreted in at least two ways. One interpretation is that there is some struggle for control among the proponents of each voice. Within this view, the two logics are very much blended and intertwined. Representatives of each voice have positions of roughly equal power in the field. A second interpretation is that the hybrid logic is manifested as one voice, even if there are two or more major components to its grammar. In other words, the hybrid logic would be represented in a voice reflecting the *balance* rather than the struggle of two or more voices. Additional data is needed to further evaluate these interpretations.

5.4.3 Analysis within the Mobile Phone Industry Using the Product Reviews Dictionary

Our third set of findings provides a further specification to the first set of findings. We examined language patterns in both the text and titles of product reviews from the mobile phone industry and from press releases issued by Nokia. To get a closer read of the language patterns, the analysis was conducted with the context specific dictionary that was generated from the most frequent words in the industry's product reviews. Figure 7 shows graphs based on the proportions of technological and cultural words from the Product Reviews dictionary relative to the total number of words in all the product reviews about mobile phones. Using the context specific dictionary affords a closer look at the dynamics of the hybrid logic. The thicker lines in Figure 7 show the frequency pattern in the text of the reviews and the dashed lines show the pattern in the titles of the reviews.

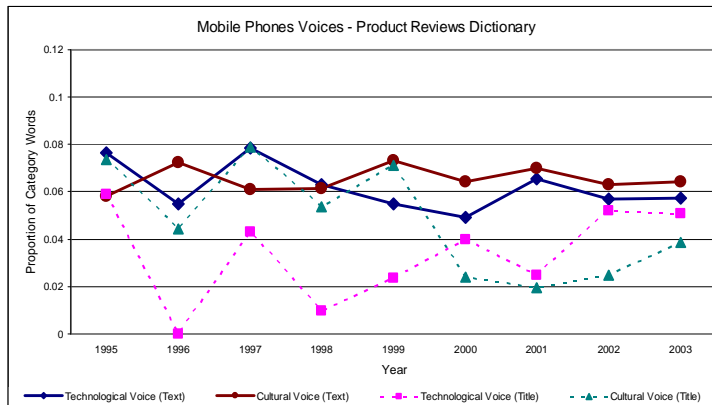

Figure 7 Mobile Phones Industry Voices – Product Reviews Dictionary

A first striking finding is that there is a high ratio of both voices in the text of the product reviews (6.5 percent for the technological voice and 6.2 percent for the cultural voice). This ratio suggests that a context specific dictionary is better able to register the voices in the text when compared to a general-purpose dictionary. A second striking finding is that there is greater convergence between the voices--the two voices crisscross and overlap throughout. Again, the presence of and interaction between the two voices is consistent for the study period, suggesting that the hybrid form is not temporary. Yet, from 1998 onwards, the cultural voice is nonetheless more frequent than the technological one. Interestingly, the pattern is different for the titles of the reviews. In particular, the range of each voice is much greater and the pattern is “noisier”. There is a movement towards relative convergence in the titles of the mobile-phone reviews only from 2000 onwards, or about two years later than the convergence of voices in the bodies of text in these reviews.

Figure 8 graphs the two voices in the press releases of Nokia, the industry leader, based on the proportion of technological and cultural words in the Product Reviews dictionary to total words. The thicker lines show the frequency pattern in the text of the releases and the dashed lines show the pattern in the titles of the releases. Results for the language patterns in the text of the press releases show that both voices are used in similar frequency--the average frequency for the technological voice is 5.5 percent and is 5 percent for the cultural voice. There is relative convergence throughout, in particular from 1999 onward. After 1999, a crisscross occurs (the only one in this case). The cultural voice begins to dominate over the technological voice. The pattern in the titles of the releases is particularly interesting. Here we see a sharp drop in the frequency of the technological voice and a pronounced increase in the cultural voice. The crisscross whereby the cultural voice

becomes more prominent than the technological voice happens in 2002, much later than it does in the text patterns.

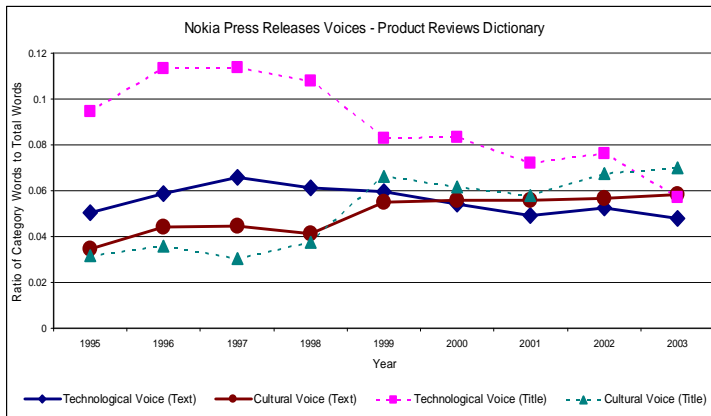

Figure 8 Nokia Press Releases Voices – Product Reviews Dictionary

Comparing the title patterns in across the reviews and the press releases, it appears that the conflict between the voices is more pronounced in the text body relative to the title. It seems that in the limited textual space of a title, there is less room for negotiation and convergence. Information must be conveyed in a more simplistic manner to provide clarity and the appearance of a singular voice or logic. Perhaps, these patterns can be taken to suggest that in the spacious context of the text, there is more room for negotiation and co-existence of multiple logics, but in the limited space of the title, the industry has to portray a clear, singular tenor. In sum, in a text two voices can vie for control; in a title, struggles must be controlled and at least partially resolved.

The discrepancy between the patterns in the texts and titles raised the question of why the voices in the titles eventually converged around 2000 for the product reviews and around 1999 for the press releases. To provisionally examine these issues, we tried to see whether there was an environmental change in the industry that could have affected this convergence. Figure 9 shows the pattern of stock prices for Nokia shares from 1995–2003. Nokia's stock peaked during the 1999–2000 dot.com boom. This peak coincides with the time that Nokia's leadership started to understand various user- and media-driven innovations that brought about adherence to the hybrid logic (Djelic & Ainamo 2005). Based on the correlation between Nokia's market success with the execution of the hybrid logic and the convergence of voices in the titles, it is possible to posit that once the hybrid strategy proved itself emergently successful, Nokia had the financial slack that enabled it to shift form expressing a dominantly technological voice, the voice the firm's constituents

are more likely to expect from a high-technology firm, toward a hybrid one based on a mix of technological and cultural voices.

Source: [Bloomberg](#) (accessed on 1/15/07)

Figure 9 Nokia's Performance (Stock Price)

Once the industry witnessed the success of the market leader that administered a hybrid strategy, other firms were more likely to respond to Nokia's status and imitate its strategic choices (Podolny 1993). Consequently, the broader set of firms in the industry shifted from expressing a single logic toward expressing the hybrid one and this shift was represented in the words of journalists reviewing and translating the actions of the industry firms. It is also possible that journalists, who prefer the cultural voice because it has a lower threshold in terms of what is newsworthy and lends itself to a more enticing writing style, became more comfortable with the hybrid logic, as it was justified by the actions of the industry leader.

5.5 Discussion

In this paper, we set out to determine whether we could use an easily replicable methodological approach to compare language patterns in hybrid and non-hybrid industries. In the novel methodological approach that we developed, we collected data and constructed evidence of various language patterns to increase our collective knowledge base regarding industries in which competition adheres to various combinations of technological and cultural institutional logics. Our results, while descriptive, suggest that hybrid logics indeed do exist. They display language patterns that are different from those displayed in non-hybrid industries. Specifically, in the mobile phone and

PC industries, we found that there is a lower prevalence of technological language when compared with the other technology industries that we analyzed, tools and telephones. Also, the ratio of cultural-to-technological language in hybrid industries was greater than it was for non-hybrid technological industries.

Taken together, these patterns suggest that in hybrid industries, agents and constituents evaluate the firms' products on the basis of a more balanced mixture of technological and cultural criteria when compared to evaluations of actors in non-hybrid industries. By extension, these patterns suggest that it is the actions of industry firms that contribute to these evaluations. In other words, firms in hybrid industries are more attuned to balancing technology with cultural concerns when compared to firms in non-hybrid industries.

We also wanted to determine whether an industry, and the firms operating within that industry, can adhere to more than one of these logics simultaneously over an extended period of time. In this context, the important finding emerging from these language patterns is that the hybrid form can be a persistent logic rather than a temporary one, as would have been suggested by previous research (e.g., Thornton & Ocasio 1999; Lounsbury 2002; Thornton 2002; Thornton, Jones & Kury 2005; Djelic & Ainamo 2005). The language patterns that we find do not change over our eight-year study period. Thus, rather than representing a transition in response to changing environmental conditions, it appears possible that there are industries in which production is governed by both technological and cultural concerns in a way that is not a temporary solution to an external stimulus. If this is the case, it is possible to propose that the hybrid logic can become taken for granted as a single logic in and of itself, one which synthesizes technological and cultural concerns.

A closer analysis of the mobile phones industry allowed us to further specify whether multiple logics represent a temporary negotiation that is ultimately resolved by one voice gaining control over the other. Our analysis of labels showed that two terms are used in the mobile phone industry in relatively equal frequency—"cell" phones and "mobile" phones. We interpret each of these labels as representing the technological and cultural logic, respectively. Based on the finding that the industry has not converged on a single term, we suggest that the industry is indeed attending to two logics simultaneously over an extended period. The pattern of labels, in which no one voice has any dominance over an extended period (a crisscross pattern), might suggest that there is no struggle for control but that both elements of the logic are on relatively equal footing and that proponents of each are able to co-exist. This pattern also might suggest that the institutionalization of the hybrid logic in technological industries brings about a non-technological language that is

appropriate for technological industries that transform toward manifesting competitive patterns driven by both technological and cultural concerns.

We further illuminated our understanding of how the various logics interact by using a context specific dictionary to examine the language patterns. The findings of language patterns in texts both from mobile phone product reviews and Nokia's press releases replicated the pattern of two voices that develop and sustain a degree of relatively equal control. Again, this pattern suggests that rather than a struggle for control with (temporary) victors, the hybrid logic in the mobile phones industry might have very well developed into a logic in and of itself.

Interestingly, we failed to replicate this pattern in our analysis of the titles of the product reviews and press releases. Instead, the patterns there were noisier and converged only much later in the period. While the cultural voice was more prominent throughout the most of the study window in the titles of product reviews, it was the technological voice that remained more prominent throughout most of the study window in the text of the Nokia press releases. We interpret this pattern as suggesting that in the context of the constrained space of a press release, industry authors prefer to convey more easily digestible messages. If so, it is possible that establishing a synthetic hybrid logic as a logic in its own right is a message that authors perceive as challenging and complex to convey to their audience. In other words, the hybrid logic is less likely to be manifested in a space or venue where expression is constrained by space and/or by other kinds of density, such as by competition.

5.6 Conclusions

In their seminal article, Friedland and Alford (1991) stated that institutions are symbolic systems that categorize human activity and infuse it with meaning. Within this context, we propose that hybrid logics play a particularly important role in processes of institutional hybridization. These kinds of logics serve as links between the symbolic level of the technology and its functional, tangible, and inherently rational manifestation. According to the hybrid logic, the functions and meanings of a product are more pronounced than they are in the ideal-type technological industry. As such, carving out recognition for hybrid industries and for competitive patterns that are not purely instrumental is an acknowledgement of the relationship between a physical embodiment of a product and the broader societal context of its consumption. In this sense, it is a response to Friedland and Alford's call for "bringing society back in" (cf. Latour 2005).

Further future work, in this context, will need to continue elaborating on the type of firm that operates in industries representing the hybrid logic and the particular capabilities such firms need to succeed. In particular, such firms produce technological goods that also function as cultural products. Innovation processes in these firms occur on two levels--technological, which are centered on the development of new technological linkages and functionalities, and aesthetic, which are centered on developing product attributes that enhance the likelihood that users will perceive products as symbolic artifacts (Eisenman 2006).

Therefore, managers of such firms face strategic requirements that have typically received little attention. These managers are required to understand the cultural context in which their firms exist. More specifically, they need to understand how this cultural context is translated into fashion dynamics represented by the language of form and design. Lastly, managers need to understand the environment in which their products are consumed and displayed, so that they can influence the cultural environment in which they operate (Lawrence & Phillips 2002). These requirements to understand fashion dynamics and to manipulate aesthetic designs in a way that will be valued by users and consumers suggest that the significance of marketers and designers is likely to increase (Djelic & Ainamo 2005).

A second concern for future work is to elaborate the implications hybrid logics have on the organizational field as a whole--that is, on interest groups such as suppliers, intermediaries, and consumers that interact with the industry firms (DiMaggio & Powell 1983; Leblebici, Salancik, Copay & King 1991). Firms that perceive themselves as producers of not only technology, but technology that is also a cultural good, are likely to become increasingly dependent on various intermediaries, such as journalists and celebrity endorsers, who can increase the prestige associated with the firms' goods (Hirsch 1972). Within this context, new types of suppliers become relevant to these firms. For example, as the cultural impetus increases in the mobile phone industry, designers of visually stimulating phone cases, headsets, and other design and fashion accessories are likely to increase in relevance. The illumination of the set of activities and the particular agents that are relevant to firms operating in hybrid industries is an important direction for future work.

References

- Abernathy, W. – Utterback, J. (1978) Patterns of innovation in industry. *Technology Review*, Vol. 80, No. 7, 40–47.
- Abrahamson, E. (1997) The emergence and prevalence of employee management rhetorics: The effects of long waves, labor unions, and turnover, 1875 to 1992. *Academy of Management Journal*, Vol. 40, No. 3, 491–533.
- Abrahamson, E. – Fairchild, G. B. (1999) Management fashion: Lifecycles, triggers, and collective learning processes. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 44, 708–740.
- Ainamo, A. – Pantzar, M. (2000) Design for the information society: What can we learn from the Nokia experience? *The Design Journal*, Vol. 3, No. 2, 15–26.
- Anderson, P. – Tushman, M. L. (1990) Technological discontinuities and dominant designs: A cyclical model of technological change. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 35, 604–633.
- Barthes, R. (1983) *The Fashion System* (M. Ward, & R. Howard, Trans.). University of California Press: Los Angeles.
- Baudrillard, J. (1983) *Simulations*. Semiotext(e): New York.
- Bell, D. (1999) *The axial age of technology foreword. The Coming of the Post Industrial Society*. 3rd edition. New York: Basic Books.
- Belk, R. W. (1988) Possessions and the extended self. *Journal of Consumer Research*, Vol. 15, 139–168.
- Beverland, M. B. (2005) Managing the design innovation-brand marketing interface: Resolving the tension between artistic creation and commercial imperatives. *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 22, No. 2, 193–207.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste* (R. Nice, Trans.). Harvard University Press: Cambridge, MA.
- Davis, H. – Scase, R. (2000) *Managing Creativity*. Harvard University Press: Boston.
- DiMaggio, P. J. – Powell, W. W. (1983) The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, Vol. 48, No. 2, 147–160.

- Djelic, M.-L. – Ainamo, A. (2005) The telecom industry as cultural industry? The transposition of fashion logics into the field of mobile telephony. In: *Research in the Sociology of Organizations: Special Issue on Transformation in Cultural Industries*, ed. by C. Jones, – P. H. Thornton, Vol. 23, 45–80. Elsevier.
- Doucet, L. – Jehn, K. A. (1997) Analyzing harsh words in a sensitive setting: American expatriates in communist China. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 18, 559–582.
- Eisenhardt, K. (1989) Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, Vol. 14, No. 4, 532–550.
- Eisenman, M. (2006) *Essays on Aesthetic Innovation*, PhD Thesis. Columbia University.
- Fairclough, N. (2003) *Analyzing discourse: Textual analysis for social research*. Routledge: London.
- Ferguson, P. P. (1998) A cultural field in the making: Gastronomy in 19th - century France. *American Journal of Sociology*, Vol. 104, No. 3, 597–641.
- Fiol, C. M. (1989) A semiotic analysis of corporate language: Organizational boundaries and joint venturing. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 34, 277–303.
- Friedland, R. – Alford, R. (1991) Bringing Society Back In: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions. In: *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, ed. by W. Powell, – P. DiMaggio, 232–266. University of Chicago Press: Chicago.
- Ghaziani, A. – Ventresca, M. J. (2005) Keywords and cultural change: Frame analysis of *business model* public talk, 1975–2000. *Sociological Forum*, Vol. 20, No. 4, 523–559.
- Glynn, M. A. – Abzug, R. (2002) Institutionalizing identity: Symbolic isomorphism and organizational names. *Academy of Management Journal*, Vol. 45, No. 1, 267–280.
- Glynn, M. A. – Lounsbury, M. (2005) From the critic's corner: Logic blending, discursive change and authenticity in a cultural production system. *Journal of Management Studies*, Vol. 42, No. 5, 1031–1055.
- Hirsch, P. M. (1972) Processing fads and fashions: An organization set analysis of cultural industry systems. *American Journal of Sociology*, Vol. 77, No. 4, 639–659.
- Holbrook, M. B. (1986) Aims, concepts, and methods for the representation of individual differences in esthetic responses to design features. *Journal of Consumer Research*, Vol. 13, No. 3, 337–347.

- Jeppesen, L. B. – Fredriksen, L. (2006) Firm-hosted communities. *Organization Science*.
- Kabanoff, B. – Abrahamson, E. (1997) OB meets the information superhighway. In: *Handbook of Organizational Behavior*, ed. by C. L. Cooper – S. E. Jackson. Wiley: New York.
- Kelle, U. (1995) *Computer-Aided Qualitative Data Analysis: Theory Methods and Practice*. Thousand Oaks: London.
- Krippendorff, K. (2004) *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Sage: Thousand Oaks, Calif.
- Korhonen, T. – Ainamo, A. (2003) *Handbook of Product and Service Development in Communication and Information Technology*. Kluwer: Boston, Dordrecht, London.
- Latour, B. (2005) *Reassembling the Social: An Introduction into Actor Network Theory*. Oxford University Press: New York.
- Lawrence, T. – Phillips, N. (2002) Understanding cultural industries. *Journal of Management Inquiry*, Vol. 11, No. 4, 430–441.
- Leblebici, H. – Salancik, G. R. – Copay, A. – King, T. (1991) Institutional change and the transformation of interorganizational fields: An organizational history of the U.S. radio broadcasting industry. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 36, No. 3, 333–363.
- Lounsbury, M. (2002) Institutional transformation and status mobility: The professionalization of the field of finance. *Academy of Management Journal*, Vol. 45, No. 1, 255–266.
- Lundvall, B.A. (1988) Innovation as an interactive process: From user-producer interaction to the national system of innovation, In: *Technical Change and Economic Theory*, ed. by G. Dosi – C. Freeman – R. R. Nelson, 349–369. Pinter: London.
- March, J. (1996) The future, disposable organizations, and the rigidities of imagination. *Organization*, Vol. 2, 427–440.
- McCracken, G. (1988) *Culture and Consumption: New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities*. University of Indiana Press: Bloomington.
- Meyer, J. W. – Rowan, B. (1977) Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, Vol. 83, No. 2, 340–363.
- Namenwirth, J. Z. – Weber, R. P. (1987) *Dynamics of Culture*. Allen and Unwin: Boston.
- Norman, D. A. (2004) *Emotional Design: Why We Love (or Hate) Everyday Things*. Basic Books: New York.
- Osgood, C. E. – Suci, G. J. – Tannenbaum, P. H. (1957) *The Measurement of Meaning*. University of Chicago Press: Urbana, IL.

- Pantzar, M. (2003) Tools or toys: Inventing the need for domestic appliances in postwar and postmodern Finland. *Journal of Advertising*, Vol. 32, No. 1, 81–91.
- Peladeau, N. (1996) Simstat/Wordstat: Provalis Research.
- Pine, B. J. II. – Victor, B. – Boynton, A. (1993) Making mass customization work. *Harvard Business Review*, Sept.-Oct., 108–119.
- Podolny, J. M. (1993) A status-based model of market competition. *American Journal of Sociology*, Vol. 98, No. 4, 829–872.
- Podolny, J. M. – Hill-Popper, M. (2004) Hedonic and transcendent conceptions of value. *Industrial and Corporate Change*, Vol. 13, No. 1, 91–116.
- Porac, J. F. – Wade, J. B. – Pollock, T. G. (1999) Industry categories and the politics of the comparable firm in CEO compensation. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 44, No. 1, 112–144.
- Rindova, V. P. – Fombrun, C. J. (1999) Constructing competitive advantage: The role of firm-constituent interactions. *Strategic Management Journal*, Vol. 20, 691–710.
- Rosa, J. A. – Judson, K. M. – Porac, J. F. (2005) On the sociocognitive dynamics between categories and product models in mature markets. *Journal of Business Research*, Vol. 58, 62–69.
- Rosa, J. A. – Porac, J. F. (2002) Categorization bases and their influence on consumer/producer knowledge structures. *Psychology and Marketing*, Vol. 19, 503–531.
- Rosa, J. A. – Porac, J. F. – Runser-Spanjol, J. – Saxon, M. S. (1999) Sociocognitive dynamics in a product market. *Journal of Marketing*, Vol. 63(Special Issue), 64–77.
- Scott, W. R. (2001) *Institutions and Organizations*. 2nd edition. Sage: Thousand Oak, CA.
- Simmel, G. (1957[1904]) Fashion. *American Journal of Sociology*, Vol. 62, No. 6, 541–558.
- Solomon, M. R. (1983) The role of products as social stimuli: A symbolic interactionism perspective. *Journal of Consumer Research*, Vol. 10, No. 3, 319–329.
- Stone, P. J. – Dunphy, D. C. – Smith, M. S. – Ogilvie, D. M. (Eds.). (1966) *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. MIT Press: Cambridge, MA.
- Suddaby, R. – Greenwood, R. (2005) Rhetorical strategies of legitimacy. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 50, No. 1, 35–67.
- Swidler, A. (1986) Culture in action: Symbols and strategies. *American Sociological Review*, Vol. 51, 273–286.

- Thornton, P. (2002) The rise of the corporation in a craft industry: conflict and conformance in institutional logics. *Academy of Management Journal*, Vol. 45, No. 1, 81–101.
- Thornton, P. H. – Jones, C. – Kury, K. (2005) Institutional logics and institutional change in organizations: Transformations in accounting, architecture, and publishing. In: *Research in the Sociology of Organizations: Special Issue on Transformation in Cultural Industries*, ed. by C. Jones – P. H. Thornton, Vol. 23, 45–80. Elsevier.
- Thornton, P. – Ocasio, W. (1999) Institutional logics and the historical contingency of power in organizations: Executive Succession in the Higher Education Publishing Industry, 1958–1990. *American Journal of Sociology*, Vol. 105, No. 3, 801–844.
- Townley, B. (2002) The role of competing rationalities in institutional change. *Academy of Management Journal*, Vol. 45, No. 1, 163–179.
- Weblen, T. (1953 [1899]) *The Theory of the Leisure Class*. New American Library: New York.
- Wade, J. B. – Porac, J. F. – Pollock, T. G. (1997) Worth, words, and the justification of executive pay. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 18, 641–664.
- Weber, R. P. (1985) *Basic Content Analysis*. Sage Publications: Beverly Hills, CA.
- Zajonc, R. B. (1980) Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, Vol. 35, No. 2, 151–175.
- Zald, M. (1993) Organization studies as a scientific and humanistic enterprise: Toward a reconceptualization of the foundations of the field. *Organization Science*, Vol. 4, No. 4, 513–428.
- Zull, C. – Weber, P. W. – Mohler, P. P. (1989) *Computer-Aided Text Classification for the Social Sciences: The General Inquirer III*. ZUMA, Center for Surveys, Research and Methodology: Mannheim.

6 AUGUSTE COMTE JA TIETEIDEN HIERARKIA

Harri Ruohola

Abstrakti

Auguste Comten ajattelu muodostaa laajan ja omaperäisen kokonaisuuden. Kirjoituksessa keskitytään tieteiden hierarkiaa koskevaan osaan, joka muodostaa Comten kuuluisan positiivisen filosofian kurssin rungon 1830–42. Vielä nykyisinkin, kun käytetään ilmaisua ”tieteiden hierarkia”, itse asiassa viitataan Comten luomaan käsitejärjestelmään, puhujan tosin sitä itse aina tiedostamatta.

Kirjallisuudessa usein esitetty ajatus, että Comten työn motiivina oli yhteiskunnallisen kehityksen edistäminen, saa tukea tästä tutkimuksesta. Sen sijaan ajatus Comtesta metodologisen monismin edustajana vaikuttaa huonosti perustellulta, tarkoitettiinpa väitteellä kunkin tieteenalan suhdetta matematiikkaan, luonnontieteen ideaaliin tai havaintojen tekotapaan. Jos metodologisella monismilla tarkoitetaan viitata dikotomiaan ihmis- ja luonnontieteiden välillä, kuten usein tehdään, jää helposti havaitsematta abstraktiotasojen ero esim. Wilhelm Diltheyn ja Comten ajattelun välillä. Onko hermeneutiikallakaan lopulta muita metodeja kuin Comten esittämät havainto ja järkeily?

Comten ajatus tieteiden keskinäisestä riippuvuussuhteesta kuvataan yleensä alhaalta ylös kasvavana kuuden perustieteen rakennelmana: alimpana matematiikka, sen päällä astronomia, fysiikka, kemia, biologia ja ylimpänä sosiologia. Ehdotan toista tulkintaa. Koska tieteiden välinen suhde on enemmän toiminnallinen kuin rakenteellinen, Comten ajatus voidaan osuvammin kuvata ylhäältä alaspäin kasvavana järjestelmänä, kuten hierarkiat yleensäkin. Sanan *hierarkia* etymologia, käsitteen tavanomainen käyttö sekä Comten viittaukset katolisen kirkon ja sotalaitoksen organisaatioon antavat tulkinnalle tukea, vaikka eksplisiittisesti hän ei asiaa ilmaissut. Comte itse ei puhunut alemmista tai ylemmistä tieteistä vaan käytti yleisemmistä ja laaja-alaisemmista tieteistä ilmaisua *antérieur* (aikaisempi, edeltävä). Se, mitä vaikutuksia tieteiden hie-

rarkian kuvaamistavan muutoksella on, muodostaa seuraavan tutkimusvaiheen ongelman. Kuvaustavan merkitys käy selvemmäksi, jos harkitaan, mitä vaikutuksia ajatteluumme olisi, mikäli eri hierarkiatasojen vaikutussuhteet kuvattaisiin päinvastaisessa järjestyksessä kuin organisaatiokaavioissa tavataan tehdä. Kenraali katonrajassa vai lattialla?

Kirjoituksen lopuksi keskustellaan Comten perinnöstä. Tieteen ikaikaiset menetelmät ovat Platonista lähtien olleet *resolution* ja *composition*, analyysi ja yhdistäminen. Comte edusti jälkimmäistä. Miten hedelmällinen, kokonaan ehkä uusi tutkimusohjelma syntyisi, jos joku kykenisi yhdistämään nykytieteen tulokset koherentiksi kokonaisuudeksi. Kenties David Deutsch, David Christian tai seuraajansa? Tästä lähtökohdasta nousee kysymys: kannattaisiko sosiologian hyödyntää enemmän perustajansa perintöä, ehjää tiedekäsitystä.

Avainsanat: *hierarkia, kompositio, positivismi, tiedekäsitys*

6.1 Johdanto

Auguste Comtea pidetään yleisesti tieteenalan nimeltä *sosiologia* ”isänä”. Hänen ajattelussaan tavataan nähdä, ei vähiten Comten seuraajana positiivisen filosofian alalla tunnetun kielitieteilijä ja filosofi **Émile Littré** (1801–1881) vaikutuksesta, kaksi erillistä ja toisistaan poikkeavaa vaihetta. Toisaalta oli teologisesta ja metafysisestä aineksesta eroon pyrkinyt tiedemies Comte, joka kehitti positiiviseksi filosofiaksi kutsutun systemaattisen lähestymistavan kaikkeen inhimilliseen tietämykseen, rakensi komposition 1800-luvun alun tieteen keskeisistä tuloksista ja joka samalla loi ihmisyhteisön ilmiöitä tutkivan opinalan tieteellisen perustan. Tämä oli nuori Comte ja ”hyvä” Comte.

Toisaalta oli, Littréä seuraten, ”paha” Comte. Kun nuori Comte esitti ajatuksensa metafysisestä painolastista eroon pääsemiseksi teossarjassa *‘Cours de philosophie positive’* (Positiivisen filosofian kurssi) 1830–42, vanha Comte päinvastoin toimi uuden uskontokunnan, Ihmisyyden uskon perustajana esitellessään ajatuksensa teoksessa *‘Système de politique positive’* 1852.

Hakuteoksissa ilmoitetaan yleensä Auguste Comten syntyneen tammi-kuussa 1798. Tavallaan tämä on virhe, sillä Ranskassa oli tuolloin käytössä vallankumouskalenteri, jossa ajanlasku alkoi vuodesta 1792. Ehkä hakuteosten luonteen kannalta olisi turhan monimutkaista selittää, mitä *nivôse* kuun viimeisenä päivänä syntyminen vuonna VI tarkoittaa nykyisessä gregoriaanisessa ajanlaskussa. Napoleon lakkautti tämän 10-päiväisiin viikkoihin perustuneen kalenterin käytön 1806. Jotakin hirtehistä voi kenties nähdä siinä, että vallankumouksellisia ihanteita ikänsä kannattanut Comte perusti *Ihmisyuden uskon* yhteydessä uuden ajanlaskun, jonka nollakohdan muodosti vallankumousvuosi

1789. Uusi uskonto ei menestynyt, Littré irtisanoutui koko ajatuksesta pitäen sitä väsyneen ja mieleltään häiriintyneen ”vanhan” Comten erehdyksenä. Myöskään **John Stuart Mill** (1806–1873) ei ajatukselle lämmennyt. Ajatus seitsemännestä tieteestä, *éthique scientifique* (tieteellinen etiikka), Comten myöhäisvaiheen innovaatio, tuli samalla hylätyksi Euroopassa. Brasiliassa kävi vähän toisin. Comte nauttii maassa jonkinlaista kansallisfilosofin asemaa, kuten valtiolipun tekstistäkin ”*Ordem e progresso*”, ’*Järjestys ja kehitys*’ (Comte 1869, Vol. 4, 17) voi päätellä. Myös *Ihmisyyden uskonto* elää edelleen *Igreja Positivista do Brasilin* kirkkokunnassa.

Käsillä oleva paperi pitäytyy Comten ajattelun kestävimpanä osana pidettyyn positiivisen filosofian kurssiin ja perustuu pääosin Auguste Comten alkuperäisteksteihin. Comten ajatuksia tieteiden hierarkiasta ei tietävästi ole aiemmin julkaistu edes tässä laajuudessa suomenkielellä, joten kirjoitus voidaan nähdä kontribuutiona ihmistieteissä käytävään, eri tieteenalojen välisiä suhteita koskevaan keskusteluun maassamme.

Positivismi herättää tunteita. Käsitteellä tarkoitetaan tässä paperissa 1800-luvun alkupuolelta peräisin olevaa Comten kehittämää positivismia. Käsitteen muut merkityssisällöt, kuten 1800-luvun lopun Ernst Machin, Henri Poincarén tai Pierre Duhemin edustama positivismi sekä Wienin piirin 1920/30-lukujen ajatteluun liitetty looginen positivismi rajautuvat näin tutkimuksen ulkopuolelle.

Keskeisimpiä tutkimuslöydöksiä on kaksi. Ajatus Comtesta metodologisen monismin edustajana ei vastaa Comten omaa näkemystä eikä kestä tarkempaa käsiteanalyysia. Uutta luova tulkinta paperissa on tieteiden hierarkian rakentuminen ylhäältä alas, päinvastoin kuin se nykyisin yleensä tavataan esittää. Kysymystä selvitetään muun muassa käsiteanalyysin analyysin avulla. Oma mielenkiintonsa voi olla myös neologismin, uudiskäsitteen ”sosiologia” täsmällisellä syntyhetkellä.

Cours viittaa positiivisen filosofian kurssiin 1830–42. Käytössäni on ollut Comten ranskankielisen kurssin toinen painos vuodelta 1869 (6 nidettä) sekä Harriet Martineau’n englanninkielinen, vuodelta 1896 olevaan käännöstekstiin [1. painos 1855] perustuva kirjoitus (2000) sähköisessä muodossa (3 erillistä tiedostoa). Yhdistelmä on toimiva, koska näin autenttisuuden ansiot voidaan yhdistää sähköisen tallennusmuodon tarjoamiin tietojenkäsittelyn etuihin samalla kun kielten välisen vertailun tekeminen helpottuu. Raskaslukuisuuden välttämiseksi sarjojen ensimmäisiin osiin viitataan ilman opuksen numeroa, ellei asiayhteydestä riippuva selkokieliisyys muuta edellytä.

6.2 Comte sosiologian ”isänä”

Hakuteoksissa Auguste Comtea yleensä kutsutaan sosiologian ”isäksi”. Näkemykselle on kaksi keskeistä perustetta. Ensimmäkin käsite sosiologia, ”*la sociologie*”, on Comten keksimä uudissana. Toiseksi, ihmisyyhteisön ilmiöitä täsmällisten metodien avulla tutkiva lähestymistapa, yhteiskuntatiede, on myös sisällön osalta paljossa velassa Comtelle. Näin voitaneen sanoa riippumatta siitä, miten itse kukin suhtaudumme Comten esittämän positiivisen filosofian oikeutukseen ja sen mahdollisuuksiin hankkia tietoa tutkittavista ilmiöistä. *Coursin* ideana oli esittää aikansa tieteen tulokset ja metodit yhteisen positiivisen filosofian alla, kuvata yleiset inhimillistä tietämystä koskevat lainalaisuudet sekä niiden esittämisen kautta liittää samoja periaatteita noudattaen sosiologia muiden tieteiden yhteyteen. Auguste Comten voi väittää onnistuneen molemmissa tavoitteissaan, myös jälkimmäisessä, ainakin jossain määrin. Siksi nimitystä ”sosiologian isä” ei voi pitää täysin perusteettomana myöskään sisällön osalta.

Anthony Giddens huomauttaa – varmaan realistisestikin – että yksi henkilö ei tietenkään voi perustaa kokonaista tutkimusalaa (*field of study*), vaan että myös aiemmalla sosiologisella ajattelulla oli lukuisia kontribuuttoreita (Giddens 1997, 7). Myös Comte itse korosti aiempien tutkijoiden panosta ”sosiaalisen fysiikan” kehittäjinä, jota nimitystä uudesta tieteenalasta hän käytti *Coursin* alussa. Positiivisen filosofian osalta juuret voidaan Comtea seuraten johtaa hyvin kauas historiaan. Hän mainitsee uudelta ajalta Baconin, Descartesin ja Galilein sekä vanhalta ajalta Aristoteleen. (Comte 1869, Vol. 1, 5, 19–20.) Ihmisyyhteisön ilmiöiden ymmärtämistä edistäneistä tutkijoista Comte erityisesti korosti Montesquieun ja Condorcet’in merkitystä. (1869, Vol. 4, 185; 1896, Vol. II, 168).

Kotimaisessa kirjallisuudessa on esitetty tieto, että Comte keksi uudissanon ”sosiologia” *Coursin* neljännessä osassa 1839 (Töttö 1996, 71–72). Tietoa voidaan vielä tarkentaa toteamalla, että kyseessä oli kurssin 47. luento. *Coursin* neljännen osan esipuheessa, ’*Avertissement de l’auteur*’, joka on päivätty 23. joulukuuta 1838, käsite ei vielä esiinny, vaan Comte esittelee termin ”*la sociologie*” 1839 painetun *Coursin* 4. osan sivulla 185. (1869, Vol. 4, 185.)

Aina korrekti John Stuart Mill asettaa sanansa kauniisti: ”Jos ei voida sanoa Comtesta, että hän on luonut uuden tieteen [sosiologian], totuudenmukaisesti voidaan hänestä ainakin sanoa, että ensimmäistä kertaa hän on tehnyt sen luomisen mahdolliseksi. Se on suurenmoinen saavutus, joka yhdessä hänen historiallista analyysiiä ja fysikaalisten tieteiden filosofiaa koskevien aivan erityislaatuisten meriittänsä ansiosta on kylliksi tekemään hänen nimensä kuolemattomaksi.” (Harrison 2000 [1896] Vol. I, 7). Onko mahdollista antaa suurempaa tunnustusta kenellekään ajattelijalle?

6.3 Kolmen kehitysvaiheen laki (the Law of Three Stages)

Auguste Comten mukaan ihmismielen kehitys on kulkenut kolmen päävaiheen, ”epookin”¹ kautta: teologisen, metafyyssisen ja positiivisen. Pappien ja sotilaiden johtamassa teologisessa vaiheessa uskottiin yliluonnollisiin olentoihin, jotka vaikuttavat maailman tapahtumiin. Empiirisin keinoin hankitun tiedon ohjaamaa kautta Comte kutsuu positiiviseksi. Edellisten välissä olevaa siirtymävaihetta Comte kutsuu metafyyssiseksi.

Teologisesta $\Rightarrow$ metafyyssisen vaiheen kautta $\Rightarrow$ positiiviseen.

Mutta miten tieto alun perin oli mahdollinen? Inhimillisen tietämyksen on, kuten tunnettua, lähes mahdotonta muodostaa teorioita pelkästään tarkkailemalla olevaisen tosiasioita.

6.3.1 Teoreettisen tiedon alku

Comten mukaan kaikki hyvät intellektuellit ovat toistaneet, sitten Baconin, että ei voi olla todellista tietämystä ilman että se perustuu havaittuihin tosiasioihin. Tämä on kiistatonta nykyisessä kehittyneessä vaiheessa, mutta jos katsoimme taaksepäin inhimillisen tietämyksen primitiivisimpiin vaiheisiin, voimme nähdä, että tämän on ollut oltava aiemmin toisin. (1896, 29.)

Jos on totta, että jokaisen teorian täytyy perustua havaittuihin faktoihin, yhtä lailla totta on, että faktat eivät voi tulla havaituiksi ilman jonkin teorian opastusta. Ilman tätä opastusta havainnot olisivat hajanaisia ja hedelmättömiä. Emme voi säilyttää emmekä suurimmaksi osaksi edes havaita niitä. Näin nämä kaksi välttämättömyyttä, se, että tosiasioiden havainnointi teorian muodostamisen tarkoituksessa edellyttää teoriaa ja se, että teorian olemassaolo on välttämätöntä havaintojen tekemisen kannalta, muodostavat noidankehän, josta ei näytä olevan ulospääsyä. Ihmismieli onkin Comten mukaan sotkeutunut kehään, josta ainoa mahdollinen ulospääsy oli hänen mukaansa tieto yliluonnollisen olennon antamana ilmestyksenä. Tämä on hänen mukaansa perimmäinen syy siihen, että ihmiskunnan varhaisin tieto on luoteeltaan teologista. (1896, 29.)

Jos inhimillisen teoreettisen tiedon olikin mahdollista saada alkunsa vain jumalaisen ilmestyksen kautta, miten tiedon kehitys on selitettävissä?

---

¹ Comte käyttää käsitettä ”epookki” ’époque’ tässä yhteydessä ja merkityksessä (esim. 1896, 29, 282, 285).

6.3.2 Inhimillisen tiedon kehitys

Meillä on Comten mukaan motiivia tarpeeksi toivoessamme, että samalla kun tutkimme ilmiöiden lainalaisuuksia, voimme vahvistaa tai hylätä teorian. Mutta niin ei ollut aiempina aikoina ja olemme velassa paljolti astrologialle ja alkemialle, joiden harjoittajien voimakkaan mielikuvituksen,² kuten Comte asian ilmaisee (1869, 14), vallassa suoritettiin ne pitkät havaintojen ja kokeiden sarjat, joiden päälle nykyinen positiivinen tiede on rakennettu. Kepler tunsu tämän astronomian osalta, von Berthollet kemian puolelta. Tällä tavoin eteni se teologiasta alkunsa saanut spontaani filosofia, josta positiivisen filosofian oli mahdollista lähteä kasvamaan.

Tämän jälkeen on Comten mukaan helppo havaita, kuinka metafysiset metodit ja doktriinit ovat tarjonneet keinot vaiheesta toiseen siirtymiselle. Inhimillinen ymmärrys on hidas kehityksessään eikä se voinut hypätä suoraan teologisesta vaiheesta positiiviseen. Nämä kaksi ovat niin radikaalisti toisilleen vastakkaisia, että niiden välissä ollut metafysisen vaihe on ollut välttämätön siirtymisen edellytys. Vain tässä suhteessa metafysiset käsitteet ovat hyödyllisiä, puhuttiinpa hyödyistä missä tahansa merkityksessä. (1896, 30.)

Russellin tulkinnan mukaan jokaisella kolmella kehitysasteella havaitaan portaittain yhtenäistymiskehityksen tendenssi. Näin teologisen vaiheen aikana aloitamme *animismista*, joka määrittää jumalallisen aseman (*attributes divine status*) jokaiselle alkukantaisen ihmisen hahmottamalle kohteelle. Vaiheittain siirrymme kohti polyteismia ja monoteismia³. Näin tendenssi on aina kohti suurempaa yhtenäisyyttä. Tieteessä tämä tarkoittaa, että meidän täytyy pyrkiä sisällyttämään ilmiöiden monimuotoisuus yhden ajattelutavan alle. (Russell 1959, 275.)

Riippumatta siitä, miten suhtaudumme kolmen kehitysvaiheen lain paikansapitävyyteen ja tieteiden kehityksen mallintamiseen ylipäätään, Comten ajattelussa on joka tapauksessa kova ja tosi ydin. On helppo ymmärtää, esimerkiksi, että suorakulmaisen kolmion käsitteen kehittäminen edellyttää abstraktin matematiikan, jonka keskeisenä osana Comte pitää lukuteoriaa (1896, 55, 62, 68), kehittymistä ainakin siihen pisteeseen, että ymmärrämme käsitteen ”kolme”. *Coursia* voikin pitää tieto-opin historiallisen kehityksen systemaattisena esityksenä, jossa Comte esittää ajattelunsa tueksi runsaasti evidenssiä

² Englanninkielinen Harriet Martineau'n käännös käyttää tästä ilmaisua ”chimeras”, ’hourekuvat, kauhukuvat’ (1896, Vol. I, 30) mutta alkuperäistekstissä Comte käyttää maltillisempaa ilmaisua ”capable d’agir fortement sur l’imagination” ’kykeneviä toimimaan voimakkaasti mielikuvituksella’ (1869, Vol. I., 14).

³ Polyteismilla tarkoitetaan monijumalaisuutta, kuten antiikin Kreikassa ja Roomassa ennen vuotta 313 j.Kr., jolloin Konstantinus Suuri myönsi kristityille uskonvapauden Milanon ediktillä ja otti kristityt valtion erityiseen suojeluun. Monoteismilla tarkoitetaan yksijumalaisuutta, kuten kristinusko ja islam.

aina antiikin filosofeista Thales ja Pythagoras lähtien (1896, Vol. II, 192; Vol. III, 62). Vaikka tieteellisen vallankumouksen juuret voidaan perustellusti ajoittaa ja sijoittaa monin eri tavoin, Comte antaa erityisen tunnustuksen tässä mielessä Aristoteleen työlle ja Aleksandrian koulun tuloksille ihmiskunnan älyllisen kehityksen edistäjinä (1869, 19).

6.3.3 Comten tavoitteet

Kolmen kehitysvaiheen laki on yleinen lainalaisuus, jonka Comte itse uskoi kykenevän kuvaamaan inhimillisen ajattelun kehittymistä elämänalasta riippumatta. Tätä lainalaisuutta voidaan tarkastella myös intentionaalisen peilinä Comten omia tavoitteita vasten. Mihin Comte pyrki korostamalla ja kehittämällä tätä kolmen kehitysvaiheen lakia?

Comten oman ilmoituksen mukaan erityinen tähtäin hänen työssään oli ”saattaa ihmistieteet positiivisen filosofian piiriin”. Toinen ja yleisempi tähtäin oli ”esittää ne lainalaisuudet, jotka ovat vaikuttaneet tieteiden kehitykseen. Näin voidaan osoittaa, että eri tieteenalat eivät ole radikaalisti erillisiä, vaan saman puun eri oksia”. Nämä kaksi tavoitetta, vaikkakin toisistaan erillisiä, ovat kuitenkin Comten mukaan erottamattomia. Toisaalta ei voi olla olemassa positiivista filosofiaa ilman positiivista tieteen perustaa ja toisaalta emme voisi tavoitella sosiaalista tiedettä ilman, että olemme valmistautuneet tutkimalla ensin vähemmän monimutkaisia ilmiöitä kuin ne, jotka tapaamme yhteiskunnassa. (1896, 33.)

Yleensä Comte nähdään ennen kaikkea yhteiskunnan kehittämistä kiinnostuneena filosofina. *Coursin* perusteella tulkinta näyttääkin varsin oikeasuuntaiselta. Comten ajattelu lienee ymmärrettävissä parhaiten yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Ranskan Suuri vallankumous, Napoleonin sodat 1800-luvun alussa sekä Wienin tanssiva kongressi 1814–15 ja siellä syntynyt tendenssi pyrkiä palauttamaan olot ennalleen, lienevät olennaisimmat tapahtumat vaikuttamaan kaikkien aikalaisten, mutta varsinkin ranskalaisten yhteiskuntäkäsityksiin. Comte itse kuvaa yhteiskunnan tilaa 1830-luvulla sellaiseksi, että järjestys ja kehitys oli asetettu toistensa vastabooleiksi. Järjestysvalta ponnisteli yhteiskuntarauhan eteen samalla kun anarkistinen liike on anastanut itselleen sosiaalisen kehityksen haasteen. Ranskan vanha hallitusmuoto, ennen 1789 vallinnut *l'ancien régime* siinä otti mittaa vapauden, veljeyden ja tasa-arvon ihanteista Joseph de Maistre'n (1753–1821) kyynisen antivallankumouksellisen ja paavinvaltaa korostavan ”*ultramontistisen*” filosofian tuella (Nordin 1999, 387). Jotain kertonee sekin, että sana ”vallankumous” esiintyy *Coursissa* 269 kertaa. Polttavan yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseksi

Comte esitti kurssin doktriinin, jonka hän korosti olevan samanaikaisesti sekä edistysellinen että hierarkkinen (1869, Vol. 4, 18).

Ydintavoite siis oli yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttaminen välineenä tiede – siksi sosiologia. Comten julkilausuma tavoite ihmistieteiden saattamisesta positiivisen filosofian piiriin voidaan ehkä parhaiten nähdä välineenä ydintavoitteen saavuttamiseksi, välineen merkitystä väheksymättä. Comten yleisemmäksi mainitsema tavoite oli eri tieteiden kehitykseen vaikuttaneiden lainalaisuuksien selvittäminen. Tämä voitaneen nähdä keinoksi ymmärtää, miten näitä samoja lainalaisuuksia voidaan hyödyntää ja niiden avulla argumentoida yhteisön tapahtumien tieteellistä tutkimusta. Uuden tieteenalan kehittämiseen tarvittiin ymmärrystä siitä, miten muut, yksinkertaisempia ilmiöitä tutkivat tieteet olivat aiemmin kehittyneet. Näiden tavoitteiden tiedostaminen auttaa meitä ymmärtämään paremmin Comten ajatuksia myös tieteiden välisistä suhteista.

6.4 Tieteiden kehitys

Tieteellisen vallankumouksen Comte ajoittaa aikaan 200 vuotta aiemmin, so. 1600-luvun alku. Tuolloin syntyi se positiivisen filosofian henki, joka nousi vastustamaan metafysisiä ja teologisia järjestelmiä, jotka siihen asti olivat hämärtäneet kaiken tieteellisen tiedon todellisen luonteen. Kehityksen alullepanijoiksi Comte nimeää erityisesti Francis Baconin säännöt, René Descartesin käsitteet ja Galileo Galilein tutkimukset. (Comte 1869, 19–20.) Näiden näkemystensä vuoksi Comtea voidaan hyvin perustein pitää valistusfilosofien perillisenä.

6.4.1 Luokittelun lähtökohdat

Rajaukset

Comte aloittaa tieteiden kehittymistä koskevan työnsä määrittelemällä kaksi periaatetta, jotka rajaavat tutkimuksen kohteena olevien tieteiden joukkoa ratkaisevasti. (1896, 45):

1. Tiede muodostuu spekulatiivisesta tietämyksestä sekä käytännön tietämyksestä. Positiivisen filosofian kurssi käsittelee näistä vain ensimmäisiä.

2. Teoreettinen tietämys jakautuu yleiseen ja erityiseen, joista voidaan käyttää myös nimityksiä abstrakti ja konkreettinen. Positiivisen filosofian kurssi käsittelee näistäkin vain ensimmäistä, yleisiä eli abstrakteja tieteenaloja.

Ongelman määrittelyä

Tieteiden luokittelu on monin tavoin ongelmallinen kysymys Comtelle. Ensinnäkin hänen mukaansa tieteillä ja luokittelulla on vastavuoroinen suhde – luokittelun on noustava tieteistä itsestään mutta samalla luokittelu määrittelee tieteiden rajoja. Comten mielestä tieteiden luokittelun ei missään tapauksessa pidä perustua *a priori* harkintaan. Aidot yhtäläisyydet ja luonnolliset yhteydet luokittelun kohteiden välillä määräävät järjestyksen samalla kun luokittelusta itsestään kasvaa tuon luokittelutavan yleisin ilmenemismuoto. Näin positiivinen luokittelu soveltaa kysymystä luokittelusta itseensä yhtä lailla kuin siihen sisältyviin kohteisiinkin. Suhdetta voi siis kutsua resiprookkiseksi, mitä käsitettä Comte itsekin käyttää (esim. 1896, 35, 68, 116, 145).

Eräs luokittelun ongelmista tai ainakin mahdollisista sekaannuksen lähteistä on Comten mukaan siinä, että jokainen tiede voidaan esitellä sekä historiallisen että dogmaattisen edistymisen muodossa (*la marche historique et la marche dogmatique*). Ensinmainitussa menetelmässä tiede esitetään siinä muodossa kuin sen kehitys ajan kuluessa on toteutunut. Toinen metodi taas esittää tieteenalan ideoiden järjestelmän sellaisena kuin sen kulloisellakin ajanhetkellä ymmärretään. Uutta tieteenalaa pitää seurata historiallisen edistymisen menetelmällä. Ainoa mitä voimme tehdä, on seurata kronologisessa järjestyksessä niitä eri töitä, jotka antavat kontribuutiota tuolle tieteelle. Mutta kun tällaista aineistoa on kertynyt runsaasti, kohtaamme vaatimuksen sen uudelleen muotoilusta loogisempaan järjestykseen. Silloin tiede on kehittynyt yli sen, että tieteen tulokset voidaan mielekkäällä tavalla esittää historiallisena kehitysprosessina. (Comte 1869, 61.)

Luokittelu, olipa se millainen tahansa, on Comten näkemyksen mukaan kuitenkin aina jossain määrin mielivaltainen, vaikka ei olisikaan keinotekoinen. Näin Comte myöntää kaikkeen luokitteluun väistämättä kuuluvan subjektiivisen elementin, vaikka tieteiden hierarkia perustuukin selville ja eksplisiittisesti määritellyille periaatteille. (1896, 38.)

Luokittelun periaatteet

Ongelmien kuvauksen jälkeen Comte esittää tieteiden hierarkian muodostumisperiaatteet seuraavasti: On selvää, *a priori*, että yksinkertaisimpien ilmiöiden on oltava myös yleisimpiä.

Meidän on aloitettava tutkimus yleisimmistä eli yksinkertaisimmista ilmiöistä ja edettävä suksessiivisesti vaiheittain erityisempään ja monimutkaisempaan. Näin yleisyyttä tai yksinkertaisuutta koskeva järjestys kiinnittyy ilmiön tutkimisen helppouden asteeseen, joka samalla määrittää välttämättömät yhteydet tieteiden välillä niiden tutkimien ilmiöiden peräkkäisten riippuvuuksien kanssa. On huomionarvoista, että yleisimmät ja yksinkertaisimmat ilmiöt ovat samalla kauimpana ihmisen tavanomaisesta kokemuspieristä. Niitä on sen vuoksi tutkittava rationaalisemmassa mielen kehyksessä kuin niitä, joihin ihminen itse on lähemmin kiinnittynyt. Samalla tämä muodostaa uuden perustan sille, että ihmiselle etäisimmät tieteet ovat kehittyneet nopeammin. Näin olemme saavuttaneet säännön ja voimme siirtyä luokitteluun. (Comte 1896, 48.)

6.4.2 Tieteiden erottelu

Comten luokittelu perustuu ilmiöiden havainnointiin (*les phénomènes, les observations*). Kaikki havaittavissa olevat ilmiöt voidaan Comten mukaan sisällyttää vain muutamaaan harvalukaiseen luokkaan. Näitä ilmiöiden pysyviä kategorioita Comte nimeää viisi: astronomiset, fysikaaliset, kemialliset, fysiologiset ja sosiaaliset ilmiöt (1869, 22). On huomattava, että Comte ei perustele luokitusta luonnonlaeilla, vaan luokitus johtuu ihmismielen ymmärryksen tarpeesta jaotella eri tyyppiset ilmiöt eri ryhmiin.

Ensimmäinen fysikaalinen erottelu koskee orgaanista ja epäorgaanista ainesta. Orgaaniset ovat välttämättä enemmän kompleksisia ja vähemmän yleisiä kuin epäorgaaniset. Seuraavaksi Comte jakaa epäorgaanisen aineksen astronomian ja maallisen fysiikan (*la physique terrestre*) kohteisiin. Astronomiset ilmiöt ovat yleisimpiä, kaikkein abstrakteimpia ja siksi luonnonfilosofisen tutkimuksen tulee aloittaa niistä. Ne ovat itsessään riippumattomia, samalla kun lait, jotka niihin vaikuttavat, vaikuttavat myös kaikkiin muihin fysikaalisiin olioihin, olivatpa nämä mitä tahansa. Yleiset gravitaation vaikutukset, esimerkiksi, ovat ylivoimaisia verrattuna kaikkiin maallisiin ilmiöihin. Tämä vastaa myös sitä analyysia, että yksinkertaisimmat maalliset ilmiöt, eivät vain kemialliset vaan myös puhtaasti mekaanisetkin edustavat suurempaa monimutkaisuuden astetta kuin astronominen ilmiö. Monimutkaisinkin astronominen kysymys sisältää Comten mukaan vähemmän monimutkaisuutta kuin

yksinkertainen kehon liike, jos sitä determinoivat olosuhteet joudutaan laskemaan. Näin Comte näkee välttämättömäksi erottaa nämä kaksi tutkimusala ja johtaa toisen niistä ensimmäisen kautta, maallisen fysiikan astronomiasta. (1896, 49.)

Samalla tavalla Comte päättelee maallisen fysiikan jakautuvan kahteen osaan sen mukaan onko niiden kohde luonteeltaan mekaaninen vai kemiallinen. Näin hän erottaa fysiikan kemiasta. Samaa periaatetta kuin aiemminkin noudattaen Comte esittää toisen luokan tutkittavaksi ensimmäisen kautta. Kemialliset ilmiöt ovat monimutkaisempia kuin mekaaniset ja riippuvat niistä ilman, että ne samalla vaikuttaisivat mekaanisiin ilmiöihin. Kaikki tietävät, sanoo Comte, että kemialliset toiminnot riippuvat fysikaalisten tekijöiden, kuten painon, lämmön ja sähkön vaikutuksesta, jotka modifioivat kemiallisia reaktioita. Näin, samalla kun kemia seuraa fysiikkaa, se muodostaa oman tieteenalansa. (Comte 1896, 49–50.)

Luokittelun lopuksi Auguste Comte ulottaa luonnonfilosofisen jaottelun myös eläviä olentoja havainnoiviin tieteisiin. Sosiologia on välttämättä riippuvainen biologiasta ja sitä komplisoidumpi. Näin muodostuu 5 perustavanlaatuisia empiiristä tiedettä, joiden välillä vallitsee peräkkäinen riippuvuussuhde – astronomia, fysiikka, kemia, biologia⁴ ja lopulta sosiologia⁵.

Matematiikan Comte jakaa kahdeksi suureksi tieteeksi, jotka hänen mukaansa ovat varsin etäällä toisistaan. Ensinnäkin on abstrakti matematiikka, josta Comte käyttää myös nimitystä '*Calculus*', ilmoittaen, että "*sanan eniten laajennetussa merkityksessä*" ja konkreettinen matematiikka, joka muodostuu yleisestä geometriasta ja rationaalisesta mekaniikasta. Konkreettinen osa matematiikkaa perustuu välttämättömyyden pakosta abstraktiin.⁶ Kaikki universaalit ilmiöt voidaan nähdä ainakin varsin pitkälle geometriana tai mekaniikkana. (1896, 55.)

Näin syntyy 6 perustavaa laatua olevan tieteen luokittelu. Jokainen näistä tieteistä rakentuu edellisen pohjalle. Ensimmäinen niistä on yleisin, abstraktein ja yksinkertaisin. Samalla se käsittelee ihmisen elinpiirille vieraimpia ilmiöitä

⁴ Positiivisen filosofian kurssin alussa syyskuussa 1830 Comte tosin käytti tästä perustavasta tieteenalasta nimitystä *la physiologue*, 'fysiologia'. Kurssin edettyä neljänteenkymmenenteen luento, joka on kirjoitettu tammikuun 1. ja 30. päivän välisenä aikana 1836, Comte otti käyttöön nimityksen *la biologie*, 'biologia'. Käsitteen vaihtamisen syitä, lähinnä biologian merkitystä yleisempänä elon tieteenä ja vertailevan fysiologian kehittäjän M. de Blainvillen vaikutusta valintoihinsa, Comte erittelee kurssin 40. luennon aluksi alaviitteessä numero 2. (Comte 1869, 29, 73, 75; Comte 1869, Vol. 6, 187–589.)

⁵ Ihmisyyhteisön käyttäytymisen ilmiöitä kuvaavasta tieteestä Comte käyttää nimitystä *la physique sociale*, 'sosiaalinen fysiikka' koko kurssin ajan (Comte 1869, Vol. I, 73, 75; Comte 1869, Vol. 4, Vol. 5, Vol 6). Tosin kurssin viimeisissä luennoissa jotka on kirjoitettu 1839 ja sen jälkeen, Comte käyttää rinnakkaisina käsitteitä "*la physique sociale*" ja "*la sociologie*" (Comte 1869, Vol. 6, 714).

⁶ Mielenkiintoista on havaita Aristoteleelta sama ajatus matematiikan alojen suksessiivisesta suhteesta: "*Matematiikka jakautuu osiin, niin että siinä yksi tiede edeltää toista ja muut seuraavat niitä.*" (Aristoteles, *Metafysiikka* 1990, 1004a7-9, s. 54).

– matemaattisia olioita. Seuraavaksi abstraktein, yleisin ja yksinkertaisin on avaruuden ilmiöitä käsittelevä tiede. Astronomian tutkimat ilmiöt vaikuttavat kaikkiin muihin empiirisiin ilmiöihin saamatta itse niiltä vaikutusta. Viimeinen eli sosiologia käsittelee erityislaatuisia, yhdistettyjä ja konkreettisia ilmiöitä, jotka samalla ovat ihmiselle tutuimpia ja mielenkiintoisimpia. Kaikkien perustavien tieteiden välillä erityisyyden, kompleksisuuden ja yksilöllisyyden aste vaihtelee ollen suorassa suhteessa tieteenalan asemaan järjestelmässä. Mikäli luovomme kaikesta mielivallasta tieteiden luokitteluperusteiden määrittelyssä, meidän täytyy Comten mukaan tunnustaa todeksi tieteiden polveutumisen (*filiation*) esitetyllä tavalla. Tähän luokitteluun Comte itse ilmoittaa tutkimuksensa perustuvan. (1896, 50–52.)

Pätevän matemaatikon koulutuksen saaneena Auguste Comte tunsii alansa viehätyksen. Sitä ihailtavampaa on, miten hyvin hänen onnistui välttää matemaattisten kaavojen esittely *Coursissa*. Ehkä matemaatikon koulutuksesta johtuu myös se, että hän kuvasi tutkimusongelmansa täsmällisesti. Comte esittää tutkimusongelmansa eksplisiittisesti *Coursin* sivulla 67 (1869, Vol. 1.): ”On kuusi perustavaa tieteenalaa. Ne voidaan järjestää 720 dispoitioon. Mikä niistä on perustelluin?” Comten ansioksi on luettava, että hän ei rasita lukijaansa kombinaatio-opin ja permutaatioiden hienouksilla. Ehkä lukijan oletetaan muutenkin tietävän, että kuuden kertoma [$6! = 6 \times 5 \times 4 \times 3 \times 2 \times 1$] on kätevin tapa laskea järjestysten lukumäärä, kun joukon koko tunnetaan. Alla oleva tieteiden luokittelua kuvaava taulukko on mukaeltu Comten kotisivuilla esitetystä Lazinierin taulukosta (2008).

Taulukko 1 Tieteiden hierarkia Lazinierin mukaan (2008)

Sosiologia
Biologia
Kemia
Fysiikka
Astronomia
Matematiikka

6.4.3 Russelin kuvaus tieteiden hierarkiasta

Lazinierin yllä esitetty malli ei kuitenkaan ole ainoa kirjallisuudessa esitetty graafinen kuvaus Comten ajatuksista. Auguste Comten näkemys, kuten Russell sen kuvaa, on eräässä suhteessa täydellisempi kuin Lazinierin malli. Se, mitä Comte yritti tehdä, oli Russellin määritelmän mukaan: järjestää koko tieteellisen tutkimuksen kenttä ymmärrettävään ja loogiseen järjestykseen.

Tässä ponnistelussaan Comte näyttäytyy ensyklopedistien perilliseksi (*descendant of the encyclopaedists*). Ajatus sellaisesta järjestyksestä on äärimmäisen vanha, kuten Russell sanoo, johdettavissa Aristoteleelta. Jokainen tiede hierarkiassa antaa kontribuutiota sitä seuraaville tieteille, mutta ei edellisille. Näin pääsemme Comten listaan, alkaen matematiikasta, jota seuraa astronomia, fysiikka, kemia, biologia ja sosiologia. Tieteenalojen looginen järjestys kuitenkin on päinvastainen epistemologisen järjestyksen kanssa. Loogisesti sosiologia on viimeisin ja monimutkaisin tutkimusala (*study*) hierarkiassa, mutta tosiasiallisesti sosiaaliset järjestelyt, joiden piirissä elämme, ovat meistä useimmille paljon tutumpia kuin puhtaan matematiikan aksioomat. (Russell 1959, 207, 275.)

Tämä vastaa Comten ajatuksia sellaisina kuin ne ilmenevät *Coursin* ensimmäisen osan alkupuolelta (1896, 48):

”On huomionarvoista, että yleisimmät ja yksinkertaisimmat ilmiöt ovat samalla kauimpana ihmisen tavanomaisesta kokemuspöiristä. Niitä on sen vuoksi tutkittava tyynemmässä ja enemmän rationaalisessa mielen kehöksessä kuin niitä, joihin hän on lähemmin kiinnittynyt. Samalla tämä muodostaa uuden perustan sille, että nämä ihmiselle etäisemmät tieteet ovat kehittyneet nopeammin.”

Comten yllä esitetty näkemys voidaan nähdä olennaiseksi kahdessa suhteessa. Ensinnäkin se tarjoaa evidenssiä Russellin käsitykselle. Toiseksi siitä on luettavissa selvä kannanotto, joka osoittaa, että Comtea metodologisen monismin kannattajana pitävät ovat käsittäneet hänen ajatuksensa väärin: mitä kauempana ihmisestä olevaa tutkiva tiede, sen rationaalisemmat menetelmät ja *vice versa*. Toisinaan esitetty väite Comtesta metodologisen monismin edustajana osoittautuu näin ilmeisen erheelliseksi ainakin, jos sillä tarkoitetaan viitata eri tieteenalojen ja matematiikan vakiosuhteeseen.

Taulukko 2 Tieteiden hierarkia Russelin mukaan (1959)

	Looginen järjestys	Epistemologinen järjestys
Matematiikka	1	6
Astronomia	2	5
Fysiikka	3	4
Kemia	4	3
Biologia	5	2
Sosiologia	6	1

6.5 Keskustelua

Auguste Comten ajatus kuudesta perustavanlaatuisesta tieteestä, joiden muodostamasta hierarkiasta on kyse, on eksplisiittisesti ilmaistu hänen teoksissaan. Jonkinlainen ongelma kuitenkin on, että Comten teoksissa ei ole selvää kuvausta siitä, tuliko tieteiden keskinäisen järjestyksen rakentua fyysisen rakennelman tapaan alhaalta ylös vai päinvastoin, valtaan perustuvan hierarkian tavoin ylhäältä alas. Tieteiden hierarkian kuvauksessa on nykyisin ensimmäinen kuvaustapa – alhaalta ylös kohoava rakennelma – jostain syystä päässyt valalle (Laznier 2008) vaikka sillä kuvattaisiinkin suhdetta reduktionistisessa mielessä (esim. Raatikainen 2004, 28). Syytä tai perustelua tälle esitystavalle en ole havainnut enkä ole nähnyt tätä kysymystä missään tekstissä kriittisesti edes pohditun. Päinvastaiselle esittämistavalle on kuitenkin hyvät perustelut, kuten kohta näemme.

6.5.1 Hierarkian käsitteen etymologia

Auguste Comten ajattelussa teologialla on keskeinen asema. Ensinnäkin, tiedon ainoa mahdollinen lähtökohta oli hänelle yliluonnollinen, ilmestykseen perustuva syntytapa. Ajatus ei ole niin outo kuin miltä se aluksi ehkä kuulostaa; kysehän on itse asiassa perimmäinen selitystapa uuden tieteenfilosofian keskeiselle kysymykselle, Norwood Russell Hansonin ajatuksena tunnetulle ns. *havaintojen teoriapitoisuusteelle*. Toiseksi, teologinen vaihe edusti Comtelle ihmiskunnan kehityksen alkua, vaihetta, josta piti päästä etenemään metafysisen välivaiheen kautta positiiviseen vaiheeseen. Kolmanneksi, teologia merkitsi Comtelle hänen myöhäisvuosinaan eräänlaista täyttymystä uuden Ihmisyyden uskonnon perustajana. Tältä pohjalta ei liene yllättävää, että hänen tieteiden luokittelussa käyttämällään *hiérarchie*-käsitteellä myös on ylimaallinen alkuperä.

Hierarkia käsitteen etymologia johtaa kreikankieleen: *hieros* 'pyhä' + *archēs* 'hallinto' (Oxford English Dictionary 2004; Encarta World English Dictionary 1999). Käsitteen tiettävästi loi kristitty teologi ja filosofi Pseudo-Dionysios Areopagita⁷, joka käytti sitä teoksistaan *De caelestica hierarchica* (Taivaallisesta hierarkiasta) ja *De ecclesiastica hierarchica* (Kirkollisesta hierarkiasta) 500-luvun alussa jKr. (Knight 2008). Pseudo-Dionysios Areopagita määritteli hierarkian seuraavasti (2008 [n. 500 jKr.], 156–157):

”Mikä on hierarkia ja mikä on hierarkian käyttö?

Hierarkia, mielestäni, on pyhä järjestys ja tietämys,
ja vaikutusvoima, joka niin pitkälle kun saavutettavissa,
on osallisena taivaanvaltakunnan kuvauksessa,
ja kohoa kohti Jumalan antamaa valkeutta,
ja vastaavalla tavalla kohti Jumalan kuvaa.

— — —

Hierarkian tavoite on suurin mahdollinen Jumalankaltaisuus ja yhteys Jumalan kanssa, ja ottamalla Hänet kaiken pyhän viisauden johtajaksi, tulla Hänen kaltaiseksi, niin pitkälle kuin sallittua, mietiskelemällä sisäisesti Hänen suurinta taivaallista kirkkauttaan.”

Katolisen ensyklopedian mukaan hierarkian käsitteen alkuperäinen ja varsinainen merkitys on pyhien asioiden huolenpito ja kontrolli, niistä huolehtimisen pyhä periaate, *sacer principatus*. ”*Hierarcha*”, kuten käsite katolisessa ensyklopediassa selitetään, on se, jolla on tosiasiallinen vastuu näistä asioista; se, joka sekä seuraa ohjeita että määrää, mutta joka ei seuraa niitä, joita hän itse määrää. (Knight 2008). Katolisen kirkon kaanoniin kuuluu oppi, jonka mukaan paavi on Kristuksen sijainen maan päällä. Hierarkian käsite viittaa

⁷ Areiopagia (tai Areiopagi) oli paikka, jossa Raamatun kirja ”Apostolien teot” ilmoittaa Paavalin keskustelleen stoalaisten ja epikurolaisten filosofien kanssa Ateenassa ensimmäisellä vuosisadalla jKr. (Apt. 17:18–33). Apostolien teot kuvaa tiettävästi tapahtumia n. 30 jKr. – 62 jKr. Ne on kirjannut muistiin Pietarin työtoveri Luukas, joka on myös kirjoittanut Uuden testamentin kolmannen kirjan ”Evangeliumi Luukkaan mukaan” (Paavola 2008). Nimi Dionysios Areopagita viittaa ”Apostolien teoissa” mainittuun henkilöön, jonka ilmoitetaan lähteneen seuraamaan Paavalia (Apt. 17:34). 400- ja 500-lukujen vaihteessa elänyt anonymi kristitty teologi ja filosofi esitti kirjoituksissaan olevansa Dionysios Areopagita sekä tuntevansa useita Raamatussa nimeltä mainittuja henkilöitä. Erotukseksi alkuperäisestä 100-luvulla eläneestä Dionysoksesta oppineet antoivat tälle myöhemmin eläneelle anonymille kirjoittajalle nimen Pseudo-Dionysios Areopagita. On esitetty teoria, että anonymi kirjoittaja todellisuudessa olisi ollut Pietari Iberialainen, mutta tämä on kiistanalaista.

tuossa yhteydessä kirkon papistoon erona maallikoista ”*hierarchy and laity*” (Catechism of the Catholic Church, 2008).

Käsillä olevan tutkimuksen kannalta olennaista on havaita, miten hierarkian käsite alunperin viittasi taivaalliseen järjestykseen Jumalan ja enkelten kesken sekä sitä vastaavaan järjestykseen kirkon sisällä. Tavoitteena oli kohota puhtaudessa ja pyhyudessa ylöspäin kohti Jumalaa. Hierarkia määritti luokitustapaa ja kuvasi kunkin jäsenen asemaa tässä järjestelmässä, olipa kyse taivaallisista serafeista, kerubeista tai arkkienkeleistä, joita Pseudo-Dionysios teoksessaan kuvaa, tai ensimmäisinä vuosisatoina alkuseurakunnasta muodostumassa olleen kristillisen kirkkokunnan papistosta ja sen keskinäisistä suhteista, jota Pseudo-Dionysios myös kuvaa. Kuvattaessaan tieteiden välisiä suhteita Comte käytti hierarkian käsitettä täsmälleen samassa merkityksessä kuin mikä sillä on teologiassakin – kuvaamaan toisiinsa liittyvien tasojen välistä epäsymmetristä vuorovaikutussuhdetta. Kun sanavalinnatkin ovat jokseenkin samoja, ei voi olla epäilystä siitä, etteikö Comte olisi tuntenut katolisen kirkon hierarkian käsitteelle antamaa merkitystä; toki perhetaustakin osaltaan varmistaa asiaa.

Auguste Comte itse ei viittaa Dionysiokseen eikä hierarkia-käsitteen alkuperään muutoinkaan, hänhän halusi nimenomaan eroon ”todellista” tietoa raittavasta teologisesta ja metafyyisistä painolastista. Comte oli myös tietoinen teologian ihmiskäsityksen rinnastumisesta taivaallisiin olentoihin erotuksena tieteen ihmiskäsityksestä. Ero kiteytyy seuraavassa⁸ (Comte 1896, Vol. III, 276):

”Mutta tiede ja teologia, arvioidessaan ihmistä kumpikin omalla tavallaan, tiede ensimmäisenä eläimistä ja teologia alimpana enkeleistä, johtavat hyvin samanlaiseen johtopäätökseen.”

Hierarkia-käsitteen laajeneminen maalliseen käyttöön toteutui Verdierin mukaan 1600-luvun lopussa. Valistusfilosofit Diderot ja d’Alembert määrittelivät *Encyclopédiessa* käsitteen kattamaan yhteisössä vallitsevat luokitus- ja ranking-järjestelmät, joiden kautta eri henkilöiden ja yhteiskuntaryhmien keskinäinen määräysvalta ja kuuliaisuusvelvoite toteutetaan. (Verdier 2006, 16–17).

---

⁸ Huomionarvoisena voi ehkä pitää myös sitä, että lainaus on kirjoitettu 1840-luvulla, siis lähes 20 vuotta ennen Charles Darwinin *Lajien syntyä* (*On the Origin of Species*) 1859.

6.5.2 Käsitteen semanttinen merkitys ja käyttö

Sanakirjamääritelmän mukaan hierarkian käsitteellä viitataan seuraaviin asioihin (Oxford English Dictionary 2004):

- 1) statukseen tai auktoriteettiin perustuva ranking-järjestelmä;
- 2) katolisen ja episkopaalisen kirkon papisto;
- 3) enkeleiden ja muiden taivaallisten olentojen traditionaalinen systeemi tai järjestys.

Encarta jakaa hierarkian merkitykset kuuteen ryhmään (Encarta World English Dictionary 1999):

1) **muodollisin perustein järjestetty** (*ranked*) **ryhmä**. Organisaatio tai ryhmä, jonka jäsenet on asetettu arvojärjestykseen, so. voiman ja senioriteetin mukaiseen järjestykseen;

2) **ryhmän muodollinen luokittelu** (*grading*). Ryhmän jäsenten kategorisointi kunkin merkityksen mukaisesti.

3) *biol.* **eläinryhmän organisaatio**. Eläinten muodollinen sosiaalinen organisaatio, jossa sijainti muodostaa yksilön statuksen lauman sisällä ja vaikuttaa sen asemaan ruokailu- ja lisääntymiskäyttäytymisessä.

4) *usk.* **papiston luokiteltu joukko** (Ranked group of clergy). Papiston luokittain organisoitu kokonaisuus.

5) *biol.* **Osajoukko luokitellussa järjestelmässä** (subset within a ranked system).

6) **Kontrolloiva joukko muodollisessa organisaatiossa**. Ne jotka ovat vastuussa muodollisesti organisoidusta ryhmästä, erityisesti Rooman katolista kirkkoa kontrolloiva papisto tai paikallinen osa sitä.

Hierarkian käsitettä eri tieteenaloilla on käsitelty hollantilaisessa, neljästä maasta olevan yhdeksän eri kirjoittajan näkemyksiä esittelevässä teoksessa *Hierarchy in Natural and Social Sciences* (Springer, 2006).

Teoksen esipuheen laatinut Denise Pumain toteaa, että vaikka kuinka hyödyllistä saattaisi olla, että pidämme mielessämme eron, joka vallitsee hierarkian käsitteen taivaallisen alkuperän ja käsitteen neutraalimpien käyttötapojen välillä, on tunnistettava se tosiasia, että käsitteen merkityksiä ei kokonaan voi pitää toisistaan erillään, ei edes luonnontieteissä. Tästä Pumain esittää esimerkin evoluutiota koskevan tietämyksemme kehityksestä. Aiemmin kriteerit perustuivat keskeisesti morfologisiin ominaisuuksiin, nyt keskeiseen asemaan on noussut genetiikan merkitys, joka kyseenalaistaa puunkaltaisen luokittelumallin soveltuvuuden biologisen evoluution kuvauksessa.

Regulatiivinen hierarkia

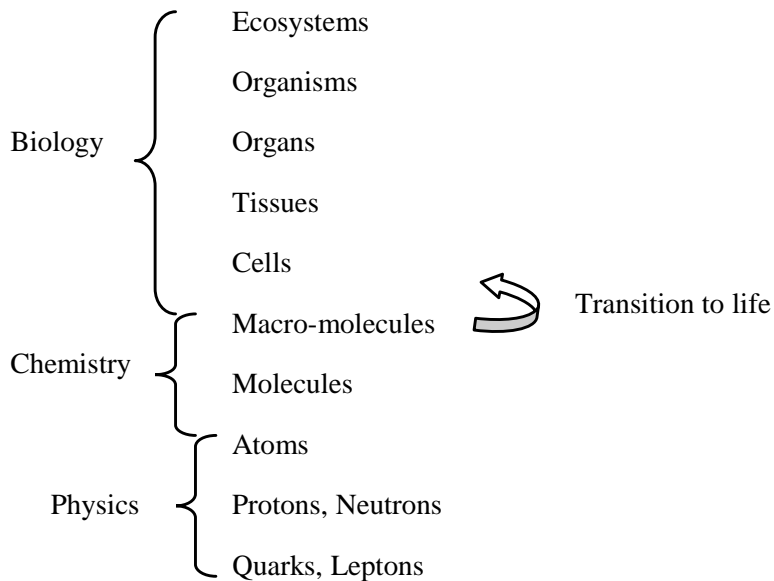
Hierarkian käsitettä voidaan luonnehtia ambiguuteetiksi, monimerkityksiseksi termiksi. Kirjallisuudessa esitetään käsitepari, joka ehkä jossain määrin on omiaan selventämään käsitteen semanttista merkitystä: *regulatiivinen* ja *konstitutiivinen* hierarkia. Kamppisen esimerkki konstitutiivisesta hierarkkisesta suhteesta on neurotieteen alalta: sosiaalisen käyttäytymisen ja aivojen välinen suhde. (Kamppinen 1999, 2000.) Osuvampi esimerkki käsiteparin merkityksestä voisi olla armeija. Armeija koostuu yksittäisistä sotilaista, jotka muodostavat joukkueita ja joista taas muodostuu yhä suurempia yksiköitä, jotka yhdessä muodostavat armeijan. Se on siis sisäkkäinen (*nested*) hierarkia, olio, joka muodostuu omista hierarkkisista osistaan. Myös kaikki elävät organismit ovat tämäntyyppisiä, osistaan koostuvia monimutkaisia järjestelmiä. Armeija on tässä mielessä konstitutiivinen, tai kuten Allen asian ilmaisee, sisäkkäinen hierarkia (2008).

Toisaalta armeijaa komentava kenraali ei koostu sotilaistaan, joten tarkastelutapaa muuttamalla se ei olekaan sisäkkäinen hierarkia. (Allen 2008.) Kommentoijana tarkastellen armeija onkin hyvä esimerkki regulatiivisesta hierarkiasta. Linjaorganisaatio onkin luonteva tapa kuvata hierarkiaa, jos tarkastelun kohteena on valta- ja raportointijärjestelmät.

Konstitutiivinen hierarkia

Käsitteellä *konstitutiivinen* tavataan sanakirjamääritelmän mukaan tarkoittaa olennaista, perustavaa tai perustavanluonteista. Kemian alalla sillä tarkoitetaan molekyyli-rakenteesta johtuvaa tai siitä riippuvaa.

Nancey Murphy esittää tieteiden hierarkia -mallin, joka rakentuu tarkastelukaalan perusteella. Mitä pienempi skaala, sitä perustavampi on sitä tutkiva tieteenala (Murphy 2008):

Kuvio 1 Murphy'n tieteiden hierarkia (2008)

Murphy'n tieteiden hierarkia -mallissa sekä perustavamman tason oliot, kuten kvarkit ja leptonit, että niistä muodostuvat suuremman tarkasteluskaalan oliot, kuten atomit, solut ja elävät organismit ovat kaikki fysikaalisia olioita. Hierarkiaa, jossa ylempi taso koostuu alemman tason osista, Allen luonnehti sisäkkäiseksi (*nested*). On epäselvää, voidaanko Murphy'n luokittelua pitää sisäkkäisenä, sillä se kuvaa tarkastelutason vaikutusta yleisemmältä näkökannalta. Toisaalta malli on sisäkkäinen siinä mielessä, että mikä tahansa ylempään tason olio koostuu alemman tarkastelutason olioista. Sisäkkäisistä osajärjestelmistä rakentuvaa hierarkiaa voidaan luontevasti kutsua konstitutiiviseksi hierarkiaksi.

Toinen hedelmällinen tapa tarkastella hierarkiaa, on rakenne – toiminta -dualismi. Jos halutaan tarkastella hierarkian rakennetta, sen kuvaus alhaalta ylös kasvavana rakennelmana on luonteva esitystapa. Jos sen sijaan halutaan kuvata hierarkian toimintaa kokonaisuutena, ylhäältä alas toteutuva esitystapa tuo tehokkaammin esille kuvattavan ilmiön.

Tässä kirjoituksessa ei kuitenkaan ole mahdollista mennä syvemmälle hierarkia-käsitteen analyysiin, joka kuuluu monimutkaisten järjestelmien tutkimuksen mielenkiintoiseen alaan. Olennaisinta tässä yhteydessä lienee luonnon perimmäinen luonne. Luonto on liian monimutkainen, jotta sitä saataisiin

mahdutettua yhteen kuvaukseen. Parhaimmillakin kuvauksilla voidaan esittää vain joitain sen ominaisuuksia. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 231.) Siksi lienee perusteltua tarkastella myös tieteiden hierarkiaa useamman mallin avulla. Vasta sen jälkeen voidaan päätellä, miten tehokkaaksi mikin malli sitten osoittautuikin kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä eli tieteiden välistä suhdetta Auguste Comten ajattelussa.

6.5.3 Valta-aspektin ongelmallisuus

Positiivisten tieteiden hierarkia, *hiérarchie des sciences positives*, ei Comten kielenkäytössä suinkaan tarkoittanut arvoasteikkoa tai ranking-järjestelmää fundamentaalisten perustieteiden kesken. Matematiikka ei Comten ajattelussa ollut arvostettavampaa kuin astronomia tai kemia eivätkä aiempien tieteenalojen opit millään tavoin dominoineet myöhemmin kehittyneiden tieteiden ajattelua puhumattakaan, että aiempien tieteiden edustajat olisivat nauttineet jonkinlaista senioriteettiä pohjautuvaa etulyöntiasemaa suhteessa uudempien tieteenalojen edustajiin. Tieteiden vaikutussuhde oli epäsymmetrinen Comten mielestä sen loogisen välttämättömyyden vuoksi, että ihmisajattelun kehitys vain kulki tietyn lainalaisuuden mukaisesti: astronomian ei ollut mahdollista kehittyä ennen matematiikan kehittymistä eikä dynamiikan ollut mahdollista kehittyä ennen lukuteorian kehittymistä riittävän pitkälle. Samoin sosiologian ei ollut mahdollista päästä kehittymään ennen kuin biologia oli kehittynyt riittävän pitkälle. Kaiken inhimillisen kehityksen taustalla vaikutti Comten mukaan sama pysyvä lainalaisuus: kolmen kehitysvaiheen laki. Sen sovellutus tieteiden alalla oli esimerkiksi se, että sosiologialla oli juurensa biologiassa, kuten kaikilla tieteillä on juurensa niitä hierarkiassa edeltävissä tieteissä (1896, Vol. II, 115). Tämän lainalaisuuden avulla Comte halusi kuvata inhimillisen tietämyksen kasvun, kuvata eri tieteenalojen keskinäiset suhteet ja niiden vaikutussuhteet toisiinsa sekä lopulta liittää ihmistieteet tieteiden joukkoon.

Ei ole syytä epäillä, etteikö Auguste Comte olisi hyvinkin tuntenut hierarkia käsitteen luonnetta ja sen monia merkityksiä. Tavallaan tämä käsitteen monimerkityksisyys ehkä lisäsi sen tenhovoimaa *Coursin* kuulijoiden ja lukijoiden mielissä.⁹

Kertooko enemmän ajan tavasta vai Comtesta henkilönä, vaikea sanoa, mutta hän ei avannut hierarkia käsitteen ongelmallisuutta *Coursissa* lainkaan. Nykyisen, ehkä pohdiskelevamman tiedekäsityksen aikana tuntuu aika oudolta

⁹ Käsitteen monimerkityksisyys ei välttämättä ole sen menestyksen este nykyisinkään, ajatellaanpa vaikka paradigman käsitettä (Kuhn, Thomas 1962), jolla on laskettu olevan 21 eri merkitystä (Kiikeri & Ylikoski 2004, 58).

esimerkiksi se, että käsite ”ongelmallinen” (*problematic, problematical*) ei esiinny kertaakaan kurssin sanastossa, tai tarkemmin ottaen ei ainakaan sen englanninkielissä vuoden 1896 versiossa. Ehkä uuden tieteen kehittäjän pirtaan omien ajatusten eksplisiittinen problematisointi ei sitten sopinut.

Jos Comte kuitenkin tarkoitti, kuten näyttää olevan, että tieteiden välinen suhde ei millään tavalla ole eikä voi olla valtasuhde, hänellä oli hierarkia-käsitteen käytön suhteen dilemma. Asettaudutaanpa Auguste Comten asemaan 1820-luvulla: millä tavoin edeltävien, alkuperäisempien, yleisempien ja abstraktimpien tieteiden epäsymmetrinen vaikutussuhde myöhemmin ilmaantuneisiin tieteisiin voidaan kielellisesti ilmaista täsmällisesti? Vieläkin hierarkia-käsitteellä on sama monimerkityksinen luonne myös sanakirjoissa ja vieläkin meillä ei ole osuvaa ilmaisua kuvaamaan edellä kuvatun kaltaista vaikutussuhdetta ilman, että käytämme käsitettä, joka kantaa samalla mukanaan myös valtaan viittaavaa merkitystä. Ilmeistä onkin, että ongelma on ratkeamaton. Jos haluamme esittää tieteiden välisen epäsymmetrisen vuorovaikutussuhteen jollain tunnetulla käsitteellä, hierarkia lienee täsmällisin sana sitä kuvaamaan. Sitä se oli Comtellekin. Paremman käsitteen puutteessa hänen täytyi käyttää hierarkian käsitettä ja hyväksyä sen käytön ongelmallisuus siinä suhteessa, että sana kantoi mukanaan myös valtasuhteisiin viittaavaa merkitystä. Ehkä juuri siinä tarkoituksessa, ettei olisi johtanut lukijoidensa ajatusta tässä suhteessa väärille urille, Comte vältti esittämästä tieteiden hierarkian yhteydessä käsitteitä ”ylempi” tai ”alempi” tieteenala.

6.5.4 Tulkintaa tieteiden hierarkiasta

Yllä on käsitelty tieteiden hierarkian kuvaustapaa, sitä, tarkoittiko Comte kuvata hierarkian alhaalta ylös vai *vice versa*. Tältä osin Comten teoria on tulkinnalle avoin, kuten edellä on esitetty. Toisaalta ei olisi perustetta vaille myöskään väittää, että Comten tieteiden hierarkiaa ei tulisi käsitteen kehittäjää itseään seuraten lainkaan esittää vertikaalisena järjestelmänä. Mikäli tieteiden välistä suhdetta kuitenkin halutaan mallintaa Comten ajatusten perusteella epäsymmetrisenä vuorovaikutussuhteena, jossa tutkittavan ilmiön monimutkaisuus kasvaa alaspäin suhteessa sen asemaan hierarkiassa ja jossa aiempi tiede aina päältä seuraavia, ajatuksen voi tiivistää alla olevaan kuvioon, joka seuraa Bertrand Russelin esittämää ”loogista järjestystä”.

Toinen seikka, joka Comten ajattelusta on varsin yleisesti unohdettu, on ajatus, että matematiikan sisällä myös laskenta, geometria ja mekaniikka ovat samantapaisessa vaikutussuhteessa toisiinsa kuin mitä hierarkiassa myöhemmät ovat tieteenalat ovat. Comten mukaan geometrian kehittyminen on edellyttänyt numeroiden keksimistä ja laskutaidon kehittymistä tiettyyn pistee-

seen, samaten mekaniikan kehittyminen on ollut mahdollista vasta geometrian kehittymisen jälkeen. (1896, 56–138.) Tämä ajatus ilmenee suoraan kurssiohjelmastakin (1869, 7).

Taulukko 3 Comten tieteiden hierarkia 1830–42

Matematiikka	Laskenta (Calculus) 1.1
	Geometria (Geometry) 1.2
	Mekaniikka (Mechanics) 1.3
Astronomia	2
Fysiikka	3
Kemia	4
Biologia	5
Sosiologia	6

6.5.5 Comte, ihmistieteiden erillisuus ja abstraktiotasot

Saksalaisesta idealismista kumpuava tiedetraditio jakaa tieteen kahtia, ihmistieteisiin (*Geisteswissenschaften*) ja luonnontieteisiin (*Naturwissenschaften*). William Dilthey tämän dikotomian taisi osuvimmin kiteyttää: ”*Luontoa selittämme, mutta ihmistä ymmärrämme.*”¹⁰ Ihmistieteiden metodioppaiden mukaan hengentieteissä onkin pakko mennä havaintojen sisään, yrittää ymmärtää toimijoiden ajatukset, tunteet ja toiveet, heidän asioille antamansa merkitys (esim. Toivonen 1999, 54; Raunio 1999, 227–228). Keskustelu teeman osalta näyttää jatkuvan vilkkaana päätellen viimeaikaisista poleemisista puheenvuoroista (esim. Luoma 2008, 64–71).

Gadamerin mukaan on antiikin retoriikasta peräisin se hermeneuttinen sääntö, jonka mukaan kokonaisuus tulee ymmärtää yksittäisestä ja yksittäinen kokonaisuudesta. Tämä on tunnettua erityisesti vieraiden kielten oppimisesta, jossa meidän täytyy jäsentää vieraskielinen lause ennen kuin yritämme ymmärtää sen osien merkityksen. (Gadamer 2004, 29.) Comte ei vaikuta olevan eri mieltä. Kun Comten mukaan ainoa oikea ja asianmukainen yhteiskuntatieteellinen lähestymistapa muodostuu ”*katsomalla kutakin elementtiä koko järjestelmän valossa*” ja kun Comte korostaa ei-elollista luontoa tutkivien tieteenalojen eroa tässä suhteessa verrattuna biologiaan ja sosiologiaan sekä jälkimmäisten ”*ei niin rationaalisia metodeja*” käyttävinä tieteinä kuin hierarkiassa niitä edeltävät, niin voi kysyä, onko Comte tullut

¹⁰ Esim. Burrell & Morgan 2005, 228–229.

lainkaan oikein ymmärretyksi silloin, kun hänet leimataan metodologisen monismin edustajaksi?

Comte itse irtisanoutuu selväsanaisesti irti metodologisen monismin mahdollisuudestakin. Tieteiden luokittelu merkitsi Comtelle myös sitä, että niiden suhteellinen täsmällisyys ilmeni kunkin asemasta hierarkiassa. On helppo nähdä, kuten Comte toteaa, että mitä yleisempiä, yksinkertaisempia ja abstraktimpia ilmiöt ovat, sitä vähemmän ne riippuvat muista ilmiöistä ja sitä täsmällisempiä ne itsessään ovat. Samalla ne ovat selvempiä suhteessa toisiinsa. Näin esimerkiksi orgaaniset ilmiöt ovat vähemmän eksakteja ja systemaattisia kuin astronomian tutkimat ilmiöt. Tämä tosiasia on Comten mukaan täydellisesti selitetty sillä asteittaisella muuttumisella, jonka hän *Coursissa* kuvaa. Näemme, kuten Comte asian tiivistää, että matemaattisen analyysin soveltamisen mahdollisuus kunkin ilmiön tutkimiseen on täsmälleen suhteessa siihen asemaan, joka ilmiöllä on suhteessa kokonaisuuteen. Siis mitä perustavampi tieteenala, sitä paremmin sen havainnoimien ilmiöiden tutkimisessa voidaan hyödyntää matematiikkaa. (1896, 52.) Tämä tavallaan selittää myös sen ikaikaisen, antiikkiin peräytyvän totuuden, että astronomia on matemaattinen tiede (Aristoteles 997b16).

Matemaattisen tieteen rajoitukset eivät Comten mielestä johdu matematiikan itsensä luonteesta vaan rajoitukset johtuvat älystämme. Näiden rajoitusten avulla löydämme huomattavasti rajoitetun tieteen piirin. Kun erityislaatuiseksi tuleminen merkitsee myös monimutkaiseksi tuloa, matemaattisen tieteen mahdollisuudet samalla vähenevät. (1896, 64.)

Kun Comten metodologinen näkemys lisäksi on, että kaikki tieteet käyttävät perustaltaan samaa metodia: *Havainnointi ja järkeily kullekin tieteenalalle oikein yhdistettynä*” (Comte 1896, Vol II, 25, 28, 36), niin voi kysyä, onko Comte kokonaan ylemmällä abstraktiotasolla kuin Dilthey? Onko hermeneutiikallakaan tarjottavana muita välineitä kuin Comten mainitsemat?¹¹

6.5.6 Comten perintö

Helposti unohdetaan, millaisen suurtyön Comte teki käsitellessään kaikkien nomoteettisten perustieteenalojen kehittymistä yksityiskohtaisesti teoksessaan. Paitsi astronomia, fysiikka, kemia ja biologia yleisesti ottaen käydään läpi Comten teoksessa, myös monet niiden osa-alueet, kuten akustiikka, lämpöoppi, dioptriikka (valon taittumisoppi) tulevat käsitellyiksi. *Cours* on vaikut-

¹¹ Wilhelm Dilthey oli keskeinen taustavaikuttaja, kun käänne filosofiseen hermeneutiikkaan toteutui 1900-luvulle tultaessa (Nikander 2004, viii). Siksi Diltheyn ja hermeneutiikan rinnastus on luontevaa tässä yhteydessä, vaikka rinnastusta toki voidaan kritisoida yksipuoliseksi hermeneutiikan myöhempään kehitykseen nähden.

tava kokonaisesitys 1800-luvun alkupuolen tieteen saavutuksista, erityisesti kun otetaan huomioon Comten tarkoitus – osoittaa ihmisyhteisön ilmiöiden kuuluvan tieteiden perheeseen positiivisen filosofian kautta. Asetelmassa luonnontieteen tulosten osana oli olla vain väline kehityksen yleisten lainalaisuuksien johtamiseen. Nostalgia tai kunnioitus uuden tieteenalan perustajaa kohtaan ei kuitenkaan ole esittämäni syy muistaa Auguste Comtea.

Jos tieteen lopulliset metodit jaetaan *composition* ja *resolution* tyyppisesti yhdistämiseksi ja analyysiksi, voi väittää, että nykyaikaisessa tieteessä on täysin keskitytty *resolutioniin*. Tiede analysoi, erittelee ja tarkastelee tutkimiaan ilmiöitä ja käytäntöjä. Pidetään itsestään selvänä, että inhimillinen tieto pirstaloituu yhä pienempiin osa-alueisiin, joita kaikkia kenenkään ei ole mielekästä edes yrittää hallita. Tämän tuloksena on muodostunut valtaisa joukko erilaisia tutkimussuuntauksia, joita nimitetään traditioiksi, näkökulmiksi, dissiplaineiksi, koulukunniksi, kentiksi. Ihmistieteet eivät vähiten ole kunnostautuneet tällä saralla. Kokoava näkökulma puuttuu ja sen mukana kokonaiskäsitely. Kuitenkin *composition*, hajallaan olevan tarkasteltavan kokonaisuuden kokoaminen yhden idean alaisuuteen, on tieteen traditionaalinen metodi (Platon *Faidros* 265d). Mitähän sen onnistuneesta käytöstä seuraisi? Synoptinen kokonaiskuvako?¹²

Toivonen esittää että sosiologialla on kolme keskeistä tehtävää: 1) yhteiskunnallisten ilmiöiden kuvaaminen, selittäminen ja ymmärtäminen; 2) yhteiskuntasuunnittelua palveleva ihmisyhteisöjen ongelmien ratkaiseminen; ja 3) yhteiskuntakritiikki (Toivonen 2004, 19–20). Comtella saattaisi tästä näkökulmasta katsoen olla valtavasti annettavaa sosiologialle nyt uuden vuosituhanen alussa. Laadullisen ja määrällisen tutkimusotteen välinen metodikamppailu vaikuttaa triviaalilta kysymykseltä tieteenalan perustajan työn näkökulmasta. Eikö sosiologian tarkoitus sentään ole ollut ja ole ihmisyhteisössä tapahtuvien ilmiöiden ymmärtäminen ja, jos mahdollista, etsiä näitä tapahtumia selittäviä yleisiä säännönmukaisuuksia, pysyviä invariansseja. Mikä muu voisi olla yhteiskuntatieteen ydinkysymys ja tieteenalan olemassaolon oikeutuksen perusta? Välineistä viis, kunhan ne palvelevat tätä primääritarkoitusta. Mitä monimutkaisempi tieteenala, sitä vaikeampi on löytää pysyviä säännönmukaisuuksia, mutta tavoitteen saavuttamisen vaikeus ei käy perusteluksi tavoitteesta luopumiselle.

Coursin ensipainos julkaistiin runsaat satakuusikymmentä vuotta sitten. Tieteiden kehitystä sen jälkeen voi kuvata huikeaksi menestystarinaksi. Miten hedelmällisen, uutta luovan tarkastelukulman saisi aikaan tutkija, joka kykenee yhdistämään Auguste Comten tavoin kaikkien fundamentaalisten tieteiden nykytietämyksen yhdeksi kokonaisuudeksi. Se tarjoaisi upean näköalan inhi-

¹² Matti Sintosen käyttämä termi (*Tieteessä tapahtuu* 2/2006, 17).

milliseen tietoon ja avaisi ehkä kokonaan uuden tutkimusalan. Fantastista omakohtaista etua uralle tästä on innovaattorin silti turha odottaa; ainakin sosiologi näyttää voivan kohota klassikon asemaan vasta kuoltuaan (Pyyhtinen 2004, 52). Niin kävi Comtellekin. Ehkä uusi messias löytyy David Christianin (*Maps of Time*) tai David Deutschin (*The Fabric of Reality*) seuraajien joukosta? Uutta kompositiota odotellessa kannattaa kaivaa Auguste Comte kippussista ajatusten virittäjäksi. Jättiläisen harteilta näkee kauemmas ja ehkä kirkkaamminkin. Sosiologialla oli kerran alku nimeltään yhtenäistiede. Comten ajatusten valjastaminen järjestelmällisen uuden teorian kehittelyyn saattaa olla paras palvelus sekä tieteenalalle että klassikolle itselleen. Ehjää, koherenttia ja kokonaisvaltaista tiedekäsitystä on hyödyllistä tavoitella, vaikka ei siinä onnistuisikaan. Siksi Comte.

Lähteet

- Allen, Timothy F. (2008) A summary of the principles of hierarchy theory. <<http://www.iss.org/hierarchy.htm>>, luettu 8.11.2008.
- Aristoteles (1990) *Metafysiikka*. (Kreikankielinen alkuteos *Metaphysica*, käännös Tuija Jatakari – Kati Näätäsaari – Petri Pohjanlehto, selitykset Simo Knuutila) Gaudeamus: Helsinki.
- Burrell, Gibson – Morgan, Gareth (2005) *Sociological Paradigms and Organisational Analysis. Elements of the Sociology of Corporate Life*. (julkaistu ensimmäisen kerran 1979, kustantajana Heineman Educational books) Ashgate: Aldershot, GB.
- Catechism of the Catholic Church (2008) Vatikaani-valtion virallinen sivuston arkisto. <http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P2A.HTM>, luettu 27.10.2008.
- Christian, David (2004) *Maps of time. An Introduction to Big History*. University of California Press: Berkeley.
- Comte, Auguste (1869) *Cours de philosophie positive*. 2. painos (1. painos 1830–42) J.B.Baillièrre et fils: Paris.
- Comte, Auguste (2000 [1896]) *The Positive Philosophy of Auguste Comte*. (Freely Translated and Condensed by Harriet Martineau. With an Introduction by Frederic Harrison. In three Volumes.) Batoche Books: Kitchener.
- Deutsch, David (1997) *Todellisuuden rakenne*. (alkuteos *The Fabric of Reality* 1997, suomentanut Kimmo Pietiläinen) Terra Cognita: Vaasa.
- Dionysios Areopagite (2008) *The Celestial Hierarchy*. (Latinankielinen alkuteos *De caelestia hierarchica*, n. 500 jKr.) <<http://www.esoteric.msu.edu/VolumeII/CelestialHierarchy.html>>, luettu 26.10.2008.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. (alkuteokset *Gesammalte Werke*, osat 2 ja 4, 1986 ja 1987, valikointi ja käännös Ismo Nikander) Vastapaino: Tampere.
- Giddens, Anthony (1997) *Sociology*. 3. painos. Polity Press: Cambridge, UK.
- Harrison, Frederik (2000 [1896]) Introduction. Teoksessa: *The Positive Philosophy of Auguste Comte*, 7–17. Batoche Books: Kitchener.
- Kamppinen, Matti (1999) Reduktio ja ihmistieteet – filosofisen metafysiikan puolustus. *Tieteessä tapahtuu* 2/1999, 41–44.

- Kamppinen, Matti (2000) Aivotoiminta: neutraalista vai psykologista selittämistä? Emergenssin asema universumissa. *Tieteessä tapahtuu* 2/2000, 36–40.
- Kiikeri, Mika – Ylikoski, Petri (2004) *Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tieteentutkimukseen*. Gaudeamus: Helsinki.
- Knight, Kevin (2008) *The Catholic Encyclopedia*. <<http://www.newadvent.org/cathen/07322c.htm>>, luettu 27.10.2008.
- Lazinier, Emmanuel (2008) *La classification des sciences et la loi des trois états/Comte's Hierarchy of the Sciences and Law of the Three Stages*. <<http://membres.lycos.fr/clotilde/home.htm>>, luettu 5.11.2008.
- Luoma, Kaisa (2008) Ihmistieteiden filosofian asialista. *niin & näin*, 2/2008, 64–71.
- Martineau, Harriet (2000 [1896]) Preface. Teoksessa: *The Positive Philosophy of Auguste Comte*, 18–26. Batoche Books: Kitchener.
- Murphy, Nancey (2008) *A Hierarchy of Sciences*. <<http://www.counterbalance.net/evp-mind/ahier-frame.html>>, luettu 6.11.2008.
- Nikander, Ismo (2004) Filosofisesta hermeneutiikasta. Suomentajan esipuhe teoksessa: *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*, vii–xiii. Vastapaino: Tampere.
- Nordin, Svante (1999) *Filosofian historia. Länsimaisen järjen seikkailut Thaleesta postmodernismiin*. (alkuteos *Filosofins historia. Studentlitteratur* 1995, käänös Jukka Heiskanen) Pohjoinen: Oulu.
- Paavola, Petri (2008) *Uuden testamentin kaanonin syntyminen*. <<http://koti.phnet.fi/~petripaavola/UudenTestamentinKaanon.html>>, luettu 27.10.2008.
- Pumain, Denise (2006) Introduction. Teoksessa: *Hierarchy in Natural and Social Sciences*, toim. Denise Pumain, 1–2. Springer: Dortrecht, Netherlands.
- Pyyhtinen, Olli (2004) Sosiologia ja klassikoiden perintö. Teoksessa: *Sosiologian karttalehtiä*, toim. Ismo Kantola – Keijo Koskinen – Pekka Räsänen, 49–70. Vastapaino: Tampere.
- Raatikainen, Panu (2004) *Ihmistieteet ja filosofia*. Gaudeamus: Helsinki.
- Raunio, Kyösti (1999) *Positivismi ja ihmistieteet. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt*. Gaudeamus: Helsinki.
- Russell, Bertrand (1959) *Wisdom of the West*, toim. Paul Foulkes. Macdonald: London.
- Sintonen, Matti (2006) Filosofia – kaikkien tieteiden äiti ja hampaaton isoäiti. *Tieteessä tapahtuu*, 2/2006, 16–21.

- Toivonen, Timo (1999) *Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia*. WSOY: Helsinki.
- Toivonen, Timo (2004) Sosiologia: mitä se on? Teoksessa: *Sosiologian karttalehtiä*, toim. Ismo Kantola – Keijo Koskinen – Pekka Räsänen, 13–32. Vastapaino: Tampere.
- Töttö, Pertti (1996) Auguste Comte – positivismin isä. Teoksessa: *Sosiologian klassikot*, toim. Jukka Gronow – Arto Noro – Pertti Töttö, 61–88 Gaudeamus: Helsinki.
- Verdier, Nicolas (2006) Hierarchy: A short history of a word in Western Thought. Teoksessa: *Hierarchy in Natural and Social Sciences*, toim. Denise Pumain, 13–37. Springer: Dordrecht, Netherlands.

Kuva: Auguste Comte <<http://www.bolender.com/Sociological%20Theory/Comte,%20Auguste/Another%20Picture%20of%20Auguste%20Comte.jpg>>, noudettu 5.11.2008.

KIRJOITTAJIEN YHTEYSTIEDOT

VTT Antti Ainamo

Professori
Turun yliopisto
IASM/ Sosiologia
Antti.Ainamo@utu.fi

KTM Harri Ruohola

Tutkija
Jyväskylän yliopisto
Turun kauppakorkeakoulu
Harri.Ruohola@tse.fi

VTT Antti Honkanen

Professori
Joensuun yliopisto
Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos
Antti.Honkanen@joensuu.fi

VTT Pekka Räsänen

Vanhempi tutkija
Helsinki Institute for Information
Technology, HIIT
Pekka.Rasanen@hiit.fi

VTM Antti Kouvo

Assistentti
Turun yliopisto
Sosiologia
Antti.Kouvo@utu.fi

VTT Timo Toivonen

Emeritusprofessori
Turun kauppakorkeakoulu
Taloussosiologia
Timo.Toivonen@tse.fi

FT Pekka Mustonen

Erikoistutkija
Helsingin kaupungin tietokeskus,
Kaupunkitutkimus
Pekka.Mustonen@hel.fi

**TURUN KAUPPAKORKEAKOULUN JULKAISUSARJASSA
KESKUSTELUA JA RAPORTTEJA OVAT VUODESTA 2007 LÄHTIEN
ILMESTYNEET SEURAAVAT JULKAISUT**

- KR-1:2007 Paavo Okko – Tom Björkroth – Annina Lehtonen –
Eija Pelkonen
Markkinaperiaatteen mahdollisuudet Suomen terveystalouden
tehokkuuden edistämisessä
- KR-2:2007 Hanna Ylätaalo
Eri-laisuutta ilman eriarvoisuutta? Kulttuurin kuluttamisen tavat
ja niiden yhteys sosiaaliseen taustaan matkailussa
- KR-1:2008 Heli Marjanen (toim.)
Lisää leipää – turkulaisia näkemyksiä leivän ostamisesta ja
kulutuksesta
- KR-2:2008 Maria Halme
Joulurauhaa maailman turuilla ja toreilla? Turku Suomen
Joulukaupunki -hankkeen vaikutusten muutokset erityisesti
matkailun kannalta vuosien 2004 ja 2007 välisenä aikana Turun
keskustan yrittäjien näkökulmasta
- KR-3:2008 Outi Sarpila
Viideltä saunaan ja kuudelta kuorintaan? Miesten ulkonäöstä
huolehtiminen ja ulkonäköön kuluttaminen 2000-luvun
Suomessa
- KR-4:2008 Timo Toivonen – Maria Halme (toim.)
Kulttuurin, luonnon ja liiketoiminnan näkökulmia matkailuun
- KR-5:2008 Terhi-Anna Wilska – Maria Halme (toim.)
Taloussosiologian monet kasvot – The many faces of economic
sociology

Kaikkia edellä mainittuja sekä muita Turun kauppakorkeakoulun
julkaisusarjoissa ilmestyneitä julkaisuja voi tilata osoitteella:

KY-Dealing Oy
Rehtorinpellonkatu 3
20500 Turku
Puh. (02) 481 4422, fax (02) 481 4433
E-mail: ky-dealing@tse.fi

All the publications can be ordered from

KY-Dealing Oy

Rehtorinpellonkatu 3

20500 Turku, Finland

Phone +358-2-481 4422, fax +358-2-481 4433

E-mail: ky-dealing@tse.fi